

# Przegląd

## Prawa Egzekucyjnego

CZASOPISMO NAUKOWE KOMORNIKÓW SĄDOWYCH

NR 7–8/2014

ISSN 1731-030X

**Maciej Muliński**

Postępowanie egzekucyjne prowadzone w Polsce  
na podstawie Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego

**Tomasz Czech**

Pobranie i rozporządzenie czynszem najmu lub dzierżawy  
w razie ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację  
majątku upadłego

**Artur Żurowicz**

Zapłata przez dłużnika na rzecz wierzyciela określonej sumy  
pieniężnej w egzekucji tzw. czynności niezastępowalnych  
– rozważania teoretyczne nad zastosowaniem środka  
przymusu



# Przegląd

Prawa Egzekucyjnego

## **PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO**

Czasopismo naukowe komorników sądowych  
Miesięcznik

### **KOMITET REDAKCYJNY:**

#### **REDAKTOR NACZELNY**

Prof. nadzw. dr hab. Sławomir Cieślak

#### **REDAKTORZY TEMATYCZNI**

Prof. zw. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego  
Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

#### **REDAKTORZY JĘZYKOWI**

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski  
Mgr Soraya Barrow-Matek – język francuski

#### **SEKRETARZ REDAKCJI**

Dr Grzegorz Sikorski

#### **RADA NAUKOWA**

Prof. zw. dr hab. Janusz Jankowski  
Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius  
Prof. nadzw. dr hab. Andrzej Jakubecki  
Dr Tomasz Banach  
Dr Anna Barańska  
Dr Zenon Knypl  
Dr Michał Krakowiak  
Dr Rafał Łyszczek  
Dr Mariusz Sorysz

#### **LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA**

Prof. nadzw. dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska  
Prof. nadzw. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ  
Dr hab. Izabella Gil  
Dr hab. Andrzej Jarocho

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 700 egz.

Sopot 2014

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

Aleja Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

tel. Sekretarza redakcji: 602 720 142

e-mail Sekretarza redakcji: grzegorz.sikorski@currenda.pl

tel.: 58 550 38 75, 58 550 38 76, faks: 58 550 38 75 w. 26

www.przeglad.currenda.pl

## W NUMERZE:

### ARTYKUŁY

---

- 5      Postępowanie egzekucyjne prowadzone w Polsce na podstawie Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego**  
The Enforcement Procedure Conducted in Poland on the Basis of a European Enforcement Order  
*dr Maciej Muliński, adiunkt w Katedrze Postępowania Cywilnego I, WPiA Uniwersytetu Łódzkiego*
- 25     Pobranie i rozporządzenie czynszem najmu lub dzierżawy w razie ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego**  
Collecting and Disposing Lease or Tenancy Rent in the Event of Liquidation Bankruptcy  
*dr Tomasz Czech, radca prawny*
- 51     Zapłata przez dłużnika na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej w egzekucji tzw. czynności niezastępowalnych – rozważania teoretyczne nad zastosowaniem środka przymusu**  
Payment of a Specific Sum in the Enforcement of So-called Irreplaceable Activities by a Debtor to a Creditor – Theoretic Considerations on the Application of Coercive Measures  
*Artur Żurowicz, asesor komorniczy przy Sądzie Rejonowym Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie*

### REFERATY

---

- 69     Eksmisja a prawa człowieka**  
Eviction and Human Rights  
*dr Zenon Knypl, sędzia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku w stanie spoczynku*

## STRESZCZENIE Postępowanie egzekucyjne prowadzone w Polsce na podstawie Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego

*W świetle art. 20 rozporządzenia (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 805/2004 z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych, postępowanie egzekucyjne prowadzone jest zgodnie z prawem Państwa Członkowskiego wykonania. W konsekwencji do postępowania egzekucyjnego prowadzonego na podstawie Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego znajdują zastosowanie przepisy części III k.p.c. Pewne wyjątki od tej reguły zostały przewidziane zarówno w rozporządzeniu 805/2004, jak i w k.p.c. w zakresie wniosku o wszczęcie egzekucji, zawieszenia i umorzenia postępowania egzekucyjnego. Ponadto art. 820<sup>1</sup> i 820<sup>2</sup> zawierają szczególną regulację dotyczącą tymczasowego ograniczenia egzekucji do środków zabezpieczających oraz uzależnienia jej prowadzenia od zabezpieczenia złożonego przez wierzyciela. Rozwiązania te zostały implemmentowane do k.p.c. z rozporządzenia 805/2004.*

-----

## SUMMARY The Enforcement Procedure Conducted in Poland on the Basis of a European Enforcement Order

*In the light of art. 20 of the Regulation (EC) No 805/2004 of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 creating a European Enforcement Order for uncontested claims, the enforcement proceedings shall be governed by the law of the Member State of enforcement. Consequently, the provisions of the Part III of the Code of Civil Procedure shall be applied to the enforcement procedure conducted on the basis of the European Enforcement Order. Some exceptions to this rule are foreseen both in the EU Regulation No 805/2004 and in the Code of Civil Procedure as to the application for the commencement of execution, the stay and the termination of the enforcement proceedings. Furthermore, art. 820<sup>1</sup> and 820<sup>2</sup> of the Code include a specific regulation on a temporal limitation of the execution to interim remedies and a decision the execution to be conditioned on the creditor's provision of security. These rules have been implemented to the Polish Code of Civil Procedure from the Regulation No 805/2004.*

# Postępowanie egzekucyjne prowadzone w Polsce na podstawie Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego<sup>1</sup>

## 1. Wprowadzenie

Poniższe opracowanie stanowi kontynuację rozważań zawartych w artykule „Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności Europejskiemu Tytułowi Egzekucyjnemu”, opublikowanym w Przeglądzie Prawa Egzekucyjnego nr 5–6/2014. Obejmuje ono analizę unormowań szczególnych związanych z egzekucją prowadzoną na podstawie Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego (określanego dalej skrótowo jako ETE). Przedmiotem oddzielnego opracowania będzie jednak problematyka powództw przeciwegzekucyjnych wnoszonych w związku z ETE. Powództwa te również cechują liczne odrębności w stosunku do powództw kierowanych przeciwko egzekucji prowadzonej na podstawie krajowych tytułów wykonawczych. Poza tymi odrębnościami (wynikającymi z unormowań szczególnych dotyczących ETE) postępowanie egzekucyjne wszczęte na podstawie ETE przebiega w taki sam sposób jak postępowanie toczące się na podstawie krajowego tytułu wykonawczego. Wniosek taki można wyprowadzić z treści art. 20 ust. 1 rozporządzenia (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 805/2004 z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń

---

<sup>1</sup> Zarówno w tym miejscu, jak i w dalszych uwagach przez Europejski Tytuł Egzekucyjny należy rozumieć tytuł egzekucyjny wystawiony w innym (niż Polska) kraju członkowskim Unii Europejskiej, zaopatrzony w tym kraju w zaświadczenie Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego, któremu w Polsce (jako państwie wykonania) nadano klauzulę wykonalności.

bezsprzecznych<sup>2</sup>. Jak wynika z tego przepisu, postępowanie egzekucyjne – z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w rozporządzeniu 805/2004 – prowadzone jest według prawa państwa członkowskiego wykonania ETE. W powołanym przepisie zastrzeżono zarazem, że orzeczenia, którym nadano zaświadczenie ETE, są wykonywane na takich samych warunkach, jak orzeczenia wydane w państwie członkowskim wykonania. Reguła ta dotyczy również ugód zawartych przed sądem albo zatwierdzonych przez sąd, a także dokumentów urzędowych zaopatrzonych w zaświadczenie ETE w państwie ich wydania (art. 24 ust. 3 i art. 25 ust. 3 rozporządzenia 805/2004).

## 2. Wniosek o wszczęcie egzekucji na podstawie ETE

Postępowanie egzekucyjne prowadzone w Polsce na podstawie ETE wszczywane jest – na ogólnych zasadach – za pomocą wniosku o wszczęcie egzekucji. We wniosku powinno być wskazane świadczenie pieniężne – które ma być spełnione, tożsame (co do wysokości, waluty, wymagalności, itp.) ze świadczeniem wskazanym w tytule wykonawczym i zaświadczeniu ETE – oraz sposób egzekucji (art. 797 k.p.c.). Z powołanej wyżej zasady, wyrażonej w art. 20 ust. 1 rozporządzenia 805/2004 wynika, że we wniosku mogą zostać wskazane wszystkie sposoby egzekucji świadczeń pieniężnych przewidziane w k.p.c., w tym także egzekucja przez zarząd przymusowy albo przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. W przypadku wskazania przez wierzyciela tych ostatnich sposobów egzekucji wniosek o wszczęcie egzekucji na podstawie ETE powinien zostać skierowany do właściwego sądu rejonowego (art. 1064<sup>4</sup>, art. 1064<sup>14</sup> § 1 k.p.c.). Poza tytułem wykonawczym do wniosku o wszczęcie egzekucji wierzyciel powinien dołączyć odpis zaświadczenia ETE, który spełnia warunki niezbędne dla stwierdzenia jego autentyczności oraz – w razie potrzeby – transkrypcję zaświadczenia ETE lub jego tłumaczenie na język polski (art. 20 ust. 2 rozporządzenia 805/2004). Transkrypcja może dotyczyć zaświadczenia ETE, które nie zostało wystawione przy użyciu alfabetu łacińskiego (chodzi tu może o dokument pochodzący z Grecji, Cypru albo Bułgarii). Użyte w powołanym przepisie sformułowanie „w razie potrzeby” oznacza, iż organ egzekucyjny (komornik sądowy albo sąd rejonowy) może wezwać wierzyciela do dostarczenia tłumaczenia albo transkrypcji zaświadczenia ETE, jeżeli nie dołączył on tego tłumaczenia (transkrypcji) do wniosku o wszczęcie egzekucji. Komornik (albo sąd) może jednak uznać, iż potrzeba taka nie zachodzi,

<sup>2</sup> Dz.Urz. Unii Europejskiej, L nr 143/15 z 30.04.2004 r. ze zm., dalej: „rozporządzenie 805/2004”.

gdyż jest w stanie zapoznać się w pełni z treścią zaświadczenia ETE w języku jego wystawienia. Prawodawca europejski ułatwił zapoznawanie się z dokumentami wystawionymi w innym państwie Unii, wprowadzając w szerokim zakresie stosowanie formularzy urzędowych. Dotyczy to również zaświadczenia ETE, które musi być obligatoryjnie sporządzone na formularzu urzędowym. Dokument sporządzony bez zastosowania formularza nie może być uznany za zaświadczenie ETE ani przez komornika ani wcześniej przez sąd polski, nadający klauzulę wykonalności na podstawie art. 1153<sup>1</sup> i n. k.p.c.

Wypełnienie formularza zaświadczenia ETE sprowadza się najczęściej do zaznaczenia właściwych kretek oraz wpisania w odpowiednich rubrykach kwot, dat oraz danych osobowych, możliwe jest zatem zapoznanie się z zaświadczeniem ETE wystawionym w języku obcym nieznanym komornikowi albo sądowi przez porównanie tego zaświadczenia z jego wzorem w języku polskim. Jednakże w razie jakichkolwiek wątpliwości co do treści przedstawionego zaświadczenia ETE, w szczególności, gdy zaświadczenie to zawiera dodatkowe adnotacje albo nie zostało sporządzone przy użyciu alfabetu łacińskiego, organ egzekucyjny powinien zażądać od wierzyciela jego tłumaczenia albo transkrypcji.

Niedołączenie przez wierzyciela do wniosku o wszczęcie egzekucji jednego z dokumentów wymienionych w art. 20 ust. 2 rozporządzenia 805/2004 należy traktować analogicznie jak niedołączenie do wniosku tytułu wykonawczego<sup>3</sup>. Występuje wówczas brak formalny wniosku podlegający usunięciu w trybie art. 130 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.<sup>4</sup>. Komornik (albo sąd) powinien zatem wezwać wierzyciela do dostarczenia brakujących dokumentów w terminie tygodniowym pod rygorem zwrotu wniosku o wszczęcie egzekucji. Wątpliwości wywołuje jednak okoliczność, czy za brak formalny wniosku można również uznać nieprzedstawienie przez wierzyciela tłumaczenia albo transkrypcji zaświadczenia ETE, skoro – jak wskazywano wyżej – tłumaczenie to ma być dołączone do wniosku „w razie potrzeby”. Z drugiej jednak strony konieczność dołączenia do wniosku wszczynającego postępowanie dokumentu potrzebnego do prowadzenia tego postępowania odpowiada istocie wymagania formalnego. Wydaje się zatem, że komornik – wzywając wierzyciela do dołączenia tłumaczenia albo transkrypcji zaświadczenia ETE – powinien wyznaczyć mu odpowiednio długi termin uwzględniający czas potrzebny na realizację tego żądania. Komornik powinien zarazem

<sup>3</sup> W odniesieniu do obowiązku dołączenia załączników jako wymagania formalnego pisma procesowego zob.: S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2009, s. 199 i n.

<sup>4</sup> Niedołączenie tytułu wykonawczego do wniosku o wszczęcie egzekucji zostało zakwalifikowane przez Sąd Najwyższy jako brak formalny wniosku w szczególności w postanowieniu z dnia 12 czerwca 1996 r., III CZP 61/96, OSNC 1996, nr 10, poz. 132.

wskazać, iż niedołączenie tłumaczenia w wyznaczonym terminie zostanie uznane za brak formalny wniosku o wszczęcie egzekucji i spowoduje zwrot wniosku na podstawie art. 130 § 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Zwrot wniosku nie powinien jednak nastąpić, jeżeli wierzyciel – przed upływem wyznaczonego mu terminu – złoży wniosek o jego przedłużenie, a komornik uzna ten wniosek za uzasadniony w związku z przedłużającym się okresem realizacji tłumaczenia (art. 166 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.).

W odniesieniu do przedstawienia przez wierzyciela tłumaczenia albo transkrypcji zaświadczenia ETE powinien zatem znaleźć odpowiednie zastosowanie art. 130 k.p.c. Odpowiednie stosowanie tego przepisu wiąże się tutaj z możliwością wyznaczenia przez komornika dłuższego (niż tygodniowy) terminu do doręczenia przez wierzyciela dokumentu obejmującego transkrypcję albo tłumaczenie. Wynika to z okoliczności, iż wierzyciel ma przedstawić ową transkrypcję albo tłumaczenie jedynie „w razie potrzeby”. Ponadto art. 130 k.p.c. znajduje tutaj odpowiednie zastosowanie nie tylko w związku z art. 13 § 2 k.p.c., ale również w związku z art. 20 ust. 1 zdanie 1 i ust. 2 pkt c rozporządzenia 805/2004.

Zaproponowane rozwiązanie może budzić pewne wątpliwości. Z drugiej jednak strony trudno przyjmować, iż we wskazanej sytuacji art. 130 k.p.c. powinien zostać zastosowany wprost. Jak już bowiem wskazywano, tłumaczenie zaświadczenia ETE ma być przedstawione przez wierzyciela „w razie potrzeby”, a ponadto termin tygodniowy przewidziany w art. 130 § 1 k.p.c. może okazać się zbyt krótki na powierzenie i realizację tłumaczenia. Zgodzić się zarazem należy z tezą, iż tłumaczenie (albo transkrypcja) powinno być dokonane przez osobę uprawnioną<sup>5</sup>, a zatem w Polsce – przez tłumacza przysięgłego<sup>6</sup>.

Odmienne rozwiązanie przedstawionego problemu przedstawiła M. Olczyk<sup>7</sup>. Wskazana autorka dostrzegła, iż niedołączenie tłumaczenia (albo transkrypcji) zaświadczenia ETE do wniosku o wszczęcie egzekucji nie może zostać po prostu zakwalifikowane jako brak formalny wniosku. Jej zdaniem jednak w zaistniałej sytuacji sąd powinien wydać zarządzenie dostarczenia wskazanego tłumaczenia, a jego niedostarczenie powinno spowodować zawieszenie postępowania

<sup>5</sup> K. Weitz, *Europejski tytuł egzekucyjny dla roszczeń bezspornych*, Warszawa 2009, s. 360

<sup>6</sup> Zob. art. 13 ustawy z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dz.U. nr 273, poz. 2702 zezm.). Można dodać, iż kwestię tę wprost rozstrzygnął ustawodawca niemiecki, przyjmując w § 1083 ZPO, że tłumaczenie takie powinno być uwierzytelnione przez uprawnioną osobę w jednym z państw członkowskich Unii Europejskiej.

<sup>7</sup> M. Olczyk [w:] M. Olczyk, M. Wyrwiński, *Komentarz do rozporządzenia Rady (WE) nr 805/2004 z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych* (Dz.U.UE.L.04.143.15), System Informacji Prawnej „LEX”, 2007, uwaga 6 do art. 20.

egzekucyjnego na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c.<sup>8</sup>. Pogląd ten budzi zasadnicze wątpliwości. Jak wskazywano bowiem we wcześniejszych uwagach, wniosek o wszczęcie egzekucji na podstawie ETE kierowany jest na ogół do komornika sądowego jako organu właściwego przy zdecydowanej większości sposobów egzekucji świadczeń pieniężnych. Nie jest zatem jasne, w jakim trybie wniosek ten miałby być przekazany sądowi w opisanej sytuacji. *Notabene* rozwiązanie takie wydaje się dużo bardziej skomplikowane od zaproponowanego we wcześniejszych uwagach. Ponadto wątpliwości budzi już samo zawieszenie postępowania egzekucyjnego, które w istocie nie zostało jeszcze wszczęte.

Nie ulega wątpliwości, iż organ egzekucyjny, do którego skierowano wniosek o wszczęcie egzekucji na podstawie ETE wraz ze wskazanymi wyżej załącznikami, nie jest uprawniony do kontroli merytorycznej ani tytułu egzekucyjnego ani nadanego temu tytułowi zaświadczenia ETE<sup>9</sup>. Wynika to z art. 21 ust. 2 rozporządzenia 805/2004, zakazującego merytorycznej kontroli wymienionych dokumentów w państwie członkowskim wykonania, a także z ogólnej reguły zawartej w art. 804 k.p.c., zgodnie z którym organ egzekucyjny nie jest uprawniony do badania zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym.

### **3. Obligatoryjne zawieszenie postępowania egzekucyjnego prowadzonego na podstawie ETE oraz ograniczenie egzekucji do środków zabezpieczających**

Do zawieszenia i umorzenia postępowania egzekucyjnego prowadzonego na podstawie ETE znajdują zastosowanie – na ogólnych zasadach – przepisy k.p.c. dotyczące tych zagadnień (art. 20 ust. 1 rozporządzenia 805/2004). Jednakże do k.p.c. wprowadzono w tym zakresie przepisy szczególne dostosowujące rozwiązania przewidziane w rozporządzeniu 805/2004 do specyfiki polskiego postępowania egzekucyjnego.

Pierwszym z tych przepisów szczególnych jest art. 820<sup>1</sup> k.p.c., a ściślej – jego paragrafy 1 i 2, które są związane z art. 6 ust. 2 rozporządzenia 805/2004. Zgodnie z art. 820<sup>1</sup> § 1 k.p.c., sąd zawiesza postępowanie na wniosek dłużnika, jeżeli w toku egzekucji prowadzonej na podstawie tytułu wykonawczego w postaci zaopatrzonego w klauzulę wykonalności tytułu egzekucyjnego, o którym mowa

<sup>8</sup> *Ibidem*. Autorka powołuje się zarazem na pogląd K. Weitz, który jednak został wyrażony w odniesieniu do odmiennej regulacji, zawartej w Konwencji z Lugano (K. Weitz, *Konwencja z Lugano, wykonalność zagranicznych orzeczeń przed sądami polskimi*, Warszawa 2002, s. 135). Powoływany Autor nie wyraził natomiast tego poglądu w monografii poświęconej ETE (zob.: K. Weitz, *Europejski...*, *op. cit.*, s. 339 i n.).

<sup>9</sup> Tak też K. Weitz, *Europejski...*, *op. cit.*, s. 364.

w art. 1153<sup>1</sup>, dłużnik przedstawił przewidziane w przepisach odrębnych zaświadczenie o utracie lub ograniczeniu wykonalności<sup>10</sup>, z którego wynika, że wykonanie tytułu zostało tymczasowo zawieszone lub uzależnione od złożenia przez wierzyciela zabezpieczenia, które dotychczas nie zostało wpłacone. Warto w tym miejscu zauważyć, iż powołany przepis, podobnie jak niemal wszystkie pozostałe regulacje zawarte w k.p.c. (a także w innych aktach polskiego prawa krajowego), dotyczące prawa europejskiego, zawierają odesłanie do „przepisów odrębnych”. Takie nieokreślone odesłania należy ocenić krytycznie. Jako przykład zastosowania odmiennej techniki legislacyjnej w tym zakresie można wskazać niemiecki k.p.c. (*Zivilprozessordnung*, ZPO), który zawiera precyzyjne odesłania nie tylko do konkretnych aktów prawnych Unii Europejskiej, ale również do poszczególnych przepisów tych aktów, z którymi związane są paragrafy ZPO zawierające odesłania<sup>11</sup>.

W przypadku art. 820<sup>1</sup> § 1 k.p.c. nie ulega jednak wątpliwości, iż dotyczy on ETE, a to ze względu na zawarte w nim odesłanie do art. 1153<sup>1</sup> k.p.c., wskazującego wprost na zaświadczenie ETE. Z art. 820<sup>1</sup> § 1 k.p.c. wynika, iż w przedmiocie zawieszenia postępowania egzekucyjnego orzeka sąd egzekucyjny. Sąd ten jest właściwy na ogólnych zasadach<sup>12</sup> dla danego sposobu egzekucji również wówczas, gdy wierzyciel dokonał wyboru komornika na podstawie art. 8 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji<sup>13</sup>. Wyjątkowo o zawieszeniu orzeka sąd występujący w roli organu egzekucyjnego<sup>14</sup> (przy egzekucji przez zarząd przymusowy oraz przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego). J. Gołaczyński wyraża wątpliwość co do trafności tego rozwiązania, skoro podstawą zawieszenia jest – jak będzie o tym mowa w dalszych uwagach – przedstawienie przez dłuż-

<sup>10</sup> J. Jagieła wskazuje, iż zawarte w art. 820<sup>1</sup> § 1 k.p.c. stwierdzenie o utracie wykonalności jest bezprzedmiotowe i powinno być skreślone, ponieważ w razie utraty wykonalności ETE następuje umorzenie postępowania egzekucyjnego (J. Jagieła [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 506–1088*, red. K. Piasecki, A. Marciniak, t. III, Warszawa 2012, s. 887). Pogląd ten nie zasługuje na aprobatę. Przepis został zredagowany prawidłowo, ponieważ istnieje tylko jedno (wspólne) zaświadczenie „o utracie lub ograniczeniu wykonalności” ETE, którego wzór stanowi załącznik nr IV do rozporządzenia 805/2004. Z tego samego powodu za nietrafną należy uznać uwagę powołanego autora, dotyczącą art. 825 pkt 5 k.p.c. (zob. pkt 4 artykułu), iż przez pojęcie ograniczenia wykonalności można rozumieć „także zaświadczenie stwierdzające brak (utrata) wykonalności tytułu w części” (J. Jagieła, [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 920 i n.). Również w tym wypadku treść przepisu k.p.c. (art. 825 pkt 5) została zredagowana prawidłowo. Odnosnie do tej ostatniej regulacji – zob. pkt 5 artykułu.

<sup>11</sup> Odnosnie do ETE zob. §§ 1079 ZPO.

<sup>12</sup> K. Golinowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 730–1088*, red. J. Jankowski, t. II, Warszawa 2013, s. 420.

<sup>13</sup> H. Ciepla [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Artykuły 730–1088*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. IV, Warszawa 2014, s. 301.

<sup>14</sup> Zwraca na to uwagę K. Weitz, *Europejski...*, *op. cit.*, s. 378.

nika zaświadczenia analogicznego do tego, które stanowi podstawę umorzenia postępowania egzekucyjnego przez organ egzekucyjny (w oparciu o art. 825 pkt 5 k.p.c., zob. pkt 5 artykułu). Trafniejsze byłoby zatem rozwiązanie, w myśl którego o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 820<sup>1</sup> § 1 k.p.c. orzekałby organ egzekucyjny.

Zawieszenie na podstawie art. 820<sup>1</sup> § 1 k.p.c. następuje wyłącznie na wniosek dłużnika. Do wniosku dłużnik powinien dołączyć „zaświadczenie o utracie lub ograniczeniu wykonalności”, które w polskim tłumaczeniu (wzoru formularza stanowiącego załącznik nr IV do rozporządzenia 805/2004) niezbyt szczęśliwie zostało określone jako „zaświadczenie o braku lub ograniczeniu wykonalności”. Chodzi tutaj o zaświadczenie wystawiane w państwie wydania tytułu egzekucyjnego w sytuacji, gdy tytuł ten, zaopatrzony w zaświadczenie ETE, został następnie pozbawiony wykonalności albo jego wykonalność zawieszono lub ograniczono (art. 6 ust. 2 rozporządzenia 805/2004). Zaświadczenie o braku lub ograniczeniu wykonalności (czy też, jak stanowi art. 820<sup>1</sup> § 1 k.p.c., zaświadczenie o utracie lub ograniczeniu wykonalności) jest obligatoryjnie sporządzane na formularzu urzędowym. Niedołączenie przez dłużnika do wniosku o zawieszenie postępowania egzekucyjnego właściwego zaświadczenia, sporządzonego na formularzu urzędowym w państwie wydania, powinno spowodować oddalenie wniosku przez sąd. Wniosek nieoparty tym dokumentem jest bowiem bezzasadny, zaś zaświadczenie stanowi – w świetle art. 820<sup>1</sup> § 1 k.p.c. oraz art. 6 ust. 2 rozporządzenia 805/2004 – jedyny dopuszczalny dowód, iż w państwie wydania nastąpiła utrata albo ograniczenie wykonalności tytułu egzekucyjnego zaopatrzonego w zaświadczenie ETE<sup>15</sup>. Z kolei w razie przedstawienia przez dłużnika odpowiedniego zaświadczenia zawieszenie postępowania przez sąd ma charakter obligatoryjny („sąd zawiesza postępowanie”). Sąd orzekając w przedmiocie zawieszenia postępowania związany jest treścią zaświadczenia, nie może zatem badać, czy wskazana w zaświadczeniu podstawa zawieszenia postępowania egzekucyjnego rzeczywiście wystąpiła (art. 21 ust. 2 rozporządzenia 805/2004). Sąd ogranicza się więc do ustalenia, iż w prawidłowo wypełnionym formularzu zaznaczono rubrykę 5.2.1.

<sup>15</sup> Charakter prawny obowiązku dołączenia zaświadczenia do wniosku o zawieszenie postępowania nie jest jednoznaczny. Można również, jak się wydaje, bronić poglądu, iż jest to wymaganie formalne, a jego niespełnienie powoduje odpowiednie zastosowanie art. 130 k.p.c. W razie jednak przyjęcia, iż nieuzupełnienie tego braku (niedołączenie zaświadczenia przez dłużnika w terminie tygodniowym) powoduje zwrot wniosku, ów zwrot nie podlegałby zaskarżeniu. W świetle bowiem art. 828 k.p.c. zażalenie przysługuje wyłącznie „na postanowienie sądu co do zawieszenia lub umorzenia postępowania”, niezaskarżalne jest zaś zarządzenie przewodniczącego w tym przedmiocie.

Wniosek dłużnika o zawieszenie postępowania egzekucyjnego może zostać złożony po wszczęciu postępowania egzekucyjnego, choćby egzekucja nie została jeszcze wszczęta<sup>16</sup>.

Na postanowienie sądu co do zawieszenia postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 820<sup>1</sup> § 1 przysługuje zażalenie (art. 828 k.p.c.). Oznacza to, że dłużnikowi przysługuje zażalenie na postanowienie oddalające jego wniosek o zawieszenie postępowania, wierzyciel zaś może wnieść zażalenie w razie zawieszenia postępowania przez sąd.

Z zaświadczenia („o braku lub utracie wykonalności”) przedstawionego przez dłużnika może także wynikać, iż wykonanie tytułu egzekucyjnego zaopatrzonego w zaświadczenie ETE zostało – w państwie jego wydania – uzależnione od złożenia przez wierzyciela zabezpieczenia, które dotychczas nie zostało wpłacone<sup>17</sup> (art. 820<sup>1</sup> § 1 k.p.c. w związku z art. 6 ust. 2 rozporządzenia 805/2004). Również w takiej sytuacji sąd obligatoryjnie zawiesza postępowania egzekucyjne na wniosek dłużnika, jeżeli dłużnik dołączy do wniosku właściwie wypełniony formularz zaświadczenia z zaznaczoną rubryką 5.2.3. Na postanowienie w tym przedmiocie przysługuje zażalenie (art. 828 k.p.c.).

W literaturze przedmiotem kontrowersji jest okoliczność, czy orzeczenie przez sąd w przedmiocie zawieszenia postępowania egzekucyjnego powinno być poprzedzone wysłuchaniem stron. J. Jagieła i K. Golinowska wskazują, iż potrzeba taka nie zachodzi, istnieje bowiem wykonalne orzeczenie uzasadniające zawieszenie, o którym mowa w art. 827 § 1 k.p.c.<sup>18</sup>. Należy jednak zauważyć, iż orzeczenie takie nie musi zostać przedstawione sądowi orzekającemu w przedmiocie zawieszenia postępowania egzekucyjnego. Za wystarczające i wiążące dla sądu należy uznać przedstawienie przez dłużnika wskazanego wyżej zaświadczenia o braku lub ograniczeniu wykonalności. Oczywiście najczęściej wystawienie tego zaświadczenia jest konsekwencją wydania odpowiedniego orzeczenia w państwie wydania ETE.

Odmienny pogląd na temat wysłuchania stron przed zawieszeniem postępowania egzekucyjnego wyraził A. Jakubecki. Zdaniem tego autora wysłuchanie stron jest „co najmniej pożądane” w przypadku, gdy chodzi o złożenie przez wierzyciela zabezpieczenia, od którego zależy wykonanie tytułu<sup>19</sup>. Podczas wysłuchania wierzyciel może wykazać, iż stosowne zabezpieczenie wpłacił. Jeżeli

<sup>16</sup> J. Jagieła [w:] *Kodeks...*, op. cit., s. 887; K. Weitz., *Europejski...*, op. cit., s. 379.

<sup>17</sup> Uzależnienie egzekucji od zabezpieczenia składanego w państwie wykonania ETE jest niedopuszczalne (art. 20 ust. 3 rozporządzenia 805/2004).

<sup>18</sup> J. Jagieła [w:] *Kodeks...*, op. cit., s. 887; K. Golinowska [w:] *Kodeks...*, op. cit., s. 420.

<sup>19</sup> A. Jakubecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2010, s. 1071 i n.

wierzyciel nie zostanie wysłuchany, może podnieść tę okoliczność w zażaleniu na postanowienie o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego (art. 828 k.p.c.)<sup>20</sup>.

Wydaje się, iż należy zaaprobować drugi ze wskazanych poglądów, z tym zastrzeżeniem, że wysłuchane powinny zostać obie strony, a wniosek dłużnika o zawieszenie postępowania na podstawie art. 820<sup>1</sup> § 1 k.p.c. powinien zostać oddalony tylko wówczas, gdy fakt wpłacenia zabezpieczenia przez wierzyciela nie budzi wątpliwości sądu.

Z kolei w art. 820<sup>1</sup> § 2 k.p.c. uregulowano sytuację, w której w państwie wydania ETE ograniczono jego wykonalność do środków zabezpieczających. Chodzi tu o ograniczenie wykonalności orzeczenia, o którym mowa w art. 6 ust. 2 rozporządzenia 805/2004. W takiej sytuacji dłużnik powinien przedstawić sądowi polskiemu zaświadczenie („o braku lub ograniczeniu wykonalności”) z zaznaczoną rubryką 5.2.2.<sup>21</sup> Sąd nie orzeka jednak wówczas o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego, ale o jego ograniczeniu właśnie do środków zabezpieczających. Jak trafnie przyjął ustawodawca w analizowanym przepisie k.p.c., sąd stosuje w takiej sytuacji odpowiednio art. 747 k.p.c., regulujący konserwacyjne sposoby zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. Oznacza to, że sąd powinien w swoim postanowieniu wskazać jeden ze sposobów zabezpieczenia wymienionych w art. 747 k.p.c.<sup>22</sup>. Sąd może też wskazać kumulatywnie więcej sposobów zabezpieczenia, jeżeli uzna, iż ich łączne zastosowanie jest niezbędne dla skutecznego zabezpieczenia egzekwowanego roszczenia. Wybierając z kolei jeden z kilku sposobów zabezpieczenia sąd powinien kierować się zasadą minimalnej uciążliwości zabezpieczenia i zastosować sposób, który jest dla dłużnika najmniej uciążliwy („nie obciąża go ponad potrzebę”), a zarazem zapewnia wierzycielowi należyłą ochronę, tj. gwarantuje późniejsze skuteczne przeprowadzenie egzekucji (art. 730<sup>1</sup> § 3 k.p.c.).

Jak zauważa A. Jakubecki, względy praktyczne przemawiają za tym, żeby określając środek zabezpieczający (sposób zabezpieczenia), sąd, o ile to możliwe, zastosował środek najlepiej odpowiadający rodzajowi prowadzonej przez wierzyciela egzekucji, np. w przypadku egzekucji z ruchomości orzekł zastosowanie zajęcia ruchomości<sup>23</sup>.

<sup>20</sup> *Ibidem*, s. 1072.

<sup>21</sup> Wzór zaświadczenia stanowiący załącznik nr IV do rozporządzenia 805/2004 nie przewiduje wskazania środków zabezpieczających przez sąd wydający to zaświadczenie. Przyjąć zatem należy, iż ustalenie sposobu zabezpieczenia należy wyłącznie do sądu orzekającego na podstawie art. 820<sup>1</sup> § 2 k.p.c. (Podobnie J. Jagieła [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 888).

<sup>22</sup> Wyliczenie konserwacyjnych sposobów zabezpieczenia roszczeń pieniężnych zawarte w art. 747 k.p.c. ma charakter wyczerpujący, niedopuszczalne jest zatem zastosowanie przez sąd sposobu zabezpieczenia niewskazanego w tym przepisie (podobnie K. Weitz, *Europejski...*, *op. cit.*, s. 380).

<sup>23</sup> A. Jakubecki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1072.

Występując z wnioskiem o ograniczenie egzekucji do środków zabezpieczających dłużnik powinien wskazać – zgodnie z terminologią rozporządzenia 805/2004 przyjętą również w art. 820<sup>1</sup> § 2 k.p.c. – „środek zabezpieczający” (czyli sposób zabezpieczenia) wystarczający do skutecznego udzielenia zabezpieczenia egzekwowanego roszczenia. Dłużnik może też wskazać kilka sposobów zabezpieczenia, a decyzja o zastosowaniu jednego z nich (bądź wszystkich łącznie) należy wówczas do sądu. Wydaje się, iż w zakresie sposobu zabezpieczenia sąd nie jest związany wnioskiem dłużnika, może zatem zastosować sposób niewskazany we wniosku, jeżeli poweźmie wiadomość o możliwości jego zastosowania w związku z postępowaniem egzekucyjnym wcześniej prowadzonym przeciwko dłużnikowi. Jeżeli jednak sąd nie posiada wiedzy o możliwych do zastosowania w danej sprawie sposobach zabezpieczenia, a zarazem dłużnik nie wskaże sposobu wystarczającego do skutecznego zabezpieczenia roszczenia egzekwowanego na rzecz wierzyciela, wniosek dłużnika złożony na podstawie art. 820<sup>1</sup> § 2 k.p.c. powinien zostać oddalony.

Zdaniem J. Jagiły, postanowienie o ograniczeniu egzekucji do środków zabezpieczających może być wydane przez sąd jeszcze przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego<sup>24</sup>. Według powołanego autora wynika to z okoliczności, iż zaświadczenie o ograniczeniu wykonalności ETE może być wydane – na podstawie art. 6 ust. 2 rozporządzenia 805/2004 – „w dowolnym czasie”, a zatem również przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego<sup>25</sup>. Należy przyjąć, iż w świetle analizowanych przepisów takie rozwiązanie jest dopuszczalne, jednak mielibyśmy wówczas do czynienia ze swoistą zapobiegliwością dłużnika, który – chcąc zapobiec „zwykłej” egzekucji składa w istocie przeciwko samemu sobie wniosek o udzielenie zabezpieczenia.

Postanowienie o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego bądź o ograniczeniu egzekucji do środków zabezpieczających jest wydawane na posiedzeniu niejawnym, chyba, że zachodzi opisana wyżej potrzeba wysłuchania stron postępowania (art. 766 zdanie 1 k.p.c.). Postanowienie to doręczane jest z urzędu obu stronom – wierzycielowi i dłużnikowi, nie jest natomiast doręczane komornikowi<sup>26</sup>. Doręczenia postanowienia komornikowi dokonuje strona mająca w tym interes prawny (czyli najczęściej – dłużnik).

Na postanowienie sądu w przedmiocie ograniczenia egzekucji do środków zabezpieczających przysługuje stronom zażalenie (art. 820<sup>1</sup> § 2 zdanie 3 k.p.c.).

<sup>24</sup> J. Jagiła [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 888.

<sup>25</sup> *Ibidem*.

<sup>26</sup> J. Jagiła [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 889.

Zdaniem J. Gołaczyńskiego „nie jest jasne, czy zażalenie przysługuje tylko na postanowienie co do rodzaju środka przy odpowiednim zastosowaniu art. 747 k.p.c., czy też co do całości postanowienia o ograniczeniu egzekucji”<sup>27</sup>. Pomimo wątpliwości zgłoszonych przez wskazanego autora należy przyjąć, iż zażalenie przysługuje w każdym ze wskazanych wypadków, tj. zarówno co do samego ograniczenia (albo nieograniczenia) przez sąd egzekucji do środków zabezpieczających, jak i w razie kwestionowania przez stronę sposobu zabezpieczenia wskazanego w postanowieniu sądu. Ogólne sformułowanie, zawarte w art. 820<sup>1</sup> § 2 *in fine* k.p.c., zgodnie z którym „na postanowienie sądu przysługuje zażalenie”, jednoznacznie przemawia za szerokim zakresem zaskarżanych rozstrzygnięć.

Zatem na postanowienie uwzględniające wniosek dłużnika o ograniczenie egzekucji do środków zabezpieczających zażalenie przysługuje wierzycielowi. Jeżeli jednak sąd wydał postanowienie na podstawie stosownego zaświadczenia (z zaznaczoną rubryką 5.2.2.), wierzyciel może kwestionować jedynie wskazany w postanowieniu sposób zabezpieczenia jako niewystarczający do skutecznego udzielenia zabezpieczenia egzekwowanego roszczenia. Dłużnik natomiast może zaskarżyć nie tylko postanowienie oddalające jego wniosek, ale również uwzględniające ten wniosek, jeżeli sąd wybrał w nim sposób zabezpieczenia niewskazany we wniosku, a sposób ten narusza powoływaną wyżej zasadę minimalnej uciążliwości zabezpieczenia (art. 730<sup>1</sup> § 3 k.p.c.)<sup>28</sup>.

Organ egzekucyjny wykonujący postanowienie o ograniczeniu egzekucji do środków zabezpieczających związany jest tym postanowieniem, czyli zobowiązany jest do zastosowania sposobu zabezpieczenia wskazanego przez sąd w postanowieniu. Dotyczy to oczywiście sposobów zabezpieczenia podlegających wykonaniu z zastosowaniem przepisów o postępowaniu egzekucyjnym, tj. sposobów wymienionych w art. 747 pkt 1 k.p.c. (w przypadku których wykonanie należy do komornika sądowego) oraz sposobu wskazanego w art. 747 pkt 6 k.p.c. (stosowanego przez sąd na podstawie art. 752<sup>4</sup> i n. k.p.c.).

Jak trafnie wskazuje J. Jagieła, jeżeli sąd polski ograniczy egzekucję do środków zabezpieczających, komornik – na wniosek dłużnika – uchyli dokonane czynności egzekucyjne, stosując jednocześnie środki zabezpieczenia określone przez sąd, chyba że zastosowany środek pokrywa się w całości lub w części z dokonanymi czynnościami egzekucyjnymi. W takiej sytuacji komornik ograniczy się do uchylenia tych czynności egzekucyjnych, które wykraczają poza zastosowany śro-

<sup>27</sup> J. Gołaczyński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2012, s. 387 i n.

<sup>28</sup> Podobnie M. Olczyk, *Komentarz do ustawy z dnia 17 lutego 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego*, System Informacji Prawnej „Lex”, 2006, uwaga 4 do art. 820<sup>1</sup>.

dek zabezpieczenia<sup>29</sup> (w szczególności może tu chodzić o czynności zmierzające bezpośrednio do przymusowego wykonania świadczenia).

#### **4. Fakultatywne zawieszenie postępowania egzekucyjnego prowadzonego na podstawie ETE, jego ograniczenie albo uzależnienie jego prowadzenia od zabezpieczenia**

Zawieszenie postępowania egzekucyjnego prowadzonego na podstawie ETE jest również uregulowane w art. 820<sup>2</sup> k.p.c. Przepis ten, wprowadzony do k.p.c. nowelizacją dostosowującą przepisy kodeksu do rozporządzenia 805/2004<sup>30</sup>, był następnie zmieniany w związku z kolejnymi rozporządzeniami unijnymi regulującymi postępowanie cywilne<sup>31</sup>. Jak wynika z 820<sup>2</sup> § 1 k.p.c., sąd może zawiesić na wniosek dłużnika postępowanie egzekucyjne prowadzone na podstawie ETE „z innych przyczyn przewidzianych w przepisach odrębnych”. Zawieszenie uregulowane w powołanym przepisie ma zatem charakter fakultatywny i zależy od oceny sądu rozpoznającego wniosek dłużnika w tym przedmiocie. Poddane we wcześniejszych uwagach krytyce, ogólnikowe odesłanie dotyczy w tym wypadku art. 23 rozporządzenia 805/2004. Przepis art. 820<sup>2</sup> k.p.c. w związku z art. 23 rozporządzenia 805/2004 znajduje zastosowanie w sytuacji, gdy dłużnik nie uzyskał opisywanego wyżej zaświadczenia o utracie lub ograniczeniu wykonalności ETE (w tym ostatnim wypadku zawieszenie postępowania egzekucyjnego albo ograniczenie go do środków zabezpieczających jest – jak wskazywano – obligatoryjne).

Przesłanką zastosowania przez sąd art. 820<sup>2</sup> k.p.c. jest wystąpienie jednej z sytuacji wskazanych w hipotezie art. 23 rozporządzenia 805/2004. Dłużnik może zatem wystąpić o zawieszenie postępowania egzekucyjnego, jeżeli w państwie wydania zaskarżył orzeczenie zaopatrzone zaświadczeniem ETE. W tym miejscu należy wskazać, iż w świetle art. 6 ust. 1 pkt a rozporządzenia, zaświadczenie ETE

<sup>29</sup> J. Jagieła [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 888.

<sup>30</sup> Tj. ustawą z dnia 17 lutego 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 66, poz. 466).

<sup>31</sup> Chodzi tu o zmiany wprowadzone ustawą z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 234, poz. 1571), dostosowującą k.p.c. do rozporządzenia (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. ustanawiającego postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty oraz rozporządzenia (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. ustanawiającego europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, a także ustawą z dnia 28 kwietnia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. nr 129, poz. 735), która zmieniła art. 820<sup>2</sup> k.p.c. w związku z obowiązywaniem rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych.

jest nadawane orzeczeniu wykonalnemu w państwie członkowskim wydania, niekoniecznie zaś orzeczeniu prawomocnemu. *Notabene* art. 23 rozporządzenia 805/2004 nie wymienia rodzajów środków zaskarżenia czy ich charakteru, przyjąć zatem należy, iż wniesienie każdego środka zaskarżenia w państwie wydania orzeczenia może stanowić podstawę do złożenia przez dłużnika wniosku o zawieszenie postępowania egzekucyjnego prowadzonego w Polsce jako państwie wykonania<sup>32</sup>. Pojęcie środków zaskarżenia na gruncie art. 23 rozporządzenia 805/2004 powinno być rozumiane szeroko. Przez środek zaskarżenia należy tutaj rozumieć również powództwo przeciwegzekucyjne złożone przez dłużnika w państwie wydania ETE oraz inne powództwa, jeżeli mogą one prowadzić do zmiany, uchylenia lub pozbawienia wykonalności orzeczenia zaopatrzonego w zaświadczenie ETE<sup>33</sup>. W świetle art. 19 w związku z art. 23 rozporządzenia 805/2004 należy przyjąć, iż występując z takim wnioskiem dłużnik może powołać się również na okoliczność, że w państwie wydania orzeczenia wystąpił o przywrócenie terminu do wniesienia środka zaskarżenia.

Wniosek o zawieszenie postępowania egzekucyjnego może być również złożony w sytuacji, gdy w państwie wydania dłużnik albo wierzyciel wystąpił z wnioskiem o sprostowanie lub cofnięcie (uchylenie) zaświadczenia ETE. W świetle art. 10 ust. 1 pkt a rozporządzenia 805/2004 sprostowanie może nastąpić wówczas, gdy „na skutek istotnego błędu istnieje rozbieżność pomiędzy orzeczeniem a zaświadczeniem”. Chodzi zatem o wszczęcie w państwie wydania postępowania rektyfikacyjnego. Z kolei podstawą uchylenia zaświadczenia ETE jest okoliczność, iż „zostało nadane oczywiście bezzasadnie, biorąc pod uwagę wymogi ustanowione” w rozporządzeniu 805/2004 (art. 10 ust. 1 pkt b rozporządzenia). Owa oczywista bezzasadność powinna więc wynikać z wydania zaświadczenia ETE, pomimo niespełnienia przesłanek wymienionych w rozporządzeniu 805/2004. Wchodzi tutaj w grę nadanie zaświadczenia ETE tytułowi egzekucyjnemu niewymienionemu w rozporządzeniu albo tytułowi wydanemu w sprawie niebędącej sprawą cywilną ani handlową w rozumieniu rozporządzenia bądź też tytułowi obejmującemu świadczenie niepieniężne, czy wreszcie – orzeczeniu, które nie jest jeszcze wykonalne w państwie jego wydania.

<sup>32</sup> Zdaniem M. Olczyk, „można się także zastanowić”, czy podstawę do złożenia wniosku z art. 820<sup>2</sup> k.p.c. stanowi również wniesienie skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (M. Olczyk, *Komentarz do ustawy...*, *op. cit.*, uwaga 3 do art. 820<sup>2</sup> k.p.c. Zagadnienie to jest jednak sporne (por. K. Weitz, *Europejski...*, *op. cit.*, s. 383 i n.).

<sup>33</sup> K. Weitz, *Europejski...*, *op. cit.*, s. 383. Autor ten trafnie zauważa, iż odpowiedni środek prawny powinien już zostać przez dłużnika wniesiony w państwie wydania ETE. Niewystarczająca do zastosowania – art. 23 rozporządzenia 805/2004 – jest okoliczność, iż termin do złożenia określonego środka jeszcze nie upłynął (*idem*, *Europejski...*, *op. cit.*, s. 385).

Wniosek o sprostowanie albo cofnięcie (uchylenie) zaświadczenia ETE może zostać złożony na urzędowym formularzu, należy jednak podkreślić, że użycie formularza przez wnioskodawcę ma charakter fakultatywny (art. 10 ust. 3 rozporządzenia 805/2004).

Jak wskazuje się w piśmiennictwie, do wniosku składanego na podstawie art. 820<sup>2</sup> k.p.c. dłużnik powinien dołączyć odpisy dokumentów (wniosków bądź środków zaskarżenia) wraz z poświadczeniami ich złożenia we właściwym sądzie państwa wydania ETE<sup>34</sup>. Obowiązek przedstawienia tych dokumentów nie wynika ani z art. 23 rozporządzenia 805/2004, ani z art. 820<sup>2</sup> k.p.c., ich niedołączenie nie może zatem zostać uznane za brak formalny wniosku. Jednakże konsekwencją nieprzedłożenia przez dłużnika odpowiednich dokumentów potwierdzających okoliczności powołane we wniosku może być jego oddalenie.

Od oceny sądu orzekającego na podstawie art. 820<sup>2</sup> § 1 k.p.c. zależy, czy okoliczności wskazane we wniosku dłużnika, a także załączone do wniosku dokumenty uzna za wystarczające do wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego<sup>35</sup>. Przepis art. 820<sup>2</sup> § 1 k.p.c. nie ustanawia w tym zakresie żadnych wymagań. Jednakże art. 23 pkt c rozporządzenia 805/2004 stanowi, iż sąd może zawiesić postępowanie egzekucyjne „w wyjątkowych okolicznościach”, wniosek dłużnika w tym przedmiocie nie powinien być zatem uwzględniany zbyt pochopnie.

W opisanych wyżej sytuacjach, wskazanych w hipotezie art. 23 rozporządzenia 805/2004, sąd może również ograniczyć egzekucję do środków zabezpieczających lub uzależnić wykonanie tytułu od złożenia przez wierzyciela stosownego zabezpieczenia. Jak stanowi art. 820<sup>2</sup> § 2 k.p.c., sąd może to uczynić, „jeżeli taką możliwość przewidują przepisy odrębne”, a przewiduje ją właśnie art. 23 rozporządzenia 805/2004. Ani art. 820<sup>2</sup> k.p.c., ani art. 23 rozporządzenia nie rozstrzygają, czy sąd – podejmując na ich podstawie określoną decyzję dotyczącą toku postępowania egzekucyjnego – jest związany wnioskiem dłużnika. Pojawia się zatem pytanie, czy sąd rozpoznając wniosek dłużnika o zawieszenie postępowania egzekucyjnego może zamiast zawieszenia orzec o ograniczeniu egzekucji do środków zabezpieczających bądź też uzależnić wykonanie tytułu od złożenia przez wierzyciela zabezpieczenia, pomimo iż takie rozstrzygnięcia nie były wskazane we wniosku dłużnika. Wydaje się, że sąd nie jest w tym zakresie związany treścią wniosku dłużnika ani zasadą dyspozycyjności<sup>36</sup>. Przemawia za tym zarów-

<sup>34</sup> A. Jakubecki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1073 i n.; K. Golinowska [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 420.

<sup>35</sup> Podobnie J. Jagieła [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 892.

<sup>36</sup> Podobnie M. Olczyk (*Komentarz do ustawy...*, *op. cit.*, uwaga 4 do art. 820<sup>2</sup> k.p.c.) oraz K. Weitz (*Europejski...*, *op. cit.*, s. 389 i n.). Odmienne jednak A. Jakubecki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1073, który przyjmuje, że sąd jest związany wnioskiem z art. 820<sup>2</sup> k.p.c. i nie może wydać orzeczenia o innej treści niż żądana we wniosku.

no wykładnia celowościowa, jak i językowa art. 820<sup>2</sup> k.p.c. oraz art. 23 rozporządzenia 805/2004. Ograniczenie egzekucji do środków zabezpieczających oraz jej uzależnienie od wpłacenia przez wierzyciela kaucji są rozstrzygnięciami mniej dotkliwymi – z punktu widzenia wierzyciela – niż zawieszenie postępowania egzekucyjnego, zabezpieczają zarazem interes dłużnika i jego prawa na wypadek późniejszego pozbawienia albo ograniczenia wykonalności tytułu zaopatrzonego w zaświadczenie ETE w państwie wydania. Tym bardziej, że – jak wskazywano we wcześniejszych uwagach – sąd może zawiesić postępowanie egzekucyjne „w wyjątkowych okolicznościach” (art. 23 *in fine* rozporządzenia 805/2004). Ponadto w art. 820<sup>2</sup> § 2 k.p.c. w ogóle nie ma mowy o wniosku dłużnika, przepis ten stanowi jedynie *in initio*, że „sąd może również” ograniczyć egzekucję do środków zabezpieczających bądź uzależnić wykonanie tytułu od zabezpieczenia. Takie sformułowanie przepisu nie oznacza jednak, iż postanowienie o ograniczeniu egzekucji albo jej uzależnieniu od zabezpieczenia może być wydane przez sąd również z urzędu. Paragraf 2 musi być interpretowany w powiązaniu z paragrafem 1 artykułu 820<sup>2</sup> k.p.c. Ponadto o konieczności złożenia przez dłużnika wniosku wyraźnie stanowi art. 23 rozporządzenia 805/2004. Należy zatem przyjąć, że do wydania przez sąd któregośkolwiek z rozstrzygnięć przewidzianych w art. 820<sup>2</sup> k.p.c. i art. 23 rozporządzenia konieczny jest wniosek dłużnika<sup>37</sup>, sąd może jednak wybrać rozwiązanie wymienione w tych przepisach i niewskazane we wniosku. W szczególności, jeżeli uzna je za mniej dotkliwe dla wierzyciela, a zarazem wystarczające do ochrony praw dłużnika, dochodzonych w państwie wydania ETE (poprzez zaskarżenie orzeczenia, któremu nadano zaświadczenie ETE albo złożenie wniosku o sprostowanie lub uchylenie zaświadczenia ETE).

Należy przyjąć, iż rozstrzygnięcie w przedmiocie wniosku dłużnika powinno zostać poprzedzone wysłuchaniem stron. Wprawdzie art. 827 § 1 *in initio* k.p.c. stanowi, iż powinno to nastąpić przed zawieszeniem lub umorzeniem postępowania egzekucyjnego, jednakże wykładnia funkcjonalna i systemowa tego przepisu (jego zamieszczenie w tej samej jednostce redakcyjnej, w której znajduje się analizowany przepis, a zarazem – za tym przepisem) prowadzą do wniosku, iż wysłuchanie powinno nastąpić także przed orzeczeniem przez sąd co do ograniczenia egzekucji do środków zabezpieczających albo uzależnienia wykonania ETE od złożenia przez wierzyciela stosownego zabezpieczenia. Za taką wykładnią przemawia w szczególności wskazywana wyżej okoliczność, iż sąd – po wysłuchaniu wierzyciela i dłużnika – dokonuje wyboru, czy zastosować jedno z wymienionych rozwiązań (ograniczenie egzekucji, zabezpieczenie składane przez wierzyciela),

<sup>37</sup> Podobnie A. Jakubecki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1073.

czy też zawiesić postępowanie egzekucyjne. Wysłuchując strony sąd może rozważyć nie tylko stanowisko dłużnika (wyrażone we wniosku), ale również zapatrywanie wierzyciela, a także wskazane przez strony okoliczności, które pojawiły się po złożeniu wniosku z art. 820<sup>2</sup> k.p.c. i art. 23 rozporządzenia 805/2004.

Stronom przysługuje zażalenie nie tylko na postanowienie sądu egzekucyjnego w przedmiocie zawieszenia postępowania (art. 828 k.p.c.), ale również na postanowienie tego sądu w przedmiocie ograniczenia egzekucji oraz na postanowienie w przedmiocie uzależnienia wykonania ETE od złożenia przez wierzyciela stosownego zabezpieczenia (art. 820<sup>2</sup> § 2 *in fine* k.p.c.). Wbrew zastrzeżeniom J. Gołaczyńskiego<sup>38</sup>, brzmienie przepisu nie pozostawia w tym zakresie żadnych wątpliwości. Zawarte na końcu art. 820<sup>2</sup> § 2 k.p.c. sformułowanie „na postanowienie sądu przysługuje zażalenie” oznacza, że zaskarżalne są wszystkie rozstrzygnięcia sądu, o których mowa w tym przepisie. Kwestionowane może być przy tym nie tylko samo oddalenie albo uwzględnienie wniosku dłużnika, ale również orzeczone przez sąd sposoby zabezpieczenia, zakres (suma) zabezpieczenia, a także kwota kaucji (zabezpieczenia), której wpłacenie przez wierzyciela na rachunek depozytowy sądu ma stanowić warunek wykonania ETE.

Na marginesie warto zauważyć, iż wewnętrzna systematyka art. 820<sup>2</sup> k.p.c. pozostaje w pewnej sprzeczności z treścią art. 23 rozporządzenia 805/2004. W paragrafie 1 artykułu 820<sup>2</sup> k.p.c. wskazano bowiem zawieszenie postępowania egzekucyjnego jako podstawowe rozstrzygnięcie sądu w razie uwzględnienia wniosku dłużnika. Dopiero w paragrafie 2 tego przepisu jest mowa o alternatywnych rozwiązaniach, tj. ograniczeniu egzekucji do środków zabezpieczających oraz uzależnieniu wykonania tytułu od złożenia przez wierzyciela stosownego zabezpieczenia. Natomiast w art. 23 rozporządzenia 805/2004, któremu należy dać w tym zakresie pierwszeństwo, zawieszenie postępowania egzekucyjnego zostało wymienione jako ostatnie rozstrzygnięcie, które może zostać zastosowane przez sąd w razie uwzględnienia wniosku dłużnika tylko „w wyjątkowych okolicznościach” (punkt c).

Unormowane w art. 820<sup>1</sup> i art. 820<sup>2</sup> k.p.c. zawieszenie postępowania egzekucyjnego przez sąd, ograniczenie egzekucji do środków zabezpieczających albo jej

<sup>38</sup> J. Gołaczyński [w:] *Kodeks..., op. cit.*, s. 388 stwierdza, że „z art. 820<sup>1</sup> § 2 i art. 820<sup>2</sup> § 2 wynika jedynie zaskarżalność postanowienia sądu w przedmiocie ograniczenia egzekucji co do środków zabezpieczenia, nie wynika natomiast wcale zaskarżalność postanowienia sądu w przedmiocie uzależnienia wykonania od złożenia przez wierzyciela stosownego zabezpieczenia”. Zaskarżalność ta wynika jednak – jak wskazano wyżej – z art. 820<sup>2</sup> § 2 zdanie 3 k.p.c., natomiast art. 820<sup>1</sup> w ogóle nie daje sądowi podstawy do uzależnienia wykonania ETE od złożenia przez wierzyciela zabezpieczenia. W art. 820<sup>1</sup> § 1 k.p.c. jest jedynie mowa o uzależnieniu wykonania ETE (w państwie jego wydania) od „złożenia przez wierzyciela zabezpieczenia, które dotychczas nie zostało wpłacone”. Konsekwencją niewpłacenia przez wierzyciela zabezpieczenia (w państwie wydania) jest zawieszenie postępowania egzekucyjnego w Polsce jako państwie wykonania ETE.

uzależnienie od złożenia przez wierzyciela zabezpieczenia może nastąpić, ilekroć podstawę egzekucji stanowi ETE. Bez znaczenia jest przy tym, czy zaświadczenie ETE zostało nadane orzeczeniu sądowemu, ugodzie, czy też dokumentowi urzędowemu. Jak wynika bowiem z art. 24 ust. 3 oraz art. 25 ust. 3 rozporządzenia 805/2004, analizowane wyżej zaświadczenie o uchyleniu lub ograniczeniu wykonalności ETE (art. 6 ust. 2 rozporządzenia) może również dotyczyć tytułów egzekucyjnych w postaci „ugód sądowych” (tj. ugód zawartych przed sądem lub zatwierdzonych przez sąd) oraz dokumentów urzędowych. Do tych tytułów egzekucyjnych znajduje również zastosowanie art. 23 rozporządzenia 805/2004. Okoliczność tę trafnie dostrzegł polski ustawodawca, w art. 820<sup>1</sup> i 820<sup>2</sup> k.p.c. jest bowiem mowa nie o orzeczeniu, lecz o tytule egzekucyjnym. Ponadto wskazane przepisy odsyłają do art. 1153<sup>1</sup> k.p.c., który wyraźnie wymienia „orzeczenia sądów państw członkowskich Unii Europejskiej, ugody zawarte przed takimi sądami lub zatwierdzone przez takie sądy oraz dokumenty urzędowe sporządzone w państwach członkowskich Unii Europejskiej, opatrzone w tych państwach zaświadczeniem europejskiego tytułu egzekucyjnego”.

Dalszy przebieg postępowania egzekucyjnego prowadzonego na podstawie ETE i zawieszonego przez sąd na podstawie art. 820<sup>1</sup> albo art. 820<sup>2</sup> k.p.c. zależy od postępowania rozpoznawczego prowadzonego w państwie wydania ETE. Jeżeli wierzyciel w ciągu roku przedstawi organowi egzekucyjnemu zaświadczenie zastępujące poprzednie zaświadczenie ETE w następstwie zaskarżenia (art. 6 ust. 3 rozporządzenia 805/2004), organ ten – na wniosek wierzyciela – podejmie zawieszone postępowanie. Należy podkreślić, że nowe zaświadczenie przedstawione przez wierzyciela musi być sporządzone na formularzu wg wzoru stanowiącego załącznik nr V do rozporządzenia 805/2004. Jeżeli natomiast ETE zostanie pozbawiony wykonalności w państwie wydania (zob. pkt 4) albo w państwie wykonania (art. 840<sup>3</sup> k.p.c.), organ egzekucyjny umorzy na wniosek dłużnika prowadzone postępowanie (art. 825 pkt 2 i 5 k.p.c.).

## **5. Umorzenie postępowania egzekucyjnego prowadzonego na podstawie ETE**

W postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym na podstawie ETE znajdują zastosowanie – na ogólnych zasadach – przepisy k.p.c. o umorzeniu postępowania (art. 20 ust. 1 rozporządzenia 805/2004). Jedynym unormowaniem szczególnym w tym zakresie jest art. 825 pkt 5 k.p.c., wprowadzony do kodeksu ustawą dostosowującą instytucję ETE do polskiej regulacji<sup>39</sup>. Jak wynika z tego przepisu,

<sup>39</sup> Zob. przypis nr 31.

podstawą do umorzenia postępowania egzekucyjnego przez organ egzekucyjny na wniosek jest przedstawienie przez dłużnika przewidzianego „w przepisach odrębnych” zaświadczenia o utracie lub ograniczeniu wykonalności, z którego wynika, że tytuł nie jest już wykonalny. Okoliczność, iż tytuł egzekucyjny zaopatrzony w zaświadczenie ETE nie jest już wykonalny, można ustalić wyłącznie w państwie wydania, zgodnie bowiem z zasadą przyjętą w art. 21 ust. 2 rozporządzenia 805/2004, w żadnych okolicznościach orzeczenie lub nadanie mu zaświadczenia ETE nie mogą być przedmiotem kontroli pod względem merytorycznym w państwie członkowskim wykonania. Natomiast w państwie wydania utrata wykonalności przez tytuł zaopatrzony w zaświadczenie ETE może być wynikiem wniesienia przez dłużnika środka zaskarżenia, powództwa przeciwegzekucyjnego albo innego środka prawnego przewidzianego w systemie prawnym tego państwa. W systemie tym może być również przewidziana – w określonych okolicznościach – możliwość uchylenia tytułu zaopatrzonego w zaświadczenie ETE *ex officio*.

Jeżeli dojdzie do uchylenia tytułu lub utraty wykonalności przez tytuł zaopatrzony w zaświadczenie ETE, dłużnik powinien złożyć w sądzie wydania tytułu wniosek o wydanie zaświadczenia „wskazującego na brak wykonalności” (art. 6 ust. 2 rozporządzenia 805/2004). Wniosek taki może być złożony przez dłużnika „w dowolnym czasie”, a w razie jego uwzględnienia sąd wydaje zaświadczenie przy użyciu standardowego formularza stanowiącego załącznik nr IV do rozporządzenia 805/2004.

Sporządzenie przez sąd zaświadczenia „o braku lub ograniczeniu wykonalności” na formularzu (wg załącznika nr IV do rozporządzenia) może być również wynikiem uwzględnienia wniosku dłużnika o uchylenie zaświadczenia ETE. Zgodnie z art. 10 ust. 1 rozporządzenia 805/2004 wniosek taki może być złożony (do sądu wydania zaświadczenia ETE), gdy zaświadczenie zostało wydane „oczywiście bezzasadnie” (zob. wcześniejsze uwagi na ten temat zawarte w punkcie 3).

Zaświadczenie o braku (utracie) wykonalności sporządzane jest przy użyciu tego samego formularza, który wykorzystywany jest w razie ograniczenia lub zawieszenia wykonalności tytułu zaopatrzonego w zaświadczenie ETE (zob. pkt 3 artykułu). W przypadku utraty wykonalności tytułu (w tym także w razie uchylenia zaświadczenia ETE) sąd powinien zaznaczyć w formularzu rubrykę 5.1. Tylko wówczas można mówić o zaświadczeniu, o którym mowa w art. 825 pkt 5 k.p.c.

Umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie powołanego przepisu k.p.c. następuje na wniosek dłużnika. Do wniosku dłużnik powinien dołączyć

wskazane wyżej zaświadczenie z zaznaczoną odpowiednią rubryką (5.1.)<sup>40</sup>. Niedołączenie przez dłużnika zaświadczenia albo dołączenie zaświadczenia niewłaściwie wypełnionego bądź też zaświadczenia z niezaznaczoną rubryką 5.1. stanowi podstawę do oddalenia wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego. Jeżeli zaś dłużnik przedstawi odpowiednie zaświadczenie, organ egzekucyjny prowadzący egzekucję (komornik sądowy albo sąd rejonowy) wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego. Postanowienie komornika w przedmiocie umorzenia postępowania, tj. postanowienie uwzględniające albo oddalające wniosek dłużnika podlega – na ogólnych zasadach – zaskarżeniu skargą na czynności komornika (art. 767 i n. k.p.c.). Na postanowienie sądu w tym przedmiocie przysługuje zażalenie. Dotyczy to również postanowienia wydanego przez sąd w wyniku rozpoznania skargi na czynności komornika (art. 828 k.p.c.).

## 6. Podsumowanie

Jak wynika z dotychczasowych rozważań, postępowanie egzekucyjne prowadzone w Polsce na podstawie ETE nie różni się w istotny sposób od postępowania prowadzonego w oparciu o krajowy tytuł wykonawczy. Opisane wyżej odmienności w zakresie wniosku o wszczęcie egzekucji, zawieszenia i umorzenia postępowania egzekucyjnego wiążą się ze specyfiką instytucji ETE, a w szczególności jej transgranicznym charakterem. Konstrukcjami implementowanymi do polskiego porządku prawnego w związku z ETE są – orzekane alternatywnie w stosunku do zawieszenia postępowania egzekucyjnego – ograniczenie egzekucji do środków zabezpieczających oraz uzależnienie wykonania tytułu od złożenia przez wierzyiciela zabezpieczenia (art. 820<sup>1</sup> § 2 i 820<sup>2</sup> § 2 k.p.c.).

<sup>40</sup> Jak trafnie wskazują A. Jakubecki i O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2010, s. 1079 nie jest wystarczające przedstawienie przez dłużnika orzeczenia pozbawiającego zagraniczny tytuł wykonawczy wykonalności.

## STRESZCZENIE Pobranie i rozporządzenie czynszem najmu lub dzierżawy w razie ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego

*W artykule szczegółowo omówiono przesłanki stosowania art. 107 ust. 2 Prawa upadłościowego i naprawczego. Celem tego przepisu jest ochrona interesu ogółu wierzycieli upadłego dłużnika. Omawiany przepis wprowadza sankcję bezskuteczności względnej w stosunku do masy upadłości. Przedmiotem sankcji są czynności prawne upadłego, których dokonano przed ogłoszeniem upadłości likwidacyjnej. Czynności te dotyczą pobrania czynszu z góry lub rozporządzenia roszczeniami czynszowymi. Omawiany przepis odnosi się do czynszu najmu, dzierżawy i zbliżonych stosunków prawnych dotyczących nieruchomości. W artykule szeroko omówiono wszelkie istotne aspekty stosowania tego przepisu, a także jego relacje z innymi regulacjami.*

-----

## SUMMARY Collecting and Disposing Lease or Tenancy Rent in the Event of Liquidation Bankruptcy

*This article discusses in detail the conditions for the application of the Article 107 item 2 of the Bankruptcy and Reorganization Law. The purpose of this rule is to protect the interest of all the creditors of the bankrupt debtor. The discussed rule provides for the sanction of relative ineffectiveness against the bankruptcy estate. The subject of this sanction are legal transactions of the bankrupt debtor, which have been made before the declaration of the liquidation bankruptcy. These transactions relate to collecting rent in advance or disposing rent claims. The rule in question applies to rent of lease, tenancy and similar legal relations with respect to real estate. The article broadly discusses all relevant aspects of the application of this rule, as well as its relations with other regulations.*

# Pobranie i rozporządzenie czynszem najmu lub dzierżawy w razie ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego

## 1. Wprowadzenie

Zgodnie z art. 107 ust. 1 p.u.n.<sup>1</sup>, umowa najmu lub dzierżawy nieruchomości wiąże strony, jeżeli przedmiot umowy – przed ogłoszeniem upadłości likwidacyjnej (tj. upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego) – został wydany najemcy lub dzierżawcy. Szczególnej regulacji poddano jednak czynności prawne upadłego, które odnoszą się do przyjęcia z góry czynszu najmu lub dzierżawy albo rozporządzenia roszczeniami dotyczącymi takiego czynszu. W myśl art. 107 ust. 2 p.u.n. pobranie z góry przez upadłego przed ogłoszeniem upadłości czynszu najmu za czas dłuższy niż trzy miesiące, a czynszu dzierżawy za czas dłuższy niż sześć miesięcy, licząc w obu przypadkach od dnia ogłoszenia upadłości, jak również rozporządzanie tym czynszem, nie zwalnia najemcy lub dzierżawcy od

---

<sup>1</sup> Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (t.j. Dz.U. z 2012 r., poz. 1112 ze zm.), dalej: „p.u.n.”.

obowiązku zapłaty czynszu do masy upadłości<sup>2</sup>. Powołany przepis powtarza – z pewnymi zmianami redakcyjnymi – brzmienie poprzednio obowiązującego art. 50 § 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 24 października 1934 r. Prawo upadłościowe<sup>3</sup>. Warto dodać, że od 3 maja 2012 r. podobna regulacja, która dotyczy pobrania czynszu z góry, obowiązuje w odniesieniu do egzekucji syngularnej w postępowaniu cywilnym (zob. art. 929 § 1<sup>1</sup> k.p.c.).

Celem niniejszego artykułu jest analiza funkcji i przesłanek stosowania art. 107 ust. 2 p.u.n., jak również sankcji wynikającej z tego przepisu.

## 2. Funkcja art. 107 ust. 2 p.u.n.

Przepis art. 107 ust. 2 p.u.n. służy zapewnieniu ochrony interesów ogółu wierzycieli upadłego. Omawiany przepis umożliwia wierzycielom zaspokojenie swoich roszczeń – za pośrednictwem syndyka – z czynszu, który jest należny upadłemu od najemców i dzierżawców, niezależnie od czynności dokonanych przez upadłego przed ogłoszeniem upadłości. Ustawodawca uznał, że skoro najemcy i dzierżawcy na podstawie umów zawartych z upadłym korzystają z nieruchomości w okresie po ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej, to przychody wynikające z takich umów (tj. pożytki cywilne w postaci czynszu<sup>4</sup>) powinny – co do zasady – przypadać do podziału między ogół wierzycieli. Urzeczywistnia się w ten sposób generalną regułę równorzędności wierzycieli w postępowaniu upadłościowym i zmierza do zaspokojenia roszczeń wierzycieli w jak najwyższym stopniu (art. 2 p.u.n.). Artykuł 107 ust. 2 p.u.n. zapobiega wyprowadzaniu przez upadłego przed ogłoszeniem upadłości likwidacyjnej – z uszczerbkiem dla swoich

<sup>2</sup> Por. R. Adamus, *Upadłość a zobowiązania cywilnoprawne*, Warszawa 2013, s. 177 i n.; D. Chrapoński [w:] *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, red. A. Witosz, Warszawa 2010, s. 262–263; S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 404–408; A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 240–243; J. Krucalak-Jankowska, *Ogłoszenie upadłości. Skutki dotyczące zobowiązań w krajowym i transgranicznym postępowaniu upadłościowym*, Warszawa 2010, s. 147–150; M. Pannert, *Wpływ upadłości likwidacyjnej na wykonywanie zobowiązań z umów wzajemnych*, Warszawa 2010, s. 223–229, 249–251; K. Piasecki, *Ustawa Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 126–127; Ł. Szuster, *Rozwiązywanie umów wzajemnych najmu i dzierżawy po ogłoszeniu upadłości*, Pr. Spółek 2005, nr 12, s. 42 i n.; Z. Świeboda, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 163–164; D. Zienkiewicz [w:] *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, red. D. Zienkiewicz, Warszawa 2004, s. 197–198; P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 222–224.

<sup>3</sup> T.j. Dz.U. z 1991 r., nr 118, poz. 512 ze zm., dalej: „p.up.”. Por. np. M. Allerhand, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Bielsko-Biała 1991 (reprint), s. 169–172; J. Korzonek, *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym. Komentarz*, Kraków 1935, s. 189–193.

<sup>4</sup> Zgodnie z art. 53 § 2 k.c., pożytkami cywilnymi rzeczy są dochody, które rzecz przynosi na podstawie stosunku prawnego.

wierzycieli – przyszłego czynszu poza masę upadłości. W literaturze wskazuje się, że pobranie czynszu z góry za dłuższy okres jest zjawiskiem nienaturalnym w gospodarce rynkowej i nasuwa podejrzenia, że takiej operacji dokonano w celu pokrzywdzenia wierzycieli upadłego<sup>5</sup>.

Wspomniany interes ogółu wierzycieli pozostaje jednak w sprzeczności z interesem najemców i dzierżawców, którzy – przed ogłoszeniem upadłości – uiścili z góry czynsz do rąk upadłego, jak również z interesem osób, na których rzecz upadły rozporządził roszczeniami czynszowymi. Ustawodawca dostrzega ten konflikt i wprowadza rozwiązanie, które do pewnego stopnia równoważy sprzeczne interesy takich osób. Rozwiązaniem tym jest okres ochronny ustanowiony na rzecz najemców i dzierżawców oraz beneficjentów rozporządzeń dokonanych przez upadłego (przesłanka czasowa w art. 107 ust. 2 p.u.n.). W okresie ochronnym zachowują skuteczność uprzednie czynności upadłego dotyczące pobrania czynszu i rozporządzenia roszczeniami czynszowymi. W przypadku czynszu najmu okres ten wynosi trzy miesiące, natomiast w przypadku czynszu dzierżawy – sześć miesięcy. W obu przypadkach okres ochronny rozpoczyna swój bieg od daty ogłoszenia upadłości.

Nie ulega jednak wątpliwości, że regulacja zawarta w art. 107 ust. 2 p.u.n. zdecydowanie preferuje interesy ogółu wierzycieli kosztem interesów najemców, dzierżawców i beneficjentów, którzy uzyskali korzyść majątkową w wyniku rozporządzenia roszczeniami czynszowymi. Warto zauważyć, że powołany przepis nie wprowadza żadnej przesłanki podmiotowej po stronie tych osób, np. złej wiary, wiedzy o pokrzywdzeniu wierzycieli (zob. art. 527 k.c.), wiedzy o istnieniu podstawy do ogłoszenia upadłości (zob. art. 127 ust. 3 p.u.n.<sup>6</sup>). Nie obowiązuje również zasada odpłatności lub ekwiwalentności dotycząca rozporządzeń roszczeniami czynszowymi (dla porównania zob. np. art. 127 ust. 1 p.u.n., art. 130 ust. 1–2 p.u.n.<sup>7</sup>).

Należy podkreślić, że art. 107 ust. 2 p.u.n. wprowadza wyjątek od zasady ogólnej prawa prywatnego, zgodnie z którą – przed ogłoszeniem upadłości – w ramach autonomii woli upadłego leży decyzja, czy przyjąć z góry czynsz lub roz-

<sup>5</sup> A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *op. cit.*, s. 239; Por. także R. Adamus, *Upadłość a zobowiązania...*, *op. cit.*, s. 186; M. Pannert, *op. cit.*, s. 226. Dodatkowo – moim zdaniem niezbyt przekonująco – podkreśla się, że w omawianej regulacji chodzi o usunięcie ewentualnych utrudnień dotyczących zbycia przedmiotu najmu i dzierżawy w trakcie postępowania upadłościowego (M. Allerhand, *op. cit.*, s. 170).

<sup>6</sup> Por. T. Czech, A. Werner, *Bezskuteczność zabezpieczenia i zapłaty długu niewymagalnego na podstawie art. 127 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego* (cz. II), PUG 2010, nr 2, s. 11–12.

<sup>7</sup> Szerzej por. T. Czech, *Bezskuteczność zabezpieczenia rzeczowego na podstawie art. 130 Prawa upadłościowego i naprawczego*, Monitor Prawa Bankowego 2011, nr 9, s. 81–82.

porządzić roszczeniami czynszowymi<sup>8</sup>. Powołany przepis stanowi także wyłom w generalnej zasadzie bezpieczeństwa obrotu, która m.in. chroni skuteczność dokonanych działań prawnych<sup>9</sup>. W związku z tym, że art. 107 ust. 2 p.u.n. stanowi wyjątek w polskim systemie prawnym, przepis ten zasadniczo nie podlega wykładni rozszerzającej (*exceptiones non sunt extendae*). Wykładnię taką można stosować jedynie w przypadkach, w których przemawia za nią ważka argumentacja funkcjonalna.

Trzeba zaznaczyć, że – z uwagi na omawianą funkcję – art. 107 ust. 2 p.u.n. jest przepisem bezwzględnie obowiązującym (*ius cogens*).

### 3. Sankcja bezskuteczności wobec masy upadłości

Z przepisu art. 107 ust. 2 p.u.n. wynika, że pobranie z góry czynszu przez upadłego lub rozporządzenie takim czynszem – w zakresie przekraczającym okres ochronny – nie zwalnia najemcy lub dzierżawcy od obowiązku zapłaty czynszu do masy upadłości<sup>10</sup>. Powstaje pytanie, jaką sankcję prawną wprowadza omawiany przepis co do czynności dokonanych przez upadłego.

Wydaje się, że w tym przypadku nie można mówić o sankcji nieważności. Omawiany przepis nie posługuje się terminem: „nieważny” lub bliskoznacznym. Nie ulega jednak wątpliwości, że art. 107 ust. 2 p.u.n. uznaje czynności prawne upadłego za pozbawione skuteczności wobec masy upadłości, skoro – mimo uprzedniego pobrania czynszu lub rozporządzenia czynszem – nakazuje najemcy (dzierżawcy) uiszczenie świadczenia czynszowego do masy. W związku z tym analiza funkcjonalna i systemowa art. 107 ust. 2 p.u.n. przemawia za wnioskiem, że przepis ten wprowadza sankcję bezskuteczności względnej w stosunku do masy upadłości<sup>11</sup>. Jest to identyczna sankcja, jaką przewidują art. 127 i n. p.u.n.<sup>12</sup>.

Bezskuteczność, która wynika z art. 107 ust. 2 p.u.n., działa – z zastrzeżeniem okresu ochronnego – z mocą wsteczną od daty dokonania danej czynności (*ex tunc*). Sankcja powstaje z mocy ustawy (*ex lege*) z dniem ogłoszenia upadłości likwidacyjnej. Nie jest w tym celu konieczne wydanie konstytucyjnego orzecze-

<sup>8</sup> Por. np. M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System prawa prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań - część ogólna*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2009, s. 1240–1242.

<sup>9</sup> Por. A. Stelmachowski, *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1998, s. 99 i n.

<sup>10</sup> W poprzednio obowiązującym art. 50 § 2 p.up. użyto czytelniejszego zwrotu: „nie obowiązuje masy”.

<sup>11</sup> Tak np. R. Adamus, *Upadłość a zobowiązania...*, *op. cit.*, s. 187; M. Pannert, *op. cit.*, s. 226; D. Zienkiewicz [w:] *Prawo...*, *op. cit.*, s. 198. Tak też S. Gurgul, *op. cit.*, s. 403 odnośnie do art. 106 p.u.n.

<sup>12</sup> Por. np. T. Czech, A. Werner, *Bezskuteczność zabezpieczenia i zapłaty długu niewymagalnego na podstawie art. 127 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego* (cz. I), PUG 2010, nr 1, s. 12–13.

nia przez sąd lub sędziego-komisarza (odmiennie niż w przypadku określonym w art. 130 ust. 1 p.u.n.<sup>13</sup>).

Bezskuteczność względna polega na tym, że czynność prawna nie odnosi skutków jedynie wobec określonych osób, a pozostaje skuteczna względem pozostałych. Innymi słowy, czynność wywołuje ograniczone podmiotowo skutki prawne<sup>14</sup>. Bezskuteczność względna, której podstawą jest art. 107 ust. 2 p.u.n., następuje w stosunku do masy upadłości. Z uwagi na to, że masa upadłości nie ma podmiotowości prawnej, powyższe wyrażenie stanowi uproszczenie językowe. W istocie chodzi o bezskuteczność w relacjach między osobami, które dokonały danej czynności, a wierzycielami upadłego dłużnika<sup>15</sup>. Osoby takie nie mogą powoływać się wobec wierzycieli (ani organów postępowania upadłościowego) na skutki prawne dokonanej czynności.

Wobec pozostałych podmiotów, innych niż wierzyciele upadłego, czynność jest w pełni skuteczna. W szczególności czynność pozostaje skuteczna w relacjach między najemcą, dzierżawcą lub osobą, na rzecz której rozporządzono roszczeniami czynszowymi, a samym upadłym, jednakże w zakresie wykraczającym poza postępowanie upadłościowe. Jeżeli np. umorzono albo ukończono postępowanie upadłościowe, osoby te w pełnym zakresie mogą powoływać się na skutki uprzednio dokonanych czynności. Osoby te – poza postępowaniem upadłościowym – mogą dochodzić roszczeń od upadłego, np. o zwrot nienależnego świadczenia (art. 410 k.c.)<sup>16</sup> lub o odszkodowanie w związku z niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem zobowiązania (art. 471 i n. k.c.).

Trzeba jednak zastrzec, że od powyższej reguły, zgodnie z którą sankcja bezskuteczności względnej ogranicza się do masy upadłości (*scil.* wierzycieli upadłego), istnieje ważny wyjątek. Chodzi o przypadek, gdy przyszły upadły dokonuje przelewu roszczeń czynszowych. Gdyby uznać, że art. 107 ust. 2 p.u.n. wprowadza sankcję bezskuteczności względnej jedynie w stosunku do masy upadłości, okazałoby się, że:

- a) przelew jest bezskuteczny w relacjach między masą upadłości a dłużnikiem cedowanej wierzytelności (*debitor cessus*), tj. najemcą lub dzierżawcą, oraz
- b) przelew jest skuteczny w relacjach między cesjonariuszem a takim dłużnikiem.

<sup>13</sup> Por. T. Czech, *Bezskuteczność...*, *op. cit.*, s. 71–72.

<sup>14</sup> Por. np. M. Gutowski, *Bezskuteczność czynności prawnej*, Warszawa 2013, s. 47 i n.; B. Lewaszkiewicz-Petrykowska [w:] *System prawa cywilnego*, red. S. Grzybowski, t. I, Ossolineum 1985, s. 722; Z. Radwański [w:] *System prawa prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2008, s. 454–455.

<sup>15</sup> Por. np. R. Adamus, *Bezskuteczność i zaskarżanie czynności upadłego. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 15; A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *op. cit.*, s. 283. Tak też wyrok SN z dnia 3 października 2007 r., IV CSK 184/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 142.

<sup>16</sup> Por. S. Gurgul, *op. cit.*, s. 408.

W rezultacie najemca (dzierżawca) zobowiązany byłby do podwójnego świadczenia: raz na rzecz masy upadłości (do rąk syndyka), a kolejny raz – na ręce cesjonariusza. Wykładnia taka, w przekonaniu autora tej pracy, nie znajduje wystarczających podstaw aksjologicznych<sup>17</sup>. Nie można zmuszać najemcy (dzierżawcy) do „podwójnej ofiary” jedynie ze względu na fakt, że ogłoszono upadłość jego pierwotnego wierzyciela (wynajmującego, wydzierżawiającego). Ze względów funkcjonalnych należy przyjąć, że bezskuteczność, o której mowa w art. 107 ust. 2 p.u.n., rozciąga się także na relacje między cesjonariuszem a dłużnikiem cedowanej wierzytelności<sup>18</sup>. Innymi słowy, po ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej najemca (dzierżawca) – w odniesieniu do czynszu przekraczającego okres ochronny – zobowiązany jest do spełnienia świadczenia jedynie do rąk syndyka, a nie cesjonariusza<sup>19</sup>.

#### 4. Konsekwencje bezskuteczności względnej

Konsekwencje bezskuteczności względnej, która wynika z art. 107 ust. 2 p.u.n., zależą od rodzaju sankcjonowanej czynności<sup>20</sup>. Jeżeli sankcji podlega pobranie czynszu z góry, to – w zakresie przekraczającym okres ochronny – najemca (dzierżawca) musi ponownie uiścić czynsz do masy upadłości (tj. do rąk syndyka)<sup>21</sup>. W razie potrzeby syndyk może wytoczyć przeciwko najemcy (dzierżawcy) powództwo o zasądzenie takiego czynszu.

W przypadku, gdy dokonano przelewu roszczenia czynszowego, skutek działania omawianej sankcji cesjonariusz nie może domagać się wyłączenia przelanego roszczenia z masy upadłości (zob. art. 70 i n. p.u.n.). Wątpliwy jest natomiast pogląd, że gdy cesjonariusz otrzymał świadczenie czynszowe od najemcy lub dzierżawcy (w zakresie przekraczającym okres ochronny), to syndyk może domagać się od cesjonariusza wydania tego świadczenia<sup>22</sup>. Nie występuje wówczas bezpodstawne wzbogacenie cesjonariusza kosztem masy upadłości (art. 405, art. 410 k.c.), ponieważ syndyk nadal może żądać spełnienia świadczenia od najemcy lub dier-

<sup>17</sup> Tak również S. Gurgul, *op. cit.*, s. 407.

<sup>18</sup> Dotyczy to również przelewu w celu zaspokojenia (*cessio in solutum*) zgodnie z art. 453 k.c.

<sup>19</sup> Podobnie R. Adamus, *Upadłość a zobowiązania...*, *op. cit.*, s. 187; M. Pannert, *op. cit.*, s. 228.

<sup>20</sup> Zob. art. 134 ust. 1 p.u.n., zgodnie z którym jeżeli czynność upadłego jest bezskuteczna z mocy prawa lub została uznana za bezskuteczną, to co wskutek tej czynności ubyło z majątku upadłego lub do niego nie weszło, podlega przekazaniu do masy upadłości. Szerzej por. np. R. Adamus, *Bezskuteczność...*, *op. cit.*, s. 71 i n.; M. Gutowski, *op. cit.*, s. 171–173; F. Zedler, *Skutki prawne czynności prawnych upadłego bezskutecznych z mocy prawa*, Pr.Bank. 1995, nr 1, s. 97 i n.

<sup>21</sup> Por. np. J. Korzonek, *op. cit.*, s. 190.

<sup>22</sup> Por. S. Gurgul, *op. cit.*, s. 407; M. Pannert, *op. cit.*, s. 228.

zawcy. Nie ma zatem podstawy prawnej, aby żądać od cesjonariusza przekazania świadczenia do masy upadłości.

W sytuacji, w której ustanowiono ograniczone prawo rzeczowe (np. zastaw) na roszczeniu czynszowym, sankcja bezskuteczności względnej polega na tym, że takiego prawa nie uwzględnia się w postępowaniu upadłościowym, np. określając kolejność zaspokojenia należności (art. 342–346 p.u.n.)<sup>23</sup>.

Jeżeli ograniczone prawo rzeczowe ujawniono w rejestrze publicznym (np. zastaw rejestrowy) i stosuje się do niego sankcję bezskuteczności względnej w zakresie przewidzianym w art. 107 ust. 2 p.u.n., nie stanowi to *per se* podstawy do wykreślenia zabezpieczenia z rejestru<sup>24</sup>. Prawo takie nadal istnieje. Może zostać wykreślone z rejestru publicznego dopiero wtedy, gdy w toku likwidacji masy upadłości nabywca bez obciążeń nabył całe przedsiębiorstwo lub samodzielnie dane roszczenie czynszowe (zob. art. 313 ust. 1–2 p.u.n.).

## 5. Zakres zastosowania art. 107 ust. 2 p.u.n.

Analizowany art. 107 ust. 2 p.u.n. znajduje zastosowanie jedynie do upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego dłużnika. Wskazuje na to jednoznacznie lokalizacja tego przepisu (w części I tytułu III działu II rozdziału 2 oddziału 3 pt. „Skutki ogłoszenia upadłości co do zobowiązań upadłego w razie ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego”). Korzystając z wniosku *a contrario*, należy uznać, że powyższy przepis nie znajduje zastosowania, gdy ogłoszono upadłość z możliwością zawarcia układu, ani gdy otwarto postępowanie naprawcze.

Wykładnia systemowa uzasadnia stwierdzenie, że art. 107 ust. 2 p.u.n. dotyczy tylko sytuacji, gdzie przedmiotem najmu lub dzierżawy jest nieruchomości. Umiejscowiono go tuż za ustępem pierwszym, który – *verba legis* – odnosi się do nieruchomości. Omawianego przepisu nie stosuje się do najmu i dzierżawy rzeczy ruchomych, którym poświęcono odrębną regulację (tj. art. 106 p.u.n.).

Wnioskowanie instrumentalne typu *a maiori ad minus* prowadzi do konkluzji, że art. 107 ust. 2 p.u.n. znajduje również zastosowanie do najmu lub dzierżawy części nieruchomości, np. niektórych pomieszczeń w budynku.

Biorąc pod uwagę wykładnię językową art. 107 p.u.n. oraz wyjątkowy charakter tego przepisu, należy uznać, że nie obejmuje on dzierżawy całego przedsię-

<sup>23</sup> Dotyczy to także przelewu roszczenia czynszowego w celu zabezpieczenia wierzytelności. Stosuje się wtedy odpowiednio przepisy o zastawie (zob. art. 70<sup>1</sup> p.u.n.).

<sup>24</sup> Zob. również wyrok SN z dnia 29 września 2000 r., V CKN 93/00, LEX nr 52588.

biorstwa upadłego albo jego zorganizowanej części, choćby w jego skład wchodziła nieruchomość (arg. *exceptiones non sunt extendae*)<sup>25</sup>. Przepis ten nie dotyczy również dzierżawy praw, np. wierzytelności lub udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością (zob. art. 709 k.c.).

Wykładnia logiczna i systemowa może sugerować, że art. 107 ust. 2 p.u.n. obejmuje przypadki, w których przedmiot umowy najmu (dzierżawy) wydano najemcy (dzierżawcy) przed ogłoszeniem upadłości likwidacyjnej. Zgodnie z art. 107 ust. 1 p.u.n. w takich przypadkach umowa najmu lub dzierżawy pozostaje w mocy. Powstaje jednak pytanie, czy art. 107 ust. 2 p.u.n. znajduje zastosowanie, gdy przedmiotu nie wydano najemcy (dzierżawcy) przed ogłoszeniem upadłości<sup>26</sup>. W przekonaniu autora niniejszej pracy wykładnia językowa i funkcjonalna powołanego przepisu zdecydowanie przemawia za odpowiedzią twierdzącą. W art. 107 ust. 2 p.u.n. nie wprowadzono bezpośrednio przesłanki wydania nieruchomości najemcy (dzierżawcy). Biorąc pod uwagę funkcję regulacji, można wręcz stosować wnioskowanie *a maiori ad minus*: skoro bezskuteczność dotyczy przypadków, gdy przed ogłoszeniem upadłości wydano przedmiot najmu (dzierżawy), to – racjonalnie rzecz ujmując – tym bardziej powinna działać w sytuacjach, w których takiego przedmiotu jeszcze nie wydano najemcy (dzierżawcy). *Ratio legis* omawianej regulacji przemawia za objęciem wszystkich tych sytuacji sankcją bezskuteczności względnej. W konsekwencji autor niniejszej pracy uważa, że art. 107 ust. 2 p.u.n. należy stosować niezależnie od wydania najemcy (dzierżawcy) nieruchomości jako przedmiotu najmu (dzierżawy), o ile umowa z takim najemcą (dzierżawcą) pozostaje w mocy po ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej<sup>27</sup>.

Wątpliwości może budzić kwestia, czy na potrzeby stosowania art. 107 ust. 2 p.u.n. istotne jest to, że przedmiot najmu lub dzierżawy należy do upadłego. W świetle polskiego prawa cywilnego możliwe jest bowiem wynajęcie lub wdzierżawienie przedmiotu należącego do majątku innej osoby<sup>28</sup>. Z jednej strony wykładnia językowa art. 107 ust. 1 p.u.n. przemawia za ograniczeniem stosowania sankcji bezskuteczności względnej do najmu lub dzierżawy w stosunku do takiej nieruchomości, która wchodzi w skład majątku upadłego. Przepis ten

<sup>25</sup> Por. A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *op. cit.*, s. 241–243; K. Piasecki, *op. cit.*, s. 127.

<sup>26</sup> W doktrynie dominuje – zdaniem autora niniejszego artykułu – trafne stanowisko, że w takiej sytuacji umowa najmu i dzierżawy pozostaje w mocy, a do decyzji syndyka należy, czy zażądać wykonania tej umowy, czy od niej odstąpić (art. 98 p.u.n.). Tak M. Allerhand, *op. cit.*, s. 170; D. Chrapoński [w:] *Prawo...*, *op. cit.*, s. 262; A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *op. cit.*, s. 241; J. Korzonek, *op. cit.*, s. 191; M. Pannert, *op. cit.*, s. 250–251; Z. Świeboda, *op. cit.*, s. 163; D. Zienkiewicz [w:] *Prawo...*, *op. cit.*, s. 198. Odmienne S. Gurgul, *op. cit.*, s. 407, którego zdaniem umowa najmu i dzierżawy wtedy wygasa.

<sup>27</sup> Odmienne D. Zienkiewicz [w:] *Prawo...*, *op. cit.*, s. 197.

<sup>28</sup> Zob. np. wyrok SN z dnia 29 października 1970 r., III CRN 328/70, LEX nr 6812.

stanowi o „nieruchomości upadłego”. Szczególny charakter art. 107 ust. 2 w zw. z ust. 1 p.u.n. sugeruje odrzucenie wykładni rozszerzającej (arg. *exceptiones non sunt extendae*). Z drugiej strony względy funkcjonalne, czyli omówiony wcześniej cel regulacji, stanowi mocne uzasadnienie na rzecz koncepcji przeciwnej. Trudno byłoby racjonalnie uzasadnić, dlaczego sankcja bezskuteczności względnej miałaby zostać wykluczona w przypadkach, w których przedmiot najmu lub dzierżawy nie należy do upadłego, a po ogłoszeniu upadłości nadal przynosi przychody czynszowe mogące posłużyć zaspokojeniu roszczeń wierzycieli upadłego.

Autor tego artykułu uważa, że wspomniane argumenty funkcjonalne są znacznie bardziej przekonujące. Prowadzi to do wniosku, że art. 107 ust. 2 p.u.n. znajduje zastosowanie do najmu i dzierżawy nieruchomości niezależnie od tego, czy nieruchomość taka należy do majątku upadłego<sup>29</sup>. Stosowanie tego przepisu nie jest uzależnione od istnienia i rodzaju tytułu prawnego do nieruchomości po stronie upadłego (własność, użytkowanie wieczyste, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, użytkowanie, posiadanie samoistne bez tytułu, itd.).

Konsekwentnie prowadząc rozumowanie, należy uznać, że art. 107 ust. 2 p.u.n. dotyczy również umów podnajmu i poddzierżawy zawartych przez upadłego w stosunku do nieruchomości, którą sam wynajął lub wydzierżawił od innej osoby (zob. art. 668 k.c., art. 698 k.c.)<sup>30</sup>.

Analiza językowa oraz celowościowa art. 107 ust. 2 p.u.n. dowodzi, że przepis ten dotyczy tylko sytuacji, w których upadły jest wynajmującym lub wydzierżawiającym, czyli gdy przysługują mu roszczenia o świadczenie czynszu<sup>31</sup>. Powołany przepis sankcjonuje bowiem czynności prawne dokonane przez upadłego dotyczące czynszu: pobranie lub rozporządzenie.

## 6. Katalog umów

W dalszej kolejności powstaje pytanie o katalog umów, które objęto hipotezą art. 107 ust. 2 p.u.n. W przepisie tym wymieniono jedynie umowę najmu (art. 659 i n. k.c.) oraz umowę dzierżawy (art. 693 i n. k.c.)<sup>32</sup>. Powstaje pytanie, czy katalog

<sup>29</sup> Tak R. Adamus, *Upadłość a zobowiązania...*, op. cit., s. 180; M. Allerhand, op. cit., s. 169; D. Chrapoński [w:] *Prawo...*, op. cit., s. 262; S. Gurgul, op. cit., s. 406; J. Kruczałak-Jankowska, op. cit., s. 148–149; M. Pannert, op. cit., s. 224; Z. Świeboda, op. cit., s. 163. W tym kierunku, jak się wydaje, również A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, op. cit., s. 241.

<sup>30</sup> Tak też M. Allerhand, op. cit., s. 169; M. Pannert, op. cit., s. 224.

<sup>31</sup> Por. np. D. Chrapoński [w:] *Prawo...*, op. cit., s. 262; J. Kruczałak-Jankowska, op. cit., s. 148.

<sup>32</sup> Należy uznać, że analizowany przepis stosuje się również w wyjątkowych sytuacjach, w których umowa najmu lub dzierżawy – zgodnie z wyborem kolizyjnoprawnym stron – podlega prawu obcemu.

ten jest zamknięty, czy też powołany przepis należy stosować w drodze analogii do umów innego rodzaju.

Z jednej strony można twierdzić, że art. 107 ust. 2 p.u.n. zawiera regulację zupełną (zamkniętą), a w rezultacie nie dotyczy stosunków innych niż najem lub dzierżawa (arg. *a contrario*). Przemawia za tym m.in. szczególny charakter omawianego przepisu.

Z drugiej strony należy pamiętać, że w prawie cywilnym powszechną metodą regulacji jest opisywanie w przepisach przypadków typowych, które następnie odnosi się *per analogiam* do sytuacji podobnych<sup>33</sup>. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, w których na zasadzie swobody kontraktowania (art. 353<sup>1</sup> k.c.) strony mogą zawrzeć umowę nienazwaną. Warto mieć też na uwadze argumenty funkcjonalne. Celem art. 107 ust. 2 p.u.n. jest ochrona interesów ogółu wierzycieli dotycząca pożytków cywilnych, jakie przynosi nieruchomości. Potrzeba ochrony tych interesów uzasadnia, aby skutki powołanego przepisu aktualizowały się nie tylko w odniesieniu do najmu lub dzierżawy, ale także wobec zbliżonych stosunków obligacyjnych zawiązanych przez upadłego, w szczególności powstających na podstawie umów nienazwanych. W przeciwnym razie wierzyciele upadłego łatwo mogliby zostać pokrzywdzeni jego działaniami, gdy upadły – „pod przykrywką” innej umowy zawartej przed ogłoszeniem upadłości likwidacyjnej – wyprowadzałby pożytki poza masę upadłości.

W świetle powyższego – zdaniem autora niniejszej pracy – zasadny jest pogląd, zgodnie z którym art. 107 ust. 2 p.u.n. można wykorzystać w drodze analogii do stosunków obligacyjnych zbliżonych swoją strukturą do najmu lub dzierżawy. Dotyczy to stosunków, w których świadczeniu upadłego w postaci oddania nieruchomości do używania lub pobierania pożytków odpowiada świadczenie wzajemne naliczane w sposób okresowy. Zobowiązania takie mogą powstawać *ex lege* (zob. art. 224 i n. k.c.) albo w drodze umowy.

Na przykład art. 107 ust. 2 p.u.n. *per analogiam* należy stosować do umowy, zgodnie z którą nieruchomość rolną oddaje się do używania i pobierania pożytków w zamian za ponoszenie podatków i innych ciężarów z nią związanych (art. 708 k.c.), jak również do nienazwanej umowy hotelowej (*analogia legis*). Przepis ten nie znajduje jednak zastosowania do umowy leasingu, ponieważ w tym przypadku świadczenie korzystającego nie ma charakteru okresowego, a ratalny<sup>34</sup>. Podobieństwo do najmu (dzierżawy) jest tutaj zbyt odległe, aby wykorzystać

<sup>33</sup> Por. Z. Radwański, M. Zieliński, *Wykładnia prawa cywilnego*, Studia Prawa Prywatnego 2006, nr 1, s. 30 i n.

<sup>34</sup> J. Poczobut [w:] *System prawa prywatnego. Tom 8. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2011, s. 304.

mechanizm analogii. Artykuł 107 ust. 2 p.u.n. może być natomiast stosowany do odpłatnej służebności lub użytkowania nieruchomości, jeżeli podstawą zobowiązania do ustanowienia takiego ograniczonego prawa rzeczowego była umowa najmu, dzierżawy lub zbliżona umowa obligacyjna<sup>35</sup>.

Na potrzeby stosowania art. 107 ust. 2 p.u.n. nie ma znaczenia, czy umowę (najmu, dzierżawy lub inną) zawarto na czas oznaczony, czy na czas nieoznaczony (arg. *lege non distinguente*).

## 7. Zakres sankcjonowanego świadczenia

Roszczenia czynszowe z tytułu najmu oraz dzierżawy mogą być wyrażone w pieniądzu lub świadczeniach innego rodzaju, np. rzeczach oznaczonych co do gatunku (art. 659 § 2, art. 693 § 2 k.c.). Wykładnia językowa art. 107 ust. 2 p.u.n. może sugerować, że w przepisie tym chodzi jedynie o świadczenia pieniężne (sformułowanie: „zapłaty czynszu”). Wykładnia taka – w ocenie autora niniejszego artykułu – nie jest dostatecznie uzasadniona. Biorąc pod uwagę cel regulacji (tj. ochronę interesów ogółu wierzycieli), brakuje przekonujących argumentów merytorycznych, aby wprowadzać takie ograniczenie. W świetle tegoż celu nieracjonalne byłoby uprzywilejowanie czynszu niepieniężnego w stosunku do czynszu wyrażonego w pieniądzu. Dlatego – zdaniem autora niniejszej pracy – art. 107 ust. 2 p.u.n. znajduje zastosowanie do świadczeń czynszowych każdego rodzaju, niezależnie od ich przedmiotu.

W praktyce w umowach najmu (dzierżawy) często wyodrębnia się dwa składniki świadczenia po stronie najemcy (dzierżawcy): czynsz stanowiący wynagrodzenie wynajmującego (wydzierżawiającego) oraz opłaty eksploatacyjne, które mają wyrównać mu koszty poniesione w związku z bieżącym utrzymaniem nieruchomości (np. koszty zużycia elektryczności albo wody). Powstaje pytanie, czy oba te składniki świadczenia stanowią czynsz najmu lub dzierżawy w rozumieniu prawnym i objęte są hipotezą art. 107 ust. 2 p.u.n.

Z jednej strony należy zauważyć, że powołany przepis posługuje się terminem języka prawnego „czynsz”, który należy interpretować zgodnie z siatką pojęciową przyjętą w k.c. – akcie normatywnym rangi podstawowej dla omawianej problematyki (zasada konsekwencji terminologicznej<sup>36</sup>). Przepisy k.c. o najmie i dzierżawie wyodrębniają zaś oba powyższe składniki i nie traktują opłat eksploatacyjnych

<sup>35</sup> Szerzej por. A. Bieranowski, *Wynagrodzenie za ustanowienie ograniczonych praw rzeczowych do korzystania (substancji)* [w:] *Rozprawy cywilistyczne*, red. M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka, Warszawa 2013, s. 189 i n.

<sup>36</sup> Por. L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006, s. 104–105.

(o ile stanowią świadczenia dodatkowe) równoważnie z czynszem (świadczeniem głównym). Czynsz interpretuje się ściśle jako wynagrodzenie za oddanie rzeczy do używania (arg. *lege distinguente* – zob. art. 670 § 1 k.c.)<sup>37</sup>.

Z drugiej strony dochody (w tym czynszowe) z nieruchomości wykorzystuje się m.in. do pokrycia kosztów jej bieżącego utrzymania. W szczególności dotyczy to przypadku, w którym w ramach świadczeń najemcy i dzierżawcy wyodrębniono opłaty eksploatacyjne. Wykładnia funkcjonalna przekonuje, że interesy ogółu wierzycieli upadłego zostałyby poważnie naruszone, gdyby opłaty takie wyprowadzono poza masę upadłości, a syndyk musiałby – z uszczerbkiem dla zaspokojenia roszczeń wspomnianych wierzycieli – pokrywać koszty utrzymania nieruchomości z innych przychodów. W omawianej sytuacji uzasadnione jest zastosowanie wnioskovania instrumentalnego typu *a fortiori*: skoro – ze względu na ochronę interesów ogółu wierzycieli – bezskuteczność względna określona w art. 107 ust. 2 p.u.n. dotyczy przychodów (pożytków cywilnych) w postaci czynszu, to tym bardziej powinna odnosić się do opłat eksploatacyjnych, ponieważ mają one na celu pokrycie kosztów utrzymania nieruchomości. Wykładnia ta uwzględnia ogólny cel postępowania upadłościowego – zaspokojenie roszczeń wierzycieli w jak najwyższym stopniu (art. 2 p.u.n.).

W konsekwencji należy uznać, że art. 107 ust. 2 p.u.n. obejmuje czynności upadłego – w zakresie przekraczającym okres ochronny – dotyczące nie tylko wąsko rozumianego czynszu, ale i opłat eksploatacyjnych należnych od najemców i dzierżawców.

Omawiany przepis nie znajduje natomiast zastosowania do innego rodzaju świadczeń przypadających upadłemu w związku z umowami najmu i dzierżawy. W szczególności nie obejmuje kar umownych, ani odszkodowania za niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy najmu lub dzierżawy, o ile nie są one surrogatem roszczeń czynszowych (zgodnie z zasadą surrogacji w prawie rzeczowym<sup>38</sup>).

## 8. Sankcjonowane czynności

Zgodnie z art. 107 ust. 2 p.u.n., sankcji bezskuteczności względnej podlegają dwa rodzaje czynności:

- a) pobranie czynszu z góry;
- b) rozporządzenie roszczeniem czynszowym.

W obu przypadkach chodzi o czynności dokonane przez upadłego z osoba-

<sup>37</sup> Por. J. Panowicz-Lipska [w:] *System prawa prywatnego. Tom 8. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2011, s. 36.

<sup>38</sup> Por. E. Kitłowski, *Surrogacja rzeczowa w prawie cywilnym*, Warszawa 1969.

mi trzecimi przed ogłoszeniem upadłości likwidacyjnej. W omawianym przepisie użyto sformułowania: „przez upadłego”, co jednoznacznie sugeruje aktywność ze strony upadłego w związku z dokonywanymi czynnościami.

Analiza art. 107 ust. 2 p.u.n. wskazuje, że przepis ten sankcjonuje czynności prawne, których bezpośrednim przedmiotem jest czynsz najmu lub dzierżawy albo roszczenie o jego spełnienie. Uiszczenie przez najemcę czynszu (pieniężnego lub niepieniężnego) do rąk upadłego wymaga złożenia przez strony określonych oświadczeń, które można uznać za oświadczenia woli, a działanie stron – za czynność prawną. W wyniku tej czynności dochodzi do przeniesienia składników majątkowych stanowiących czynsz z majątku najemcy lub dzierżawcy do majątku upadłego (skutek rozporządzający). Z kolei termin „rozporządzenie czynszem”, występujący w art. 107 ust. 2 p.u.n., w polskim języku prawnym i prawniczym oznacza czynność prawną o charakterze rozporządzającym obejmującą roszczenie czynszowe<sup>39</sup>. Ponadto, okoliczność, że z art. 107 ust. 2 p.u.n. wynika sankcja bezskuteczności względnej, potwierdza, że mamy do czynienia z czynnościami prawnymi. Jedynie czynności prawne (a nie czynności faktyczne) można oceniać pod względem skuteczności bądź nieskuteczności względem masy upadłości.

W konsekwencji należy uznać, że przedmiotem bezskuteczności względnej według art. 107 ust. 2 p.u.n. są czynności prawne<sup>40</sup> o charakterze rozporządzającym pomiędzy przyszłym upadłym a najemcą, dzierżawcą lub osobą, na której rzecz następuje rozporządzenie<sup>41</sup>. Przedmiotem czynności może być czynsz (suma pieniężna, rzeczy oznaczone co do gatunku lub świadczenia innego rodzaju) albo roszczenie o spełnienie czynszu.

Artykuł 107 ust. 2 p.u.n. nie obejmuje zdarzeń prawnych innych niż czynności prawne upadłego, gdy w wyniku takich zdarzeń nastąpiło pobranie czynszu lub przejście albo obciążenie roszczenia czynszowego na rzecz innej osoby. Przykładowo, powołany przepis nie dotyczy zajęcia nieruchomości lub roszczenia czynszowego w postępowaniu egzekucyjnym lub zabezpieczającym<sup>42</sup>. Sankcja bez-

<sup>39</sup> Termin „rozporządzenie” ma także drugie znaczenie. Termin ten może oznaczać skutek czynności rozporządzającej.

<sup>40</sup> W praktyce chodzi o czynności dwustronne (tzn. umowy). Teoretycznie omawiany przepis może obejmować także jednostronne czynności prawne, np. zapis windykacyjny w testamencie odnośnie do roszczenia czynszowego (art. 981 § 2 pkt 2 k.c.).

<sup>41</sup> Osobą taką może być m.in. administrator zabezpieczeń (agent ds. zabezpieczeń), który działa jako zastępca pośredni wierzycieli w przypadku ustanowienia zastawu rejestrowego albo przelewu roszczenia czynszowego w celu zabezpieczenia. Szerzej por. T. Czech, *Funkcje agenta do spraw zabezpieczeń w konsorcjum kredytowym*, PPH 2007, nr 10, s. 35 i n.

<sup>42</sup> Tak trafnie R. Adamus, *Upadłość a zobowiązania...*, *op. cit.*, s. 187; M. Allerhand, *op. cit.*, s. 171; M. Pannert, *op. cit.*, s. 227–228; Z. Świeboda, *op. cit.*, s. 163.

skuteczności względnej wynikająca z art. 107 ust. 2 p.u.n. nie obejmuje również zabezpieczenia, które obciąża roszczenie czynszowe z mocy ustawy albo w sposób przymusowy (np. zastaw skarbowy<sup>43</sup>).

Na podstawie art. 107 ust. 2 p.u.n. nie można podważyć skutków zdarzeń prawnych, takich jak podział czy połączenie spółki. Przejście roszczeń czynszowych następuje wtedy z mocy prawa, a nie w wyniku czynności rozporządzającej upadłego (zob. art. 494 § 1, art. 531 § 1 k.s.h.). Nie można jednak wykluczyć, że powołany przepis znajdzie zastosowanie do umownego podziału składników majątku wspólnego między małżonkami albo wspólnikami rozwiązanej spółki cywilnej.

Należy podkreślić, że sankcja bezskuteczności względnej określona w art. 107 ust. 2 p.u.n. nie obejmuje czynności prawnych upadłego o skutkach zobowiązujących (np. umowa podnajmu, umowa zlecenia inkasa) lub upoważniających (np. pełnomocnictwo do pobrania czynszu w imieniu i na rzecz upadłego). W przypadku umów o charakterze zobowiązująco-rozporządzającym (np. umowa faktoringu), pozostają one skuteczne w zakresie skutków obligacyjnych, ale mogą być podważone w odniesieniu do skutków rozporządzających. Jeżeli – przykładowo – przed ogłoszeniem upadłości upadły sprzedał roszczenia czynszowe na rzecz kupującego, to umowa sprzedaży automatycznie powoduje przejście roszczeń do majątku nabywcy (zob. art. 510 § 1 k.c.). Po ogłoszeniu upadłości umowa sprzedaży w warstwie zobowiązującej pozostaje w mocy. Jednakże w odniesieniu do roszczeń czynszowych wykraczających poza okres ochronny umowa ta przestaje – w stosunku do masy upadłości – wywoływać skutki rozporządzające.

## 9. Pobranie czynszu z góry

W myśl art. 107 ust. 2 p.u.n. sankcja bezskuteczności względnej podlega pobraniu z góry przez upadłego czynszu najmu lub dzierżawy. Pobranie czynszu oznacza spełnienie świadczenia czynszowego przez najemcę lub dzierżawcę do rąk upadłego albo na jego rachunek bankowy. Spełnienie świadczenia w tym przypadku można zakwalifikować jako czynność prawną rozporządzającą. W nauce prawa dość zgodnie przyjmuje się, że zapłata sumy pieniężnej stanowi czynność prawną<sup>44</sup>. Pewne wątpliwości może budzić sytuacja, w której w umowie prze-

<sup>43</sup> Zob. art. 41–46 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2012 r., poz. 749 ze zm.).

<sup>44</sup> Tak np. W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2002, s. 293; T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System prawa prywatnego. Tom 5. Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. E. Łętowska, Warszawa 2013, s. 241. Zob. także wyrok SN z dnia 24 maja 2012 r., II CSK 546/11, OSNC 2013, nr 2, poz. 24, w którym Sąd Najwyższy uznał, że spłata pożyczki stanowi odpłatną czynność prawną w rozumieniu art. 128 p.u.n.

widziano czynsz niepieniężny, np. wyrażony w rzeczach oznaczonych co do gatunku<sup>45</sup>. Biorąc jednak pod uwagę, że wydanie rzeczy upadłemu wywołuje skutek rozporządzający, czyli przejście własności tych rzeczy do majątku upadłego (art. 155 § 2 k.c.), uiszczenie takiego czynszu również może być zakwalifikowane jako czynność prawna i podlega sankcji bezskuteczności względnej. Dotyczy to odpowiednio czynszu oznaczonego w świadczeniach innego rodzaju.

Pobranie czynszu przez upadłego może nastąpić przy zawarciu umowy najmu lub dzierżawy albo później (arg. *lege non distinguente*), ale – w każdym razie – przed ogłoszeniem upadłości likwidacyjnej<sup>46</sup>. Po ogłoszeniu takiej upadłości upadły traci prawo zarządu, w tym kompetencję do przyjmowania świadczeń od kontrahentów (art. 75 ust. 1 p.u.n.). Gdy czynsz został pobrany przez upadłego po ogłoszeniu upadłości, zastosowanie znajduje art. 78 p.u.n.<sup>47</sup>.

Artykuł 107 ust. 2 p.u.n. dotyczy jedynie pobrania czynszu z góry, czyli za przyszłe okresy najmu lub dzierżawy. Przepis ten nie obejmuje świadczeń spełnianych z dołu, tzn. za okresy, które już upłynęły.

W drodze wykładni funkcjonalnej należy uznać, że sankcja bezskuteczności względnej na podstawie art. 107 ust. 2 p.u.n. znajduje zastosowanie również do surogatów świadczenia, takich jak potrącenie (ustawowe i umowne), czy świadczenie w miejsce wykonania (*datio in solutum*, art. 453 k.c.)<sup>48</sup>. Surogaty te prowadzą do zbliżonych rezultatów, co pobranie czynszu, tzn. do wygaśnięcia obowiązku po stronie najemcy i dzierżawcy.

Należy zastrzec, że art. 107 ust. 2 p.u.n. nie dotyczy odroczenia płatności, ani obniżenia czynszu w drodze umowy zmieniającej między upadłym a najemcą lub dzierżawcą<sup>49</sup>. Nie dochodzi wówczas do pobrania czynszu przez upadłego (nie występuje skutek rozporządzający).

Pewne wątpliwości może budzić kwestia, czy art. 107 ust. 2 p.u.n. znajduje zastosowanie, gdy – po ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej – pobrany przez upadłego czynsz nadal znajduje się w masie upadłości (np. na wyodrębnionym rachun-

<sup>45</sup> Szerzej zob. F. Zoll [w:] *System prawa prywatnego, Suplement do t. 6*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2010, s. 11 i n.

<sup>46</sup> R. Adamus, *Upadłość a zobowiązania...*, *op. cit.*, s. 187.

<sup>47</sup> *Ibidem*, s. 186.

<sup>48</sup> Tak np.: R. Adamus, *Upadłość a zobowiązania...*, *op. cit.*, s. 186; M. Pannert, *op. cit.*, s. 227; P. Zimmerman, *op. cit.*, s. 223. Z kolei S. Gurgul, *op. cit.*, s. 407 oraz A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *op. cit.*, s. 243 kwalifikują te przypadki jako rozporządzenie czynszem.

<sup>49</sup> Tak trafnie: R. Adamus, *Upadłość a zobowiązania...*, *op. cit.*, s. 187; M. Allerhand, *op. cit.*, s. 170; S. Gurgul, *op. cit.*, s. 407; J. Korzonek, *op. cit.*, s. 190–191; M. Pannert, *op. cit.*, s. 227; Z. Świeboda, *op. cit.*, s. 163; odmiennie, błędnie D. Chrapoński [w:] *Prawo ...*, *op. cit.*, s. 263. Czynność taka – stosownie do okoliczności – może zostać podważona na podstawie art. 127 ust. 1 lub art. 128 p.u.n.

ku bankowym upadłego)<sup>50</sup>. Biorąc pod uwagę cel omawianego przepisu, trzeba uznać, że sankcja bezskuteczności względnej zostaje wtedy wyłączona. Interesy wierzycieli upadłego nie doznają wówczas uszczerbku, więc nie ma podstaw merytorycznych, aby zobowiązywać najemców i dzierżawców do ponownego świadczenia czynszu do masy upadłości. W omawianej sytuacji nie ma potrzeby dokonywania potrącenia wierzytelności przez najemcę lub dzierżawcę<sup>51</sup>.

Ciężar dowodu, że pobrany czynsz nadal znajduje się w masie upadłości, spoczywa na najemcy lub dzierżawcy (art. 6 k.c.). Wykazanie tej okoliczności może nastroczać poważnych trudności zwłaszcza w przypadku, w którym czynsz pieniężny wpłacono na rachunek bankowy i uległ on pomieszaniu z innymi środkami pieniężnymi upadłego.

Upadły może zwolnić najemcę i dzierżawcę z obowiązku powtórnego świadczenia czynszu wynikającego z art. 107 ust. 2 p.u.n., gdy – po ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej – zwróci do masy upadłości uprzednio pobrany czynsz lub jego równowartość w zakresie przekraczającym okres ochronny<sup>52</sup>. Po pierwsze, można dowodzić, że wniosek taki wynika ze – stosowanego analogicznie – art. 78 *in fine* p.u.n., który dotyczy zbliżonej sytuacji, a mianowicie pobrania czynszu po ogłoszeniu upadłości. Po drugie, wskazuje na to wykładnia funkcjonalna art. 107 ust. 2 p.u.n. – skoro interesy wierzycieli upadłego zostały zabezpieczone w drodze zwrotu czynszu lub jego równowartości do masy upadłości, to odpada *ratio legis* stosowania sankcji bezskuteczności względnej.

W przypadku, w którym czynsz został najpierw przekazany przez najemcę (dzierżawcę) do masy upadłości, a następnie pobrany czynsz za ten sam okres został zwrócony przez upadłego, dochodzi do bezpodstawnego wzbogacenia masy upadłości kosztem najemcy (dzierżawcy), stosownie do art. 405 k.c. W takim przypadku najemcy (dzierżawcy) przysługuje wierzytelność do masy upadłości o zwrot uiszczanego czynszu podlegająca zaspokojeniu w pierwszej kategorii (art. 342 ust. 1 pkt 1 p.u.n.).

## 10. Rozporządzenie roszczeniami czynszowymi

W myśl art. 107 ust. 2 p.u.n. bezskuteczne wobec masy upadłości jest również „rozporządzenie czynszem”. Wyrażenie to stanowi skrót myślowy i oznacza rozporządzające czynności prawne upadłego, których bezpośrednim przedmiotem są

<sup>50</sup> Por. R. Adamus, *Upadłość a zobowiązania...*, *op. cit.*, s. 188; M. Pannert, *op. cit.*, s. 227; D. Zienkiewicz [w:] *Prawo...*, *op. cit.*, s. 198.

<sup>51</sup> Odmiennie M. Pannert, *op. cit.*, s. 227; Z. Świeboda, *op. cit.*, s. 163.

<sup>52</sup> A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *op. cit.*, s. 239.

roszczenia o spełnienie czynszu najmu i dzierżawy<sup>53</sup>. Do takich czynności zalicza się przede wszystkim przelew roszczeń (art. 509 k.c.). W omawianym przypadku nie jest istotna podstawa prawna przelewu: umowa sprzedaży, umowa faktoringu, umowa darowizny, umowa przelewu na zabezpieczenie, wniesienie roszczeń aportem do spółki, itd. Wszystkie te czynności, gdy wywołują skutki rozporządzające (zob. art. 510 § 1 k.c.), są objęte hipoteką art. 107 ust. 2 p.u.n.

Jeżeli dokonano przelewu roszczeń czynszowych, to po ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej najemca i dzierżawca powinni uiszczać czynsz – w zakresie przekraczającym okres ochronny – do rąk syndyka<sup>54</sup>. Gdy spełniają świadczenie na rzecz cesjonariusza, nie zwalniają się z obowiązku względem masy upadłości (art. 452 k.c.).

Warto dodać, że w przypadku gdy w odniesieniu do roszczenia czynszowego dokonano przelewu na zabezpieczenie przed ogłoszeniem upadłości, a umowy przelewu nie zawarto w formie pisemnej z datą pewną, to przelew w całości jest bezskuteczny wobec masy upadłości (art. 84 ust. 2 p.u.n.). W takiej sytuacji art. 107 ust. 2 p.u.n. w ogóle nie znajduje zastosowania. Przepis ten może być jednak stosowany, gdy przelew stanowi zabezpieczenie finansowe<sup>55</sup>, choćby nie dochowano wspomnianej formy pisemnej z datą pewną (art. 84 ust. 3 p.u.n.).

Sądzę, że art. 107 ust. 2 p.u.n. znajduje również zastosowanie w sytuacji, w której – przed ogłoszeniem upadłości likwidacyjnej – upadły zbył przedsiębiorstwo obejmujące roszczenia czynszowe (art. 55<sup>1</sup>–55<sup>2</sup> k.c.). Zbycie przedsiębiorstwa oznacza przeniesienie *uno actu* wszystkich składników, które obejmuje to przedsiębiorstwo, jednakże skuteczność rozporządzenia należy oceniać osobno w odniesieniu do każdego składnika<sup>56</sup>. Nie ma przeszkód, aby sankcja bezskuteczności względnej wystąpiła jedynie w stosunku do roszczeń czynszowych, podczas gdy zbycie pozostałych składników przedsiębiorstwa będzie skuteczne względem masy upadłości (z zastrzeżeniem dalszych uwag dotyczących zbycia wynajętej lub wydzierżawionej nieruchomości).

Sankcja bezskuteczności względnej, która wynika z art. 107 ust. 2 p.u.n., odnosi się nie tylko do przelanego roszczenia czynszowego, ale również do wszelkich praw akcesoryjnie związanych z takim roszczeniem (art. 509 § 2 k.c. *per analo-*

<sup>53</sup> Por. J. Korzonek, *op. cit.*, s. 190: „Przez rozporządzenie czynszem najmu lub dzierżawy (...) rozumieć należy wszelkie czynności, wskutek których właściciel nieruchomości straciłby możliwość domagania się zapłaty czynszu od najemcy lub dzierżawcy”. Podobnie D. Chrapoński [w:] *Prawo ...*, *op. cit.*, s. 263.

<sup>54</sup> Por. np. P. Zimmerman, *op. cit.*, s. 223–224.

<sup>55</sup> Ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o niektórych zabezpieczeniach finansowych (t.j. Dz.U. z 2012 r., poz. 942 ze zm.), dalej: „u.n.z.f.”.

<sup>56</sup> Zob. uchwałę SN z dnia 25 czerwca 2008 r., III CZP 45/08, OSNC 2009, nr 7–8, poz. 97: „Przy zawarciu umowy zbycia przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 551 k.c. zachowują aktualność ograniczenia lub wyłączenia dopuszczalności przeniesienia poszczególnych składników tego przedsiębiorstwa wynikające z przepisów ustawy, zastrzeżenia umownego lub właściwości zobowiązania”.

*giam*), w tym z tytułu odsetek oraz poręczenia udzielonego za najemcę (dzierżawcę). Sankcja ta nie obejmuje uprawnień z tytułu gwarancji bankowej (art. 81 i n. p.b.<sup>57</sup>) lub kaucji (zob. art. 102 p.b.), gdyż nie są to zabezpieczenia akcesoryjne w stosunku do roszczeń czynszowych. Jeżeli uprawnienia z tytułu takich nieakcesoryjnych zabezpieczeń przeniesiono na cesjonariusza, może on je swobodnie wykonywać wobec zabezpieczycieli (tj. osób ustanawiających zabezpieczenie), choćby przelew roszczenia czynszowego był bezskuteczny wobec masy upadłości. Syndyk nie ma wówczas kompetencji do wykonywania wspomnianych uprawnień. Bezskuteczność względna jest sankcją ograniczoną podmiotowo i nie działa w stosunku do osób odpowiedzialnych z tytułu zabezpieczeń nieakcesoryjnych dotyczących roszczeń czynszowych<sup>58</sup>.

Rozporządzenie czynszem, o którym mowa w art. 107 ust. 2 p.u.n., obejmuje również obciążenie przez upadłego roszczeń czynszowych ograniczonym prawem rzeczowym. Prawem takim może być zastaw<sup>59</sup> (w tym zastaw rejestrowy i finansowy<sup>60</sup>) oraz użytkowanie. Sankcja bezskuteczności względnej nie odnosi się jednak do obciążenia powstającego z mocy ustawy lub w sposób przymusowy (np. zastawu skarbowego). Takie obciążenie nie jest wynikiem rozporządzenia dokonanego przez upadłego.

Nie powinno ulegać wątpliwości, że gdy upadły zwalnia najemcę lub dzierżawcę z obowiązku zapłaty czynszu (art. 508 k.c.), stanowi to także rozporządzenie roszczeniem czynszowym i – w zakresie przekraczającym okres ochronny – podlega sankcji bezskuteczności względnej na podstawie art. 107 ust. 2 p.u.n.<sup>61</sup>.

Poważne kontrowersje może budzić sytuacja, w której upadły – przed ogłoszeniem upadłości likwidacyjnej – zbył wynajętą (wyzdierżawioną) nieruchomości, w następstwie czego zgodnie z art. 678 § 1 k.c. nabywca wstąpił w prawa i obowiązki z tytułu najmu (dzierżawy). Czy w takiej sytuacji znajduje zastosowanie art. 107 ust. 2 p.u.n. odnośnie do czynszu przekraczającego okres ochronny?

<sup>57</sup> Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (t.j. Dz.U. z 2012 r., poz. 1376 ze zm.), dalej: „p.b.”.

<sup>58</sup> Moim zdaniem w omawianej sytuacji nie znajduje zastosowania art. 82 p.b., który uzależnia przelew wierzytelności z gwarancji od przeniesienia wierzytelności zabezpieczonej tą gwarancją. Bezskuteczność względna przelewu zabezpieczonej wierzytelności – z uwagi na ograniczony zakres podmiotowy sankcji – nie powoduje upadku przelewu wierzytelności z tytułu gwarancji bankowej.

<sup>59</sup> M. Allerhand, *op. cit.*, s. 170; D. Chrapoński [w:] *Prawo ...*, *op. cit.*, s. 263; S. Gurgul, *op. cit.*, s. 407; A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *op. cit.*, s. 243; J. Korzonek, *op. cit.*, s. 190; M. Pannert, *op. cit.*, s. 227.

<sup>60</sup> Zastaw finansowy zdefiniowano w art. 5 ust. 1 pkt 2 u.n.z.f. W doktrynie dominuje pogląd, że zastaw finansowy jest podtypem zastawu zwykłego według kodeksu cywilnego. Por. np. J. Gołaczyński [w:] *System prawa prywatnego. Tom 4. Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2012, s. 500; J. Pisuliński, *Zabezpieczenia finansowe w systemie prawa cywilnego*, PPH 2005, nr 6, s. 30–31; K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, t. I, Warszawa 2011, s. 1191. Odmienne, nieprzekonująco A. Stangret-Smoczyńska, *Charakter prawny zastawu finansowego*, PiP 2010, nr 1, s. 71–72.

<sup>61</sup> S. Gurgul, *op. cit.*, s. 407; A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *op. cit.*, s. 243; M. Pannert, *op. cit.*, s. 227.

W ocenie autora niniejszego artykułu odpowiedź na to pytanie powinna być negatywna. W powyższej sytuacji nie dochodzi do rozporządzenia przez upadłego roszczeniem czynszowym, a do rozporządzenia nieruchomością. Wstąpienie przez nabywcę w prawa i obowiązki z tytułu umowy najmu lub dzierżawy (w tym roszczenia czynszowe) jest ustawowym skutkiem zbycia nieruchomości (art. 56 k.c.). Przedmiotem czynności rozporządzającej upadłego nie jest roszczenie czynszowe, a nieruchomość, co prowadzi do wniosku, że czynność ta nie jest objęta hipotezą art. 107 ust. 2 p.u.n. Za takim wnioskiem przemawia również szczególny charakter omawianego przepisu, który zasadniczo wyklucza wykładnię rozszerzającą (*exceptiones non sunt extendae*).

Krótko rzecz ujmując, jeżeli zbycie nieruchomości jest skuteczne w stosunku do masy upadłości, to – w przekonaniu autora tego artykułu – sankcja bezskuteczności względnej według art. 107 ust. 2 p.u.n. w ogóle nie znajduje zastosowania do roszczeń czynszowych, które z mocy ustawy przeszły do majątku nabywcy. Dotyczy to również przypadku, w którym przeniesienie wynajętej (wyzdierżawionej) nieruchomości nastąpiło w ramach zbycia przedsiębiorstwa.

Na potrzeby wykładni art. 107 ust. 2 p.u.n. nie ma znaczenia, kiedy upadły dokonał czynności dotyczącej rozporządzenia roszczeniem czynszowym, o ile przypadła ona w okresie poprzedzającym datę ogłoszenia upadłości.

## 11. Objęcie roszczeń czynszowych hipoteką

Istotne wątpliwości budzą relacje między art. 107 ust. 2 p.u.n. a art. 88 u.k.w.h.<sup>62</sup>. Zgodnie z art. 88 ust. 1 u.k.w.h. hipoteka obejmuje roszczenie właściciela o czynsz najmu lub dzierżawy, jednak do chwili zajęcia nieruchomości przez wierzyciela hipotecznego właściciel może czynsz pobierać<sup>63</sup>. W myśl powołanego przepisu hipoteka obciąża nie tylko samą nieruchomość, ale również *ex lege* roszczenia czynszowe z tytułu najmu i dzierżawy tej nieruchomości. Dotyczy to każdej hipoteki, niezależnie od sposobu jej powstania: hipoteki umownej, hipoteki powstającej

<sup>62</sup> Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 707 ze zm.), dalej: „u.k.w.h.”.

<sup>63</sup> Szerzej por. H. Ciepla [w:] H. Ciepla, E. Bałan-Gonciarz, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Komentarz po nowelizacji prawa hipotecznego. Wzory wniosków o wpis. Wzory wpisów do księgi wieczystej*, Warszawa 2011, s. 135–136; T. Czech, *Hipoteka. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 422 i n.; *idem*, *Hipoteka obejmująca roszczenia o czynsz najmu lub dzierżawy*, Rejent 2008, nr 1, s. 37 i n.; I. Heropolitańska [w:] I. Heropolitańska, A. Tułodziecka, K. Hrycków-Mycka, P. Kuglarz, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece oraz przepisy związane*, Warszawa 2013, s. 393–395; M. Kućka [w:] *Hipoteka po nowelizacji. Komentarz*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2011, s. 390–393.

na podstawie jednostronnej czynności prawnej<sup>64</sup>, hipoteki przymusowej, hipoteki ustawowej<sup>65</sup> (arg. *lege non distinguente*).

Stosownie do art. 88 ust. 2 zd. 1 u.k.w.h. w razie zajęcia nieruchomości zapłata czynszu, dokonana z góry więcej niż za jeden pełny okres płatności przypadającej po zajęciu, nie ma skutku względem wierzyciela hipotecznego, chyba że została ujawniona w księdze wieczystej przed wpisem hipoteki. Reguły te stosuje się odpowiednio do rozporządzenia roszczeniem o czynsz (art. 88 ust. 2 zd. 2 u.k.w.h.).

W związku z powyższym powstaje pytanie, czy ustanowienie przez upadłego – przed ogłoszeniem upadłości likwidacyjnej – hipoteki na wynajętej (wydzierżawionej) nieruchomości stanowi rozporządzenie czynszem i podlega sankcji bezskuteczności względnej na podstawie art. 107 ust. 2 p.u.n.

Z jednej strony można twierdzić, że ustanowienie hipoteki jest czynnością rozporządzającą i obejmuje nie tylko samą nieruchomość, ale również – stosownie do art. 88 ust. 1 u.k.w.h. – roszczenia z tytułu czynszu najmu lub dzierżawy tej nieruchomości. Podlega zatem sankcji bezskuteczności względnej, jaka wynika z art. 107 ust. 2 p.u.n. Przemawia za tym także wykładnia funkcjonalna – potrzeba ochrony interesów ogółu wierzycieli upadłego, którzy uzyskują w ten sposób dostęp do czynszu w celu zaspokojenia swoich roszczeń. Wniosek ten można również uzasadnić za pomocą wnioskowania *a fortiori*: skoro bezskuteczne jest obciążenie roszczeń czynszowych zastawem ustanowionym przez upadłego, to podobnie należy uznać za bezskuteczne ustanowienie hipoteki, co prowadzi do identycznego skutku w postaci obciążenia tych roszczeń w interesie wierzyciela rzeczowego. W świetle przedstawionej wykładni bezskuteczność względna określona w art. 107 ust. 2 p.u.n. odnosiłaby się do ustanowienia hipoteki w drodze umowy lub jednostronnej czynności prawnej, ale nie obejmowałaby obciążenia nieruchomości hipoteką przymusową ani ustawową.

Z drugiej strony trzeba podkreślić, że gdy upadły ustanawia hipotekę, to przedmiotem jego czynności rozporządzającej jest nieruchomość. Obciążenie roszczeń czynszowych jest ustawowym skutkiem czynności rozporządzającej (art. 56 k.c. w zw. z art. 88 ust. 1 u.k.w.h.). Przedmiotem rozporządzenia nie jest czynsz (*scil.* roszczenie czynszowe), a sama nieruchomość. Wykładnia językowa art. 107 ust. 2 p.u.n. prowadzi do wniosku, że ustanowienie hipoteki na nieruchomości nie podlega hipotezie tego przepisu. Przemawia za tym również ogólna reguła zakazująca wykładni rozszerzającej przepisów o charakterze wyjątkowym (*exceptiones*

<sup>64</sup> Art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o obligacjach (t.j. Dz.U. z 2001 r., nr 120, poz. 1300 ze zm.). Por. T. Czech, *Hipoteka. Komentarz...*, *op. cit.*, s. 208 i n.

<sup>65</sup> Zob. art. 1037 § 3 k.p.c.

*non sunt extendae*). Wykładnia taka zapobiega także niespójnym systemowo konsekwencjom. Trudno byłoby racjonalnie uzasadnić, dlaczego – na tle wykładni art. 107 ust. 2 p.u.n. – wierzyciele, którzy uzyskali hipotekę przymusową lub ustawową, mieliby być uprzywilejowani w stosunku do wierzycieli, którzy nabyli hipotekę na podstawie czynności prawnej z upadłym. Ponadto, należy zauważyć, że ustawodawca traktuje nieruchomości wraz z pożytkami, które przynosi, jako gospodarczą całość podlegającą obciążeniu hipoteką na rzecz wierzyciela (art. 84 i n. u.k.w.h.)<sup>66</sup>. Wykładnia funkcjonalna i systemowa dowodzi, że wszystkie składniki obciążone hipotecznie, w tym roszczenia czynszowe, powinny służyć zaspokojeniu wierzytelności zabezpieczonej hipoteką z odpowiednim pierwszeństwem, ponieważ tworzą one ekonomiczną wartość przedmiotu zabezpieczenia. W tym kierunku powinna przebiegać wykładnia przepisów o upadłości właściciela obciążonej nieruchomości.

W ocenie autora niniejszego artykułu – w świetle przedstawionych wyżej argumentów – zdecydowanie bardziej przekonujący jest pogląd, iż ustanowienie hipoteki przez upadłego nie podlega sankcji bezskuteczności względnej określonej w art. 107 ust. 2 p.u.n. Przepis ten nie wyklucza stosowania art. 88 ust. 1 u.k.w.h. w odniesieniu do całości czynszu najmu i dzierżawy nieruchomości obciążonej hipoteką, w tym czynszu naliczonego za pełen okres po ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej<sup>67</sup>. W konsekwencji należy uznać, że całość takiego czynszu, wchodzącego w skład masy upadłości, podlega prawu odrębności na rzecz wierzyciela hipotecznego. Jego wierzytelności powinny zostać zaspokojone z pobranego czynszu na zasadach określonych w art. 345–346 p.u.n. (czynsz stanowi sumę uzyskaną z likwidacji obciążonego przedmiotu<sup>68</sup>).

Niezależnie od tego, co wskazano powyżej, należy zaznaczyć, że art. 88 ust. 2 u.k.w.h. nie znajduje zastosowania, gdy ogłoszono upadłość likwidacyjną właściciela nieruchomości obciążonej hipoteką<sup>69</sup>. Przepis ten dotyczy bowiem jedynie zajęcia nieruchomości, czyli czynności podjętej w ramach egzekucji syngularnej. Po ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej bezskuteczność uprzednich czynności upadłego dotyczących pobrania czynszu lub rozporządzenia roszczeniami czyn-

<sup>66</sup> Por. T. Czech, *Hipoteka. Komentarz...*, *op. cit.*, s. 383–385.

<sup>67</sup> Podobnie R. Adamus, *Upadłość a hipoteka na mieniu upadłego*, Warszawa 2010, s. 115–116.

<sup>68</sup> Zob. uchwałę SN z dnia 14 maja 2014 r., III CZP 18/14, [www.sn.pl](http://www.sn.pl): „Czynsz najmu i dzierżawy nieruchomości obciążonej hipoteką pobrany po ogłoszeniu upadłości zalicza się do sumy uzyskanej z likwidacji tej nieruchomości (art. 336 ust. 1 i art. 345 ust. 1 p.u.n.), z której podlegają zaspokojeniu wierzytelności zabezpieczone hipoteką”.

<sup>69</sup> Odmienne R. Adamus, *Upadłość a zobowiązania...*, *op. cit.*, s. 189–190, którego zdaniem art. 88 ust. 2 u.k.w.h. stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 107 ust. 2 p.u.n.

szowymi podlega sankcji wyłącznie na podstawie art. 107 ust. 2 p.u.n., a nie art. 88 ust. 2 u.k.w.h. Prowadzi to do wniosku, że gdy pobranie czynszu lub rozporządzenie roszczeniem czynszowym ujawniono w księdze wieczystej, wpis taki po ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej nie wywołuje skutków prawnych względem wierzyciela hipotecznego, innych wierzycieli upadłego ani organów postępowania upadłościowego<sup>70</sup>.

## 12. Sposób obliczania okresu ochronnego

Okres ochronny, jaki wyznaczono w art. 107 ust. 2 p.u.n., dotyczy okresu najmu i dzierżawy, w którym zachowują skuteczność uprzednie czynności upadłego dotyczące pobrania czynszu i rozporządzenia roszczeniami czynszowymi. Okres ten wynosi trzy miesiące w przypadku czynszu najmu, a sześć miesięcy w odniesieniu do czynszu dzierżawy.

Okres ochronny rozpoczyna swój bieg w dacie ogłoszenia upadłości likwidacyjnej (sformułowanie: „licząc (...) od dnia ogłoszenia upadłości”). Nie obejmuje on czasu przed ogłoszeniem upadłości<sup>71</sup>.

Terminy, o których mowa w art. 107 ust. 2 p.u.n., mają charakter materialnoprawny. Oblicza się je według przepisów art. 110–115 k.c. W szczególności w omawianej sytuacji znajduje zastosowanie art. 112 zd. 1. k.c., zgodnie z którym termin oznaczony w tygodniach, miesiącach lub latach kończy się z upływem dnia, który nazwą lub datą odpowiada początkowemu dniowi terminu, a gdyby takiego dnia w ostatnim miesiącu nie było – w ostatnim dniu tego miesiąca. Z kolei w myśl art. 111 § 2 k.c., jeżeli początkiem terminu oznaczonego w dniach jest pewne zdarzenie, nie uwzględnia się przy obliczaniu terminu dnia, w którym to zdarzenie nastąpiło. Obliczając terminy na potrzeby stosowania art. 107 ust. 2 p.u.n., nie uwzględnia się zatem dnia, w którym ogłoszono upadłość. Przykładowo, jeżeli upadłość ogłoszono 31 marca, to w przypadku najmu okres ochronny obejmuje kwiecień, maj i czerwiec, a w stosunku do dzierżawy – okres od kwietnia do września (włącznie).

Wykładnia językowa art. 107 ust. 2 p.u.n. w zw. z art. 112 zd. 1. k.c. jednoznacznie wskazuje, że okres ochronny może rozpocząć się i skończyć w trakcie trwania miesiąca kalendarzowego. Może to powodować pewne trudności praktyczne, ponieważ w umowach z reguły okresy najmu i dzierżawy wyznacza się w miesiącach, ewentualnie kwartałach albo okresach półrocznych i rocznych. W takiej sytuacji, według autora niniejszej pracy, należy proporcjonalnie podzielić czynsz

<sup>70</sup> *De lege derogata* odmiennie M. Allerhand, *op. cit.*, s. 170.

<sup>71</sup> Tak trafnie A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *op. cit.*, s. 243; M. Pannert, *op. cit.*, s. 228.

naliczony w danym okresie. Na przykład, jeżeli upadłość ogłoszono 10 maja, to w odniesieniu do czynszu najmu okres ochronny trwa od 10 maja (bez tego dnia) do 10 sierpnia (włącznie). Gdy ustalono miesięczne okresy najmu, to czynsz za sierpień należy proporcjonalnie podzielić. Uprzednie czynności prawne upadłego dotyczące 1/3 czynszu za sierpień (tj. za okres do 10 sierpnia) pozostają w mocy, a w zakresie pozostałych 2/3 czynszu – zgodnie z art. 107 ust. 2 p.u.n. – są bezskuteczne w stosunku do masy upadłości.

### 13. Relacje między art. 107 ust. 2 a art. 127 i n. p.u.n.

Na zakończenie niniejszej pracy warto przyrzeć się relacjom między art. 107 ust. 2 a art. 127 i n. p.u.n. W ocenie autora tej pracy każdy z tych przepisów stanowi samodzielną podstawę normatywną bezskuteczności względnej czynności prawnych upadłego. Przepis art. 107 ust. 2 p.u.n. ma charakter niezależny w stosunku do przepisów zamieszczonych w części I tytułu III działu III p.u.n., jak również w k.c. (w tym art. 527 i n. – *actio Pauliana*)<sup>72</sup>. Nie wyklucza on stosowania tych przepisów<sup>73</sup>. W szczególności, jeżeli upadły zabezpieczył niewymagalny dług poprzez rozporządzenie roszczeniem czynszowym (np. przelew, zastaw) w okresie dwóch miesięcy przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie jego upadłości, to czynność zabezpieczająca upadłego jest *ex lege* całkowicie bezskuteczna wobec masy upadłości na podstawie art. 127 ust. 3 p.u.n., choćby rozporządzenie obejmowało czynsz naliczony w okresie ochronnym wynikającym z art. 107 ust. 2 p.u.n. (tj. w przypadku czynszu najmu za okres trzech miesięcy, a odnośnie do czynszu dzierżawy za okres sześciu miesięcy, licząc od dnia ogłoszenia upadłości).

Jeżeli między wspomnianymi przepisami występuje kolizja norm, to – w celu ochrony interesów wierzycieli upadłego – należy przyjmować pierwszeństwo przepisu, który przewiduje sankcję dalej idącą. Prowadzi to do wniosku, że gdy hipotezy omawianych przepisów pokrywają się ze sobą, a stosuje się różne tryby sankcji bezskuteczności względnej, to zastosowanie znajduje sankcja następująca z mocy prawa. Przykładowo, gdy dana czynność jest bezskuteczna *ex lege* i jednocześnie może zostać uznana za bezskuteczną na podstawie postanowienia sędziego-komisarza (zob. art. 130 ust. 1 p.u.n.), to zastosowanie znajduje pierwsza sankcja<sup>74</sup>. Z kolei gdyby czynność prawna upadłego dotycząca czynszu była

<sup>72</sup> Podobnie M. Pannert, *op. cit.*, s. 228 odnośnie stosowania art. 527 k.c., a także *de lege derogata* M. Allerhand, *op. cit.*, s. 170. Zob. też wyrok SN z dnia 8 grudnia 2004 r., I CK 408/04, LEX nr 146222.

<sup>73</sup> W tym kierunku D. Chrapoński [w:] *Prawo ...*, *op. cit.*, s. 263.

<sup>74</sup> Por. T. Czech, *Bezskuteczność...*, *op. cit.*, s. 82–83.

nieważna (np. jako czynność pozorna stosownie do art. 83 k.c.), sankcja nieważności – jako dalej idąca – miałaby pierwszeństwo przed sankcją bezskuteczności względnej.

#### 14. Postulaty *de lege ferenda*

Regulację wynikającą z art. 107 ust. 2 p.u.n. – w ocenie autora niniejszej pracy – należy ocenić krytycznie, gdyż w sposób niewłaściwy równoważy ona sprzeczne interesy stron. Regulacja ta prowadzi do nieuzasadnionego obciążenia najemców, dzierżawców i beneficjentów czynności rozporządzających w przypadkach, w których nie można im było postawić zarzutu niewłaściwego postępowania w trakcie kontraktowania z upadłym<sup>75</sup>. *De lege lata* występują poważne zastrzeżenia, czy art. 107 ust. 2 p.u.n. jest zgodny ze standardami konstytucyjnymi dotyczącymi ochrony własności (art. 21 ust. 1 i art. 64 Konstytucji RP) oraz proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP), skutkując *de facto* „prywatnym wywłaszczeniem” wspomnianych podmiotów na rzecz masy upadłości.

Sądzę, że *de lege ferenda* w omawianym przepisie należy wprowadzić przesłankę subiektywną po stronie kontrahenta upadłego, od której spełnienia uzależnione byłoby działanie sankcji bezskuteczności względnej, np. świadomość pokrzywdzenia wierzycieli (por. art. 527 § 1 k.c.), czy wiedza o istnieniu podstawy do ogłoszenia upadłości (art. 127 ust. 3 p.u.n.). Dodatkowo w odniesieniu do rozporządzeń roszczeniami czynszowymi uzasadnione byłoby wprowadzenie zasady ekwiwalentności lub odpłatności, która wykluczałaby zastosowanie wspomnianej sankcji. W aktualnym stanie prawnym – przykładowo – nabywca roszczeń czynszowych na podstawie umowy sprzedaży traci nabyte roszczenia na rzecz masy upadłości, choćby w masie znajdowały się nadal środki pieniężne, które kupujący uiszczył upadłemu sprzedawcy tytułem ceny sprzedaży. W rezultacie masa zostaje dwukrotnie wzbogacona. Nie sposób zaakceptować takiego pokrzywdzenia kupującego. *De lege ferenda* brzmienie art. 107 ust. 2 p.u.n. wymaga poważnych zmian.

<sup>75</sup> Warto zwrócić uwagę, że pokrewna regulacja austriacka przewiduje znacznie szerszą ochronę najemców i dzierżawców na wypadek upadłości wynajmującego lub wydzierżawiającego. Por. M. Pannert, *op. cit.*, s. 229.



STRESZCZENIE Zapłata przez dłużnika na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej w egzekucji tzw. czynności niezastępowalnych – rozważania teoretyczne nad zastosowaniem środka przymusu

*Artykuł zawiera próbę określenia charakteru prawnego nakazania dłużnikowi zapłaty na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej. Autor wskazuje, że występuje problem ze scharakteryzowaniem tego środka przymusu ze względu na wprowadzenie rozwiązania polegającego na braku umorzenia sumy należnej, pomimo wykonania czynności. Rozwiązanie to bowiem stanowi dla dłużnika swoistą sankcję (karę) za brak wykonania czynności w terminie.*

*Autor opisuje wzajemną relację środków przymusu w postaci nakazania zapłaty określonej sumy pieniężnej oraz grzywny. W dalszej części artykułu przedstawione są poszczególne etapy egzekucji czynności niezastępowalnej, prowadzonej w trybie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c.*

---

SUMMARY Payment of a Specific Sum in the Enforcement of So-called Irreplaceable Activities by a Debtor to a Creditor – Theoretic Considerations on the Application of Coercive Measures

*The article is aimed at determining the legal nature of ordering a debtor to pay a specific sum to a creditor. The author indicates that there is a problem of characterising this coercive measure, which results from the introduction of a solution that involves no remission of the due sum, despite the performance of the action. Such solution poses a particular sanction for the debtor – as a result of the failure to perform the action in a timely manner.*

*The author describes the mutual relationship between the coercive measure in the form of an order to pay a specific amount of money and a fine. Finally, the article presents the consecutive stages of enforcing an irreplaceable action conducted under article 1050<sup>1</sup> of the Code of Civil Proceedings.*

# Zapłata przez dłużnika na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej w egzekucji tzw. czynności niezastępowalnych – rozważania teoretyczne nad zastosowaniem środka przymusu

## 1. Wprowadzenie

Ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw<sup>1</sup> został wprowadzony do k.p.c. przepis art. 1050<sup>1</sup>. Zawiera on nowe rozwiązania w polskim systemie prawnym. Wzorowany na romańskich systemach prawnych wprowadza zapłatę przez dłużnika na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności. Celem wprowadzenia nowego środka przymusu było stworzenie dla sądu, jako organu egzekucyjnego oraz wierzyciela dodatkowych możliwości, które w konsekwencji mają zwiększyć szanse na skuteczną egzekucję czynności niezastępowalnych. Omawiane rozwiązanie wprowadzono obok dotychczasowych

---

<sup>1</sup> Dz.U. z 2011 r., nr 233, poz. 1381.

regulacji prawnych. Ma ono funkcjonować równolegle z systemem grzywien stosowanych w celu wymuszenia spełnienia świadczenia<sup>2</sup>.

Według art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c., jeżeli dłużnik ma wykonać czynność, której inna osoba wykonać za niego nie może, a której wykonanie zależy wyłącznie od jego woli, sąd na wniosek wierzyciela, może zamiast zagrożenia grzywną, po wysłuchaniu stron, zagrozić dłużnikowi nakazaniem zapłaty na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności, niezależnie od roszczeń przysługujących wierzycielowi na zasadach ogólnych. Przepis art. 1050 § 2 stosuje się odpowiednio.

Z kolei przepis art. 1050<sup>1</sup> § 2 stanowi, że po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego dłużnikowi do wykonania czynności, sąd na wniosek wierzyciela nakazuje dłużnikowi zapłatę wierzycielowi sumy pieniężnej. Tak samo sąd postąpi w razie dalszego wniosku wierzyciela. Prawomocne postanowienie sądu jest tytułem wykonawczym na rzecz wierzyciela bez potrzeby nadawania mu klauzuli wykonalności. Sąd może również, na wniosek wierzyciela, podwyższyć wysokość należnej mu od dłużnika sumy pieniężnej.

W art. 1050<sup>1</sup> § 3 k.p.c. przewidziano natomiast, że w razie wykonania czynności przez dłużnika po upływie wyznaczonego przez sąd terminu, wierzyciel może złożyć wniosek o nakazanie dłużnikowi zapłaty sumy pieniężnej na jego rzecz w terminie miesiąca od dnia dokonania czynności.

Nakazanie dłużnikowi zapłaty na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności, jest środkiem przymusu, w celu przełamania woli dłużnika i wymuszenia określonego zachowania, które zależy wyłącznie od jego woli<sup>3</sup>.

Zapłata na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej nie jest odszkodowaniem za szkodę powstałą w następstwie niewykonania obowiązku ciążącego na dłużniku. Nie jest również odszkodowaniem za szkodę powstałą wskutek niewykonania dobrowolnie obowiązku ciążącego na dłużniku. Naprawienia takich szkód, tj. powstałych w wyniku niewykonania lub nienależytego wykonania czynności, wierzyciel może dochodzić na zasadach ogólnych (art. 1050<sup>1</sup> § 1 zd. 1 k.p.c.)<sup>4</sup>.

<sup>2</sup> Zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 16 września 2011 r., druk sejmowy VI kadencji nr 4332.

<sup>3</sup> Por. H. Pietrzkowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012, s. 722; zob. *idem*: *Egzekucja prowadzona na podstawie art. 1050–1051<sup>1</sup> k.p.c., po nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 16 września 2011 r.*, *Polski Proces Cywilny* 2012, nr 1, s. 47; M. Krakowiak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Jankowski, t. II, Warszawa 2013, s. 1110; I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 506–1088*, red. K. Piasecki, A. Marciniak, t. III, Warszawa 2012, s. 1490 i 1495.

<sup>4</sup> H. Pietrzkowski, *Kodeks postępowania...*, *op. cit.*, s. 723; zob. *idem*: *Egzekucja prowadzona na podstawie...*, *op. cit.*, s. 49; M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1110.

## 2. Charakter prawny nakazania dłużnikowi zapłaty na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej

Klasyfikacja omawianego środka przymusu nasuwa duże problemy. Wynikają one z wprowadzenia do przepisów o egzekucji czynności niezastępowalnych rozwiązania, że pomimo wykonania czynności przez dłużnika po upływie wyznaczonego przez sąd terminu, wierzyciel może złożyć wniosek o nakazanie dłużnikowi zapłaty sumy pieniężnej na jego rzecz w terminie miesiąca od dnia dokonania czynności. Wprowadzenie takiego rozwiązania sprawia, że nakazanie dłużnikowi zapłaty określonej sumy pieniężnej ma cechę dotychczas niewystępującą w innych środkach przymusu (grzywny i aresztu).

M. Krakowiak zauważa, że analizowany środek przymusu stanowi niewątpliwie karę pieniężną, tj. uszczerbek w majątku dłużnika ponoszony na rzecz wierzyciela. Autor ten doszukuje się podobieństwa charakteru prawnego w nakazaniu zapłaty określonej sumy pieniężnej w konstrukcji cywilnoprawnej kary ustawowej z art. 485 k.c. Definiuje więc obowiązek zapłaty sumy pieniężnej jako karę pieniężną, nakładaną przez sąd na dłużnika. Celem tej kary jest wymuszenie dokonania czynności stwierdzonej tytułem wykonawczym, w wielkości liczonej za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności<sup>5</sup>.

H. Pietrzkowski stwierdza natomiast, że celem podstawowym zapłaty przez dłużnika na rzecz wierzyciela określonej kwoty pieniężnej jest przezwycięzenie oporu dłużnika i wymuszenie na nim określonego zachowania. Nie jest to jedyny cel tego środka przymusu, ponieważ odmiennie niż w przypadku grzywny i aresztu, w razie wykonania czynności, nie ulega on umorzeniu. Przeciwnie ustawodawca postanowił, że prawomocne postanowienie sądu nakazujące zapłatę sumy pieniężnej na rzecz wierzyciela jest tytułem wykonawczym bez potrzeby nadawania mu klauzuli wykonalności, nawet pomimo wykonania czynności przez dłużnika. Takie uregulowanie komplikuje ocenę charakteru omawianego środka przymusu. Autor ten zauważa, że zapłata na rzecz wierzyciela zbliżona jest w swoim charakterze do zadośćuczynienia, wynagrodzenia za znoszenie przez wierzyciela stanu niewykonania czynności w terminie. Podsumowując H. Pietrzkowski stwierdza, że omawiany środek jest szczególnym środkiem przymusu (*sui generis*) ze względu na powyżej wymieniony jego cel oraz charakter<sup>6</sup>.

Nie można zgodzić się z poglądem, że zapłata przez dłużnika na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej ma charakter zadośćuczynienia, wynagrodzenia

<sup>5</sup> M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, op. cit., s. 1110.

<sup>6</sup> H. Pietrzkowski, *Egzekucja prowadzona na podstawie...*, op. cit., s. 49–50; *idem*: *Kodeks postępowania...*, op. cit., s. 723.

za znoszenie przez wierzyciela stanu niewykonania czynności w terminie. Takie ujęcie charakteru omawianego środka przymusu jest niezgodne z celem egzekucji oraz powodami wprowadzenia tego rozwiązania do polskiego sądowego postępowania egzekucyjnego. Celem egzekucji nie jest bowiem, aby wierzyciel otrzymał zadośćuczynienie, tj. odszkodowanie (rekompensatę) za brak wykonania w terminie czynności. W przesłankach zastosowania omawianego środka egzekucyjnego nie występuje zadośćuczynienie jako argument przemawiający za jego użyciem. Zadośćuczynienie nie jest również przesłanką do określenia wysokości sumy (art. 1050<sup>1</sup> § 4 k.p.c.). Jest nią natomiast wykonanie obowiązku zawartego w tytule wykonawczym oraz nieobciążanie dłużnika ponad miarę.

Celem wprowadzonego rozwiązania była poprawa efektywności egzekucji czynności, której za dłużnika nie może wykonać inna osoba, a zależnej od jego woli. Brak umorzenia sumy należnej, pomimo wykonania czynności, wzmacnia aspekt represyjny względem dłużnika i stanowi dla niego swoistą sankcję (karę) za brak wykonania jej w terminie. Nieuchronność takiej sankcji ma zwiększyć oddziaływanie na wolę dłużnika, aby wykonał obowiązek zawarty w tytule wykonawczym jak najszybciej. Ponadto presję ma zwiększać zapłata określonej sumy wierzycielowi, a nie na rzecz Skarbu Państwa. Wprowadzenie takiego rozwiązania ma wpływać zniechęcająco do potencjalnego naruszania czyjegoś dobra, w szczególności dobra osobistego.

Podsumowując należy stwierdzić, że brak umorzenia sumy pieniężnej, którą dłużnik ma zapłacić wierzycielowi w wypadku wykonania czynności przez dłużnika stanowi swoistą sankcję (karę). Jej zasadniczym celem jest wzrost skuteczności egzekucji. Inaczej mówiąc, sankcja ta ma wzmocnić oddziaływanie na wolę dłużnika, w celu jej przełamania i wymuszenia określonego zachowania<sup>7</sup>.

### **3. Wzajemna relacja środków przymusu w postaci nakazania zapłaty określonej sumy pieniężnej oraz grzywny**

Egzekucję z art. 1050<sup>1</sup> k.p.c. wszczyna się na wniosek wierzyciela. Wniosek ten musi spełniać ogólne wymagania wniosku o wszczęcie egzekucji (art. 797 k.p.c.), tj. wskazywać świadczenie, które ma być spełnione<sup>8</sup> oraz zawierać żądanie, aby sąd zagroził dłużnikowi nakazaniem zapłaty na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej, za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności. Wniosek powinien

<sup>7</sup> Por. M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1110.

<sup>8</sup> H. Pietrkowski, *Kodeks postępowania...*, *op. cit.*, s. 718; zob. E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucja. Komentarz*, Warszawa 1972, s. 655.

obejmować uzasadnienie, z podaniem okoliczności, dlaczego zagrożenie dłużnikowi nakazaniem zapłaty na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności, ma większą szansę osiągnąć cel egzekucji. Uzasadnienie nie jest niezbędnym elementem wniosku, ale do wierzyciela należy wykazanie przesłanek uzasadniających przeprowadzenie egzekucji w trybie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c.<sup>9</sup>. Wierzyciel powinien oznaczyć precyzyjnie sumę, o jaką wniosł, ponieważ sąd nie może orzekać ponad żądanie<sup>10</sup>. Zasadnym jest, aby wierzyciel uzasadnił wysokość żądanej sumy poprzez wykazanie, że zapewni ona wykonalność obowiązku określonego w tytule wykonawczym, a dłużnik nie będzie obciążony ponad potrzebę (art. 1050<sup>1</sup> § 4 k.p.c.).

H. Pietrkowski dostrzega, że grzywna ma pierwszeństwo w zastosowaniu, na co wskazują dwa argumenty. Pierwszy to kolejność usytuowania obu środków przymusu w k.p.c., grzywny w art. 1050 § 1 k.p.c., a następnie nakazania zapłaty określonej kwoty pieniężnej na rzecz wierzyciela w art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c. Drugi to użycie w przepisie art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c. zwrotu „sąd może zamiast zagrożenia grzywną zagrozić dłużnikowi nakazaniem zapłaty na rzecz wierzyciela”. Gdyby ustawodawca nie chciał, aby to grzywna miała pierwszeństwo zastosowania użyłby zwrotu „sąd może zagrozić zastosowaniem grzywny lub nakazaniem zapłaty na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej”<sup>11</sup>.

M. Krakowiak wskazuje, że sąd nie jest związany wnioskiem wierzyciela o zastosowanie środka przymusu w postaci nakazania zapłaty sumy pieniężnej na rzecz wierzyciela. Wybór środka przymusu należy do sądu, który kieruje się wnioskiem wierzyciela, charakterem obowiązku i efektywnością egzekucji. Autor ten jednak zauważa, że powstaje wątpliwość, czy sąd stwierdziwszy brak podstaw do zastosowania omawianego środka przymusu z urzędu, powinien wyznaczyć dłużnikowi termin do wykonania czynności i zagrozić grzywną a dalsze postępowanie prowadzić w trybie art. 1050 k.p.c. Treść art. 1050<sup>1</sup> k.p.c. w połączeniu z silnie obowiązującą w postępowaniu egzekucyjnym zasadą dyspozycyjności sprawia, że w omawianym przypadku sąd nie podejmie czynności w trybie art. 1050 k.p.c. Odmierna sytuacja wystąpi, kiedy wierzyciel we wniosku egzekucyjnym zażądał egzekucji w trybie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c., a z ostrożności procesowej, na wypadek nieuwzględnienia tego żądania, wniósł o zagrożenie dłużnikowi grzywną na wypadek niewykonania czynności w terminie<sup>12</sup>.

<sup>9</sup> Por. uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 16 września 2011 r., druk sejmowy VI kadencji nr 4332.

<sup>10</sup> O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2012, s. 1260.

<sup>11</sup> H. Pietrkowski, *Egzekucja prowadzona na podstawie...*, *op. cit.*, s. 50.

<sup>12</sup> M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1109–1110.

Słusznie zwraca uwagę H. Pietrkowski, że sformułowanie „sąd może zamiast zagrożenia grzywną zagrozić dłużnikowi nakazaniem zapłaty na rzecz wierzyciela” wskazuje, że grzywnie przysługuje pierwszeństwo zastosowania<sup>13</sup>. Umieszczenie artykułu 1050 k.p.c. przed art. 1050<sup>1</sup> k.p.c., czas w którym weszły w życie znajdujące się w nich rozwiązania oraz zawarcie w art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c. dwóch przepisów odsyłających do przepisów mieszczących się w art. 1050 k.p.c. potwierdza wniosek, że ustawodawca założył, iż sankcja przewidziana w przepisie art. 1050 k.p.c. powinna być stosowana w pierwszej kolejności, a więc jako podstawowa.

Należy zaaprobować pogląd, że sąd nie jest związany wnioskiem wierzyciela w przedmiocie zastosowania środka przymusu w postaci nakazania zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz wierzyciela. Wybór środka przymusu należy bowiem do sądu, który kieruje się nie tylko treścią wniosku wierzyciela, ale także charakterem obowiązku i efektywnością egzekucji<sup>14</sup>. Nie można podzielić poglądu, że treść omawianego przepisu w powiązaniu z silnie obowiązującą zasadą dyspozycyjności powoduje, że sąd nie podejmie egzekucji w trybie art. 1050 k.p.c.<sup>15</sup>. Treści przepisu art. 1050<sup>1</sup> § 1 zd. 1 k.p.c. nie wolno interpretować w oderwaniu od treści art. 1050 § 1 zd. 1 k.p.c., ponieważ przepis art. 1050<sup>1</sup> § 1 zd. 1 k.p.c. jest przepisem modyfikującym treść art. 1050 § 1 zd. 1 k.p.c.<sup>16</sup>. Modyfikacja ta dotyczy przyznania kompetencji sądowi do zastosowania zamiast (w zamian) grzywny, po wysłuchaniu stron, nakazania zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz wierzyciela. Jednocześnie przepis ten wskazuje, że okolicznością umożliwiającą sądowi skorzystanie z tej kompetencji jest złożenie wniosku przez wierzyciela o zagrożenie dłużnikowi nakazaniem zapłaty określonej sumy pieniężnej. W sytuacji więc, kiedy sąd uzna, że nie ma podstaw do zastosowania art. 1050<sup>1</sup> § 1 zd. 1 k.p.c., zobowiązany jest zastosować przepis, który powinien wziąć pod uwagę pierwotnie, czyli przepis art. 1050 § 1 zd. 1 k.p.c. Ponadto należy zauważyć, że użycie zwrotu „sąd, na wniosek wierzyciela, może zamiast” wskazuje, że zasada dyspozycyjności została ograniczona przez wybór sądu co do środka przymusu.

<sup>13</sup> H. Pietrkowski, *Egzekucja prowadzona na podstawie...*, *op. cit.*, s. 50.

<sup>14</sup> M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1109.

<sup>15</sup> *Ibidem*, s. 1110.

<sup>16</sup> Przepis art. 1050 § 1 zd. 1 k.p.c. jest przepisem kompetencyjnym zupełnym, a więc zawiera wszystkie elementy normy kompetencyjnej (A nakazuje się C, jeżeli P dokona konwencjonalnej czynności K). Ponadto jest to przepis centralny niepełny (niepełny treściowo), ponieważ są przepisy modyfikujące jego treść, które łącznie z nim wyznaczają treść normy (zob. M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*. Warszawa 2012, s. 1119 i n.). Przepisem modyfikującym treść art. 1050 § 1 zd. 1 k.p.c. jest przepis art. 1050<sup>1</sup> § 1 zd. 1 k.p.c. Przepis ten modyfikuje (zmienia) treść art. 1050 k.p.c. w ten sposób, że przyznaje on kompetencje sądowi do zagrożenia dłużnikowi zapłatą na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej, zamiast grzywną. Sąd może skorzystać z tej kompetencji, kiedy wierzyciel złoży w tym zakresie wniosek.

#### **4. Etapy egzekucji czynności niezastępowalnej prowadzonej w trybie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c.**

Egzekucja czynności, której za dłużnika nie może wykonać inna osoba, a która zależy wyłącznie od jego woli przeprowadzona w trybie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c., obejmować może kilka stadiów (etapów). Kolejne stadia wszczynane są na skutek odrębnych wniosków wierzyciela i powinny zakończyć się wydaniem postanowienia określonej treści. Postanowienia te kończą kolejne etapy, nie zaś postępowanie wywołane wnioskiem o wszczęcie egzekucji tzw. czynności niezastępowalnej w trybie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c.<sup>17</sup>

Pierwsze stadium ma charakter obligatoryjny, zaczyna się wysłuchaniem wierzyciela i dłużnika (art. 1050<sup>1</sup> k.p.c.).

Zakres wysłuchania stron jest tożsamy dla egzekucji czynności niezastępowalnej prowadzonej w trybie art. 1050 k.p.c. i w trybie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c., ponieważ wysłuchanie poprzedza wybór środka przymusu przez sąd. Jeżeli wierzyciel złożył wniosek o prowadzenie egzekucji czynności niezastępowalnych w trybie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c., należy dodatkowo wysłuchać strony, w celu ustalenia okoliczności niezbędnych do prowadzenia egzekucji w tym trybie. W dalszej części artykułu ze względu na jego charakter, omówiony zostanie zakres wysłuchania, właściwy tylko dla egzekucji prowadzonej na podstawie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c.

Jeśli wierzyciel we wniosku o wszczęcie egzekucji wniesie o zagrożenie dłużnikowi zapłatą określonej sumy pieniężnej na jego rzecz, sąd w ramach wysłuchania bada, czy zachodzące okoliczności uzasadniają przeprowadzenie egzekucji w trybie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c.<sup>18</sup>. Ustawodawca nie określił przesłanek uzasadniających zastosowanie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c. Umieszczenie art. 1050 k.p.c. i art. 1050<sup>1</sup> k.p.c. w części trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego wskazuje, że przesłanki te powinny wynikać w szczególności z celu egzekucji, którym jest realizacja obowiązku zawartego w tytule wykonawczym, z zasady szybkości postępowania, w mniejszym stopniu z zasady dyspozycyjności (sąd na wniosek wierzyciela, może zagrozić) i zasady kontradyktoryjności (po wysłuchaniu), przy czym obydwie zasady zostały ograniczone przez ustawodawcę<sup>19</sup>.

Według art. 1050<sup>1</sup> § 4 k.p.c. sąd, określając wysokość sumy pieniężnej, o której mowa w art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c., uwzględni interesy stron w takiej mierze, aby zapew-

<sup>17</sup> Por. H. Pietrkowski *Egzekucja prowadzona na podstawie...*, *op. cit.*, s. 55; Podobne twierdzenie jest formułowane względem egzekucji tzw. czynności niezastępowalnej prowadzonej w trybie art. 1050 k.p.c., zob. *idem*: [w:] *Kodeks postępowania...*, *op. cit.*, s. 718; E. Wengerek, *op. cit.*, s. 656; J. Jankowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III, red. K. Piasecki, Warszawa 2002, s. 404.

<sup>18</sup> Patrz: uwagi do egzekucji prowadzonej z art. 1050 k.p.c. do egzekucji prowadzonej z art. 1050<sup>1</sup> k.p.c.

<sup>19</sup> Uchwała SN z 28 czerwca 2006 r., III CZP 23/06, OSNC 2007, nr 1, poz. 11.

nić wykonalność obowiązku określonego w tytule wykonawczym, a dłużnika nie obciążać ponad potrzebę.

Przesłanki wynikające z przepisu art. 1050<sup>1</sup> § 4 k.p.c. sąd powinien ustalić w ramach wysłuchania stron. W celu ustalenia wysokości sumy pieniężnej, tak aby nie obciążała dłużnika ponad potrzebę, istotne jest uzyskanie szczegółowych informacji o stanie rodziny, sytuacji majątkowej oraz finansowej osoby zobowiązanej do wykonania czynności.

I. Kunicki zauważa, że groźba nakazania zapłaty na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej jest bezskuteczna względem osób ubogich albo działających w tzw. szarej strefie, dlatego wobec takich osób sposób egzekucji określony w art. 1050 k.p.c., ze względu na groźbę aresztu, może być skuteczniejszy. Zdaniem tego autora środek przymusu, określony w art. 1050<sup>1</sup> k.p.c., może być skuteczny tylko w stosunku do osób posiadających majątek pozwalający na przeprowadzenie egzekucji świadczeń pieniężnych<sup>20</sup>. Niewątpliwie sytuacja majątkowa i finansowa dłużnika w znacznym stopniu może determinować skuteczność egzekucji tzw. czynności niezastępowalnych w określonym jej trybie.

Należy jednak podkreślić, że na możliwość realizacji obowiązku zawartego w tytule wykonawczym oraz szybkość postępowania wpływ ma wiele czynników, takich jak: charakter obowiązku, aspekt psychologiczny zapłaty wierzycielowi określonej kwoty pieniężnej a nie zapłaty grzywny na rzecz Skarbu Państwa, sytuacja finansowa i majątkowa dłużnika, ale również sytuacja finansowa i majątkowa wierzyciela oraz stan zdrowia dłużnika<sup>21</sup>. Przykładowo zastosowanie grzywny, a następnie w związku z niewykonaniem czynności – aresztu względem osoby ciężko chorej będzie niemożliwe lub bardzo utrudnione (art. 1058 k.p.c.). Zastosowanie trybu przewidzianego w art. 1050<sup>1</sup> k.p.c. wobec dłużnika, przeciwko któremu prowadzonych jest kilka czy kilkadziesiąt postępowań egzekucyjnych, najprawdopodobniej nie będzie skuteczne, nawet w sytuacji, gdy dłużnik posiada majątek, a nawet otrzymuje wysokie dochody, np. z tytułu wynagrodzenia za pracę, czy z tytułu świadczenia emerytalnego. Spowodowane jest to znacznym stopniem zdemoralizowania takich osób, zwłaszcza kiedy łączna suma zadłużenia jest znaczna, a egzekucje prowadzone są od kilku lat.

Przepis art. 1050<sup>1</sup> k.p.c. nie uzależnia przeprowadzenia dalszych czynności od faktycznego skorzystania przez strony z możliwości wysłuchania. Wystarczające jest, że miały taką możliwość w odpowiednim terminie<sup>22</sup>. I. Kunicki słusznie

<sup>20</sup> I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, op. cit., s. 1495.

<sup>21</sup> Por. uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 16 września 2011 r., druk sejmowy VI kadencji nr 4332.

<sup>22</sup> E. Wengerek, op. cit., s. 656; zob. I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, op. cit., s. 1491; M. Allerhand, *Kodeks postępowania cywilnego. Część Druga. Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające*, Lwów 1933, s. 595–596.

zauważa, że jeżeli strona nie wypowie się co do danej okoliczności, sąd może tę okoliczność uznać za przyznaną (art. 230 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)<sup>23</sup>.

Jeżeli po wysłuchaniu stron sąd uzna, że bardziej efektywna będzie egzekucja prowadzona w trybie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c., w postanowieniu wyznaczy dłużnikowi termin do wykonania czynności i zagrozi nakazaniem zapłaty na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności. W postanowieniu powinna być wyraźnie wskazana stawka dzienna za każdy dzień zwłoki<sup>24</sup>. Przepisy k.p.c. nie przewidują górnej wysokości sumy pieniężnej. Sąd, ustalając wysokość sumy na rzecz wierzyciela uwzględni przesłanki zawarte w art. 1050<sup>1</sup> § 4 k.p.c., nie może przy tym jednak orzekać ponad żądanie, tj. wysokość sumy pieniężnej wskazanej we wniosku przez wierzyciela<sup>25</sup>.

Termin wyznaczony w postanowieniu powinien być ustalony w taki sposób, aby wykonanie czynności było realne. Powinien on uwzględniać charakter czynności, jej czasochłonność, okoliczności konkretnego przypadku. Termin nie powinien być jednak zbyt odległy, aby nie skrzywdzić wierzyciela oraz nie wydłużać niepotrzebnie postępowania. Należy również uwzględnić to, że dłużnik jest w zwłoce i miał już wyznaczony realny termin do wykonania czynności. Czynność, którą ma wykonać dłużnik, powinna być w postanowieniu dokładnie oznaczona i zgadzać się z jej określeniem w tytule wykonawczym<sup>26</sup>.

Na omawiane postanowienie przysługuje zażalenie (art. 1055 k.p.c.), którym można kwestionować samo wyznaczenie terminu, wysokość sumy na rzecz wierzyciela oraz zastosowanie przez sąd trybu egzekucji z art. 1050<sup>1</sup> k.p.c.

Na postanowienie sądu oddalające wniosek w przedmiocie zagrożenia zapłatą określonej sumy pieniężnej na rzecz wierzyciela przysługuje zażalenie (art. 1055 k.p.c.).

Następne stadium postępowania polega na zastosowaniu względem dłużnika środka przymusu, w postaci nakazania zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz wierzyciela (art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c.). Następuje to na wniosek wierzyciela po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego dłużnikowi do wykonania czynności. Z treści wniosku powinien wynikać okres, za jaki wierzyciel domaga się nakazania zapłaty kwoty. Okres ten może rozpoczynać się począwszy od pierwszego dnia po upływie terminu do wykonania czynności i nie może być dłuższy niż do dnia wydania postanowienia<sup>27</sup>. I. Kunicki podnosi, że okres ten może być krótszy,

<sup>23</sup> I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, op. cit., s. 1495.

<sup>24</sup> Por. H. Pietrkowski, *Kodeks postępowania...*, op. cit., s. 725; K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Zieliński, Warszawa 2012, s. 1583–1584. O. Marcewicz [w:] *Kodeks...*, op. cit., s. 1262.

<sup>25</sup> Zob. O. Marcewicz [w:] *Kodeks...*, op. cit., s. 1262; K. Flaga-Gieruszyńska, op. cit., s. 1583.

<sup>26</sup> Por. E. Wengerek, op. cit., s. 656; M. Allerhand, op. cit., s. 596.

<sup>27</sup> Zob. O. Marcewicz [w:] *Kodeks...*, op. cit., s. 1262;

jeśli dłużnik nie był w zwłoce, tj. opóźnienie w wykonaniu czynności nie jest przez niego zawinione<sup>28</sup>.

Poglądu tego nie można podzielić, bowiem w art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c. został użyty zwrot „za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności”, a nie zwrot „za każdy dzień zwłoki zawinionej w wykonaniu czynności”.

W związku z powyższym należy zgłosić postulat *de lege ferenda*, aby sąd mógł nie wliczać dni, kiedy dłużnik nie ze swojej winy nie mógł wykonać czynności w okres zwłoki. Wprowadzenie takiego rozwiązania jest w szczególności uzasadnione ze względu na element sankcji (kary), którą ustawodawca umieścił w nakazaniu dłużnikowi zapłaty określonej sumy pieniężnej. Ponadto okres zwłoki nieprzerwanie jest naliczany od bezskutecznego upływu terminu wyznaczonego w postanowieniu zagrażającym nakazaniem zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz wierzyciela. Brak wprowadzenia zaproponowanego rozwiązania może powodować nadmierne obciążenie dłużnika.

Sąd jest związany postanowieniem określającym wysokość stawek dziennych za każdy dzień zwłoki. Nakazując zatem zapłatę na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej, nie może przyjąć innej stawki dziennej niż określona we wcześniejszym postanowieniu. Nie może również orzekać ponad żądanie wierzyciela<sup>29</sup>.

Przepis art. 1050<sup>1</sup> § 2 k.p.c. może nasuwać wątpliwości, czy sąd w postanowieniu nakazującym dłużnikowi zapłatę wierzycielowi sumy pieniężnej, powinien wskazać poszczególne stawki dzienne, tj. wymienić kolejno sumy pieniężne za każdy dzień zwłoki albo wskazać jedną kwotę (sumę pieniężną).

I. Kunicki podnosi, że sąd powinien nakazać dłużnikowi zapłatę ściśle określonej kwoty, nie zaś stawek dziennych za każdy dzień zwłoki, ponieważ postanowienie powinno nadawać się do wykonania w drodze egzekucji. Sąd zatem powinien pomnożyć stawkę dzienną określoną poprzednim postanowieniem przez ilość dni zwłoki dłużnika<sup>30</sup>.

Należy uznać, że wyraz „suma” w przepisie art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c. oznacza pewną sumę pieniędzy. Kontekst językowy wyrażenia „określonej sumy pieniężnej za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności”, wskazuje, że został on także użyty w znaczeniu stawki dziennej<sup>31</sup>.

Z kolei w przepisie art. 1050<sup>1</sup> § 2 k.p.c. wyraz „suma”, to pewna ilość pieniędzy, będąca sumą stawek dziennych za każdy dzień zwłoki. Zwrot „sąd na wniosek wie-

<sup>28</sup> I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, op. cit., s. 1496.

<sup>29</sup> I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, op. cit., s. 1496.

<sup>30</sup> *Ibidem*.

<sup>31</sup> Stawka w znaczeniu – ustalonej jednostki, według której oblicza się wysokość zarobków, opłat, świadczeń itp., w tym rozumienia stawka może być dzienna, tygodniowa (zob. *ibidem*, s. 526; E. Sobol, op. cit., s. 881; M. Szymczak, op. cit., s. 329.).

rzyciela nakazuje dłużnikowi zapłatę wierzycielowi sumy pieniężnej” wyraźnie wskazuje, że chodzi o jedną kwotę (jedną sumę pieniężną), a nie o sumy pieniężne.

Należy podzielić argument I. Kunickiego, że postanowienie nakazujące dłużnikowi zapłatę wierzycielowi sumy pieniężnej, powinno nadawać się do wykonania w drodze egzekucji, a więc powinno wskazać ściśle określoną kwotę, a nie stawkiienne za każdy dzień zwłoki. Sąd zatem powinien zsumować stawkiienne za każdy dzień zwłoki i w postanowieniu nakazać dłużnikowi zapłatę wierzycielowi określonej kwoty pieniężnej (sumy pieniężnej)<sup>32</sup>.

Jeżeli dłużnik po nakazaniu mu zapłaty na rzecz wierzyciela sumy pieniężnej, dalej nie wykonał obowiązku wynikającego z tytułu wykonawczego, wtedy wierzyciel może złożyć dalszy wniosek o nakazanie zapłaty (art. 1050<sup>1</sup> § 2 zd. 2 k.p.c.). Sąd na wniosek wierzyciela wyda następne postanowienie, w którym nakaże zapłatę określonej sumy pieniężnej. W tym postanowieniu sąd nie wyznacza nowego terminu do wykonania czynności. Okres zwłoki, za jaki można naliczyć stawkiienne, rozpoczyna się od dnia następnego po wydaniu poprzedniego postanowienia nakazującego dłużnikowi zapłatę wierzycielowi sumy pieniężnej do dnia orzeczenia<sup>33</sup>.

Wierzyciel powinien złożyć dalsze wnioski o nakazanie zapłaty w ciągu roku od momentu wydania poprzedniego postanowienia, aby postępowanie egzekucyjne nie uległo umorzeniu z mocy prawa<sup>34</sup>.

Wierzyciel może składać kolejne wnioski bez ograniczenia w czasie, dopóki dłużnik nie wykona ciążącego na nim obowiązku<sup>35</sup>.

## **5. Zagadnienie możliwości podwyższenia sumy pieniężnej należnej wierzycielowi od dłużnika**

Sąd może również, na wniosek wierzyciela, podwyższyć wysokość należnej mu od dłużnika sumy pieniężnej (art. 1050 § 2 zd. 4 k.p.c.). I. Kunicki podnosi, że możliwość podwyższenia należnej od dłużnika sumy pieniężnej jest dopuszczeniem do wydania kolejnego orzeczenia w tej samej kwestii. Zauważa brak określenia przesłanek podwyższenia sumy pieniężnej oraz jej granic czasowych. Autor ten zgłasza zastrzeżenia co do dopuszczalności podwyższenia przyznanej wierzycielowi sumy, bez zmiany postanowienia grożącego nakazaniem zapłaty określonej kwoty<sup>36</sup>.

<sup>32</sup> Por. uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 16 września 2011 r., druk sejmowy VI kadencji nr 4332; I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, op. cit., s. 1496.

<sup>33</sup> Por. I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, op. cit., s. 1496.

<sup>34</sup> *Ibidem*.

<sup>35</sup> *Ibidem*.

<sup>36</sup> *Ibidem*, s. 1497.

W uzasadnieniu projektu ustawy z dnia 16 września 2011 r. wskazane jest, że w razie dalszej zwłoki, wierzyciel będzie mógł wystąpić ponownie o nakazanie dłużnikowi zapłaty kwoty przypadającej za dany okres. Jednocześnie w takiej sytuacji sąd może na wniosek wierzyciela podwyższyć na przyszłość wysokość należnej sumy<sup>37</sup>.

Z treści art. 1050<sup>1</sup> § 2 zd. 4 k.p.c. wynika, że chodzi o jedną sumę pieniężną (jako sumę stawek dziennych), należną wierzycielowi od dłużnika, na co wskazuje użycie zwrotu „podwyższyć wysokość należnej mu od dłużnika sumy pieniężnej”. Za takim rozumieniem tego przepisu przemawia jego umiejscowienie w treści art. 1050<sup>1</sup> § 2 k.p.c. Podwyższenie to dotyczy więc postanowienia nakazującego dłużnikowi zapłatę wierzycielowi sumy pieniężnej, a nie postanowienia podwyższającego na przyszłość określoną sumę pieniężną. Należy podkreślić, że sąd nie może podwyższyć sumy pieniężnej w pierwszym postanowieniu nakazującym dłużnikowi zapłatę określonej kwoty pieniężnej. Podwyższenie nie może również dotyczyć sumy pieniężnej przyznanej wierzycielowi wcześniejszym postanowieniem, ponieważ byłoby to orzeczenie w tej samej kwestii. Ponadto należy pamiętać, że prawomocne postanowienie sądu nakazujące dłużnikowi zapłatę sumy pieniężnej jest tytułem wykonawczym na rzecz wierzyciela bez potrzeby nadawania mu klauzuli wykonalności. Ingerencja w prawomocny tytuł wykonawczy w postaci podwyższenia kwoty należnej na rzecz wierzyciela jest niedopuszczalna. Sąd może zatem postanowieniem podwyższyć sumę należną, ale jeszcze nie zasądzoną wierzycielowi wcześniejszym orzeczeniem. Wierzyciel, wnosząc o nakazanie dłużnikowi zapłaty sumy pieniężnej za okres zwłoki w wykonaniu czynności od ostatniego postanowienia, może złożyć wniosek o podwyższenie tej sumy, ponieważ tylko w takim zakresie sąd może ją podwyższyć. Wobec braku przesłanek w samym art. 1050<sup>1</sup> k.p.c.<sup>38</sup> do podwyższenia sumy należnej, zasadne wydaje się zastosowanie art. 359 k.p.c. w zw. 13 § 2 k.p.c. Podwyższenie będzie mogło nastąpić wskutek zmiany okoliczności sprawy, które ją uzasadniają. Należy zgłosić postulat *de lege ferenda*, aby dłużnik miał możliwość złożenia wniosku o obniżenie sumy pieniężnej wobec zmiany okoliczności sprawy, które taką zmianę uzasadniają. Brak takiej możliwości w omawianym przypadku doprowadzi do nadmiernego obciążenia dłużnika. Ponadto zasadna wydaje się zmiana obowiązującego rozwiązania w ten sposób, że na wniosek wierzyciela lub dłużnika sąd mógłby podwyższyć lub obniżyć grożące stawkiienne za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności.

<sup>37</sup> Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 16 września 2011 r., druk sejmowy VI kadencji nr 4332.

<sup>38</sup> Brak również takich przesłanek w przepisach dotyczących egzekucji.

## **6. Nakazanie dłużnikowi zapłaty sumy pieniężnej w razie wykonania przez niego czynności po upływie wyznaczonego terminu**

W razie wykonania czynności przez dłużnika po upływie wyznaczonego przez sąd terminu, wierzyciel może złożyć wniosek o nakazanie dłużnikowi zapłaty sumy pieniężnej na jego rzecz w terminie miesiąca od dnia dokonania czynności (art. 1050<sup>1</sup> § 3 k.p.c.).

D. Popłonyk i T. Zawisłak dostrzegają, że w przepisie art. 1050<sup>1</sup> § 3 k.p.c. nie ma mowy o sumie pieniężnej należnej za czas zwłoki. Wydaje się, że w tym przepisie brak wskazania, jak sąd ma ustalić w takiej sytuacji kwotę podlegającą zapłacie na rzecz wierzyciela<sup>39</sup>.

J. Jankowski również zauważa, że w art. 1050<sup>1</sup> § 3 k.p.c. nie ma mowy o kwocie należnej za czas zwłoki oraz brakuje wskazania, jak sąd ma ową kwotę ustalić. Taką argumentację wzmacnia niejasny stosunek (relacja) unormowania zawartego w art. 1050<sup>1</sup> § 3 k.p.c. do paragrafu 1 i 2 omawianego artykułu. Wątpliwości budzi kwestia, w jakich okolicznościach wierzyciel może domagać się nakazania wypłaty określonej kwoty, o jakiej mowa w art. 1050<sup>1</sup> § 3 k.p.c. W szczególności chodzi o to, czy wierzyciel może wystąpić z takim żądaniem tylko w sytuacji, gdy złożył wniosek o wyznaczenie dłużnikowi terminu do wykonania czynności i zagrożenie dłużnikowi nakazaniem zapłaty na swoją rzecz określonej sumy pieniężnej za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności, a po bezskutecznym upływie terminu do wykonania czynności nie wniósł o nakazanie zapłaty tej kwoty, czy też jest to możliwe w razie wystąpienia z wnioskiem o zapłatę omawianej sumy<sup>40</sup>.

I. Kunicki podnosi, że wykonanie czynności przez dłużnika po terminie wyznaczonym przez sąd nie pozbawia wierzyciela roszczenia o zapłatę kwoty za okres zwłoki. Roszczenie to może być skutecznie wniesione w ciągu miesiąca od wykonania czynności. Termin ten jest terminem prawa materialnego, a zatem nie podlega przywróceniu i po jego upływie roszczenie wygasa<sup>41</sup>.

Na aprobatę zasługuje pogląd I. Kunickiego, że w razie wykonania czynności przez dłużnika po terminie wyznaczonym przez sąd, wierzyciel może wnosić o nakazanie dłużnikowi zapłaty za okres zwłoki. Przepis art. 1050<sup>1</sup> § 3 k.p.c. wydłuża tylko okres do wniesienia wniosku przez wierzyciela o nakazanie dłużnikowi zapłaty sumy pieniężnej do jednego miesiąca. Dlatego z omawianym wnioskiem

<sup>39</sup> D. Popłonyk, T. Zawisłak [w:] *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 213; zob. M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, op. cit., s. 1111.

<sup>40</sup> J. Jankowski, *Przedmiot egzekucji wykonania czynności* [w:] *Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, Warszawa 2012, s. 751.

<sup>41</sup> I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, op. cit., s. 1497.

może wystąpić zarówno wierzyciel, który jeszcze nie wystąpił o nakazanie dłużnikowi zapłaty określonej sumy, jak i taki, który już to uczynił. W zależności od sytuacji aktualne będą wspomniane wcześniej uwagi do pierwszego postanowienia o nakazanie dłużnikowi zapłaty sumy pieniężnej lub uwagi do następnych postanowień w tej kwestii.

## **7. Dopuszczalność jednoczesnego stosowania grzywny oraz nakazania zapłaty na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej**

Zdaniem H. Pietrzkowskiego jednoczesne stosowanie grzywny oraz nakazania zapłaty na rzecz wierzyciela byłoby naruszeniem ogólnej reguły, według której zarówno obowiązanego w postępowaniu zabezpieczającym i dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym nie należy obciążać ponad potrzebę (por. art. 730<sup>1</sup> § 3 k.p.c., art. 799 § 1 k.p.c. oraz art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c.):

W przypadku zastosowania środka przymusu w postaci nakazania zapłaty określonej kwoty pieniężnej na rzecz wierzyciela, sąd nie może w tym samym postępowaniu wymierzyć grzywny dłużnikowi. Dopuszczenie takiej możliwości oznaczałoby przemienne stosowanie wobec dłużnika środków przymusu. Istota środka przymusu w postaci nakazania zapłaty na rzecz wierzyciela określonej kwoty polega natomiast na tym, że dłużnikowi, który nadal nie wykonał czynności, grozi kolejne nakazanie zapłaty określonej sumy pieniężnej, powodując narastające obciążenie dłużnika mające na celu przełamanie jego oporu.

Zdaniem H. Pietrzkowskiego, jeżeli jako środek przymusu zastosowano grzywnę, istnieje możliwość zastosowania nakazania zapłaty określonej kwoty pieniężnej na rzecz wierzyciela jako środka subsydiarnego. Środek ten będzie mógł być orzeczony tylko wtedy, gdy wierzyciel wykaże we wniosku, że zagrożenie zapłatą będzie skuteczniejsze od zagrożenia grzywną<sup>42</sup>.

Zawarte w art. 1050<sup>1</sup> k.p.c. sformułowanie „sąd może zamiast zagrożenia grzywną zagrozić dłużnikowi nakazaniem zapłaty na rzecz wierzyciela” wyraźnie wskazuje, że zagrożenie dłużnikowi nakazaniem zapłacenia określonej sumy pieniężnej jest w zamian (w zastępstwie) zagrożenia grzywną, a więc wyklucza stosowanie jednocześnie obu środków przymusu. Niedopuszczalne jest w związku z tym jednoczesne stosowanie grzywny i nakazania zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz wierzyciela.

Pod rządami Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego<sup>43</sup> przewidziana była możliwość zagro-

<sup>42</sup> H. Pietrzkowski, *Kodeks postępowania...*, op. cit., s. 724; zob. O. Marcewicz [w:] *Kodeks...*, op. cit., s. 1261.

<sup>43</sup> T.j. Dz.U. z 1950 r., nr 43, poz. 394 ze zm., dalej: „d.k.p.c.”.

żenia grzywną lub przymusem osobistym. Sąd mógł najpierw nałożyć grzywnę, a następnie zastosować przymus osobisty, albo wcześniej zastosować przymus, a następnie nałożyć grzywnę<sup>44</sup>. Takie unormowanie wynikało jednak z treści art. 837 d.k.p.c., który dawał sądowi możliwość zagrożenia dłużnikowi grzywną lub przymusem osobistym zarówno przy pierwszym, jak i w następnych postanowieniach. Przepis art. 837 § 3 d.k.p.c. stanowił bowiem, że po upływie terminu, w którym dłużnik czynność miał wykonać, sąd na wniosek wierzyciela nałoży na dłużnika grzywnę lub zastosuje do dłużnika przymus osobisty. Ponadto przepis art. 839 § 2 d.k.p.c. wskazuje, iż zastosowanie jednego środka nie wyłącza następnego zastosowania środka drugiego. Natomiast z treści § 1 art. 839 d.k.p.c. wynikało, ile może wynosić łącznie suma grzywien i łączny okres przymusu osobistego w jednej sprawie.

Obecnie po wydaniu postanowienia, nakazującego wykonanie danej czynności w określonym terminie pod rygorem grzywny albo pod rygorem zapłaty określonej sumy pieniężnej, za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności, egzekucja dalej toczy się według zastosowanego trybu. Nie ma już możliwości jego zmiany, co wynika z treści art. 1050 k.p.c. oraz art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c. Nie zawierają one odpowiednika art. 837 § 3 d.k.p.c., brak też odpowiednika art. 839 § 2 d.k.p.c., który umożliwiał stosowanie przemiennie środków przymusu.

Z zestawienia treści art. 1050 k.p.c. i art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c. wynika, że sąd na wniosek wierzyciela, po wysłuchaniu stron, podejmuje decyzję, w jakim trybie będzie prowadzona dalej egzekucja. Odmienny pogląd wobec treści art. 1050 § 3 k.p.c., nie wydaje się słuszny. Sąd po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego dłużnikowi do wykonania czynności, na wniosek wierzyciela nałoży na dłużnika grzywnę i jednocześnie wyznaczy nowy termin do wykonania czynności, z zagrożeniem surowszą grzywną. Przepis art. 1050 § 3 k.p.c. nie przyznaje kompetencji sądowi, aby po bezskutecznym upływie terminu do wykonania czynności mógł zagrozić dłużnikowi nakazaniem zapłaty sumy pieniężnej na rzecz wierzyciela. Ponadto przepis art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c. wyraźnie odwołuje się do sytuacji unormowanej w art. 1050 § 1 k.p.c., czyli przed pierwszym zagrożeniem grzywną.

Analogicznie, przepis art. 1050<sup>1</sup> § 2 zd. 2 k.p.c. umożliwia, w przypadku następnego bezskutecznego upływu terminu wyznaczonego dłużnikowi do wykonania czynności, na wniosek wierzyciela, nakazanie dłużnikowi zapłaty wierzycielowi sumy pieniężnej. Sąd może również, na wniosek wierzyciela, podwyższyć wysokość należnej mu od dłużnika sumy pieniężnej (art. 1050<sup>1</sup> § 2 zd. 3 k.p.c.).

Brak przyznania sądowi kompetencji (możliwości) do zmiany trybu po zastosowaniu jednego ze środków przymusu jest celowym działaniem ustawodawcy,

<sup>44</sup> M. Allerhand, *op. cit.*, s. 605.

w innym przypadku przepisy art. 1050 k.p.c. i art. 1050<sup>1</sup> k.p.c. zawierałyby normę kompetencyjną upoważniającą sąd do zmiany trybu egzekucji.

## 8. Podsumowanie

Wprowadzenie środka przymusu w postaci zapłaty przez dłużnika na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej za każdy dzień zwłoki w wykonaniu czynności może w praktyce poprawić efektywności egzekucji tzw. czynności niezastępowalnych. W tym kontekście należy pozytywnie ocenić rozwiązanie braku umorzenia sum należnych w przypadku wykonania czynności. Rozwiązanie to wzmacnia aspekt represyjny względem dłużnika i stanowi ono dla niego swoistą sankcję (karę) za brak wykonania czynności w terminie. Ponadto może zwiększyć oddziaływanie na wolę dłużnika, w celu jej przełamania i wymuszenia określonego zachowania.

Właściwym rozwiązaniem jest przyznanie wyboru środka przymusu sądowi, który kieruje się nie tylko treścią wniosku wierzyciela, ale także charakterem obowiązku i efektywnością egzekucji. Sąd bowiem, w ramach wysłuchania, ma możliwość ustalenia czy zachodzące okoliczności uzasadniają przeprowadzenie egzekucji w trybie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c. W sytuacji, kiedy sąd uzna, że nie ma podstaw do zastosowania art. 1050<sup>1</sup> § 1 zd. 1 k.p.c., powinien zastosować przepis art. 1050 § 1 zd. 1 k.p.c.

Sąd po wysłuchaniu stron podejmuje decyzję, w jakim trybie będzie prowadzona dalej egzekucja i jaki środek przymusu zostanie zastosowany. W dalszej części postępowania sąd nie ma uprawnień do zmiany zastosowanego trybu egzekucji. Wynika to z zestawienia treści art. 1050 k.p.c. i art. 1050<sup>1</sup> § 1 k.p.c. oraz braku w nich normy kompetencyjnej upoważniającej sąd do zmiany trybu egzekucji po zastosowaniu jednego z środków przymusu.

Egzekucja tzw. czynności niezastępowalnej w trybie art. 1050<sup>1</sup> k.p.c., obejmować może kilka stadiów (etapów). Kolejne z nich są wszczynane w następstwie wniosków wierzyciela i powinny zakończyć się wydaniem postanowienia określonej treści. Takie rozwiązanie ma na celu stopniowy wzrost (eskalację) oddziaływania na wolę dłużnika w celu wymuszenia określonego zachowania, co jest niewątpliwie słusznym rozwiązaniem. Zapłata przez dłużnika na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej w egzekucji tzw. czynności niezastępowalnych względem niektórych dłużników może się okazać skuteczniejszym środkiem przymusu niż grzywna i areszt. Z tego powodu należy pozytywnie ocenić wprowadzone rozwiązanie.



## STRESZCZENIE Eksmisja a prawa człowieka

*Eksmisja z mieszkania powinna być wykonywana z poszanowaniem praw człowieka przewidzianych w Konstytucji oraz umowach międzynarodowych, które Polska ratyfikowała. W Polsce po 1994 r. przy wykonywaniu eksmisji z mieszkań, prawa człowieka były naruszane z powodu wadliwego ustawodawstwa i nieprawidłowej wykładni niejasnych przepisów.*

*Ustawa z 2004 r. zapewniła tymczasowe pomieszczenie na czas nieoznaczony wszystkim dłużnikom zobowiązanym do opróżnienia lokalu mieszkalnego, którym sąd nie przyznał lokalu socjalnego. Natomiast ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. pogorszyła traktowanie osób, którym sąd nie przyznał prawa do lokalu socjalnego, ponieważ przewiduje, że po krótkim pobycie w pomieszczeniu tymczasowym, eksmisję wykonuje się do noclegowni.*

*Zdaniem autora eksmisja do noclegowni stanowi naruszenie nałożonego przez Konstytucję na władze publiczne obowiązku poszanowania i ochrony godności człowieka.*

-----

## SUMMARY Eviction and Human Rights

*Eviction from an apartment should respect the human rights provisions stipulated in the Constitution and in international agreements ratified by Poland. After 1994 human rights in Poland have been infringed upon in connection with eviction from flats because of faulty legislation and the wrong interpretation of vague laws.*

*Pursuant to the law of 2004, all debtors obliged to vacate flats, who were not awarded council flats by the court, were provided temporary accommodation. The law passed on 31 August 2011, however, worsened the treatment of persons who were not awarded council flats by the court since it stipulates that after a short stay in temporary accommodation they are to be evicted to a night shelter.*

*The author thinks that eviction to a night shelter is an infringement of the obligation to respect and protect human dignity, imposed on public authorities by the Constitution.*

# Eksmisja a prawa człowieka<sup>1</sup>

## 1. Wprowadzenie

Eksmisja z mieszkania jest jednym z najbardziej wyrazistych przejawów stosowania przez państwo przymusu wobec obywateli, dlatego też powinna być wykonywana z poszanowaniem praw człowieka.

Profesor Ewa Łętowska w 1995 roku zwracała uwagę, że poszczególne prawa człowieka zaczynają pełnić funkcję punktu odniesienia dla ocen polskiego ustawodawcy, egzekutywy i sądów, co jest ich właściwą rolą. Prawa człowieka „zostały wymyślane”, aby ograniczyć dowolność działania, arbitralność urzędów państwa wobec obywateli, przy czym dotyczy to wszystkich trzech władz: ustawodawczej, wykonawczej i sędziowskiej<sup>2</sup>.

Konstytucja stanowi, że Rzeczypospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego<sup>3</sup>, zaś umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową<sup>4</sup>.

W umowach międzynarodowych Polska zobowiązała się do traktowania swoich obywateli zgodnie z prawami człowieka.

Polska jest członkiem Unii Europejskiej opierającej się na zasadzie poszanowania praw człowieka<sup>5</sup>. Przystępując do Rady Europy Polska wyraziła wolę współ-

---

<sup>1</sup> Referat wygłoszony w dniu 26 października 2012 r. na III Konferencji naukowej z cyklu „Komornicy sądowi – pomiędzy fikcją medialną i rzeczywistością. Eksmisja a prawa człowieka”, zorganizowanej w Łodzi przez Radę Izby Komorniczej w Łodzi oraz Centrum Myśli Polityczno-Prawnej im. Alexisa de Tocquevill'a na Wydziale Prawa i Administracji UŁ.

<sup>2</sup> E. Łętowska, J. Łętowski, *O państwie prawa, administrowaniu i sądach w okresie przekształceń ustrojowych*, Warszawa 1995, s. 30.

<sup>3</sup> Art. 9 Konstytucji.

<sup>4</sup> Art. 91 ust. 2 Konstytucji.

<sup>5</sup> Art. 6 Traktatu o Unii Europejskiej (Dz.U. z 2004 r., nr 90, poz. 864/30 ze zm.).

działania w przestrzeganiu oraz rozwoju praw człowieka i podstawowych wolności<sup>6</sup>. Polska ratyfikowała Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, która stanowi, iż nikt nie może być poddany nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i przyznaje każdemu prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego<sup>7</sup>.

## 2. Prawo do lokalu mieszkalnego w prawie międzynarodowym

W aktach prawa międzynarodowego prawo do mieszkania zaliczane jest do podstawowych praw człowieka.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka<sup>8</sup> stanowi, że rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i jest ona uprawniona do ochrony ze strony społeczeństwa i państwa. Każdy człowiek ma prawo do poziomu życia zapewniającego zdrowie i dobrobyt jemu i jego rodzinie, łącznie z wyżywieniem, odzieżą, mieszkaniem, opieką lekarską i niezbędnymi świadczeniami socjalnymi.

Ratyfikując Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych<sup>9</sup> Polska zobowiązała się do uznania, że każdy człowiek i jego rodzina mają prawo do odpowiedniego poziomu życia, łącznie z wyżywieniem, odzieżą i mieszkaniem, do stałego polepszania warunków bytowych oraz do podjęcia odpowiednich kroków w celu zapewnienia realizacji tego prawa (art. 11).

Z kolei Konwencja o Prawach Dziecka<sup>10</sup> zobowiązuje Polskę do podejmowania właściwych kroków w kierunku wspomagania rodziców w realizacji prawa dziecka do odpowiedniego poziomu życia oraz do udzielania im w razie potrzeby pomocy materialnej, w tym także w zakresie mieszkań (art. 27).

Prawo do mieszkania zostało uznane za jedno z podstawowych praw człowieka także w rezolucjach Parlamentu Europejskiego oraz ministrów spraw socjalnych Wspólnot Europejskich. Parlament Europejski wezwał państwa członkowskie do zagwarantowania prawa do mieszkania w ustawodawstwie oraz do uznania tego prawa za podstawowe prawo człowieka. Nikt nie powinien być eksmitowany bez zapewnienia innego mieszkania. Ministrowie spraw socjalnych Wspólnot Europejskich wezwali państwa członkowskie do zapewnienia każdemu mieszkania. W innych dokumentach niejednokrotnie podkreślano, że prawo do mieszkania

<sup>6</sup> Statut Rady Europy (Dz.U. z 1994 r., nr 118, poz. 565).

<sup>7</sup> Art. 3 i 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284), dalej: „Konwencja o Ochronie Praw Człowieka”.

<sup>8</sup> Uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w dniu 10 grudnia 1948 roku.

<sup>9</sup> Dz.U. z 1977 r., nr 38, poz. 169, 170.

<sup>10</sup> Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526 ze zm., dalej: „Konwencja o Prawach Dziecka”.

jest podstawowym prawem i wynika ono z prawa człowieka do godności oraz że brak mieszkania jest najbardziej ekstremalną formą społecznego wyobcowania<sup>11</sup>.

Prawo do mieszkania było także przedmiotem orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W swoich wyrokach Trybunał stwierdził, że eksmisja bez wskazania lokalu, do którego ma nastąpić przekwaterowanie, narusza art. 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka, który gwarantuje prawo do ochrony życia prywatnego i rodzinnego oraz poszanowania mieszkania<sup>12</sup>.

Kościół Katolicki w swoich naukach również opowiada się za prawem każdego człowieka do mieszkania, co znajduje odzwierciedlenie np. w homiliach Jana Pawła II<sup>13</sup>.

### 3. Eksmisja a prawa dziecka

Konwencja o Prawach Dziecka stanowi, że we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną powinno być najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka (art. 3). Ochronę praw dziecka zapewnia także Konstytucja<sup>14</sup>.

Pomimo obowiązywania tych zasad, w latach 1996–2000 zdarzały się przypadki wykonywania eksmisji „na bruk” wobec wielodzietnych rodzin, którym sąd nie przyznał lokalu socjalnego. Powściągliwość sądów w przyznawaniu prawa do lokalu socjalnego w takich sytuacjach, jak również niestosowanie wówczas art. 5 k.c. o zasadach współżycia społecznego, były niezrozumiałe.

Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego<sup>15</sup> uchyliła przepis art. 1046 § 8 k.p.c., który w przypadku, gdy egzekucja obowiązku opróżnienia lokalu służącego zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika dotyczyła osób małoletnich lub ubezwłasnowolnionych, zobowiązywał komornika do wstrzymania się z dokonaniem czynności i zawiadomienia sądu opiekuńczego. Dalsze czynności komornik podejmował stosownie do orzeczenia sądu opiekuńczego, określającego miejsce pobytu osób

<sup>11</sup> *Social Europe. Towards a Europe of Solidarity. Housing*, Supplement 3/92, Commission of the European Communities, Luxembourg 1992, s. 69.

<sup>12</sup> Orzeczenia dotyczące eksmisji bez wskazania lokalu, do którego ma nastąpić przekwaterowanie wydane w latach 2007–2009 przez Europejski Trybunał Praw Człowieka wymienił Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 4 listopada 2010 r., K 19/06, OTK ZU 2010, ser. A, nr 9, poz. 96.

<sup>13</sup> W dniu 19 sierpnia 2002 r. w Kalwarii Zebrzydowskiej Jan Paweł II wystąpił przeciwko eksmisji na bruk, „Przegląd Tygodniowy” z dnia 23 czerwca 1999 r.

<sup>14</sup> Art. 72 Konstytucji.

<sup>15</sup> Dz.U. z 2011 r., nr 224, poz. 1342, dalej: „ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r.”.

małoletnich lub ubezwłasnowolnionych. Przepis ten miał na celu ochronę interesów dziecka. Uchylenie art. 1046 § 8 k.p.c. nie oznacza, że przy wykonywaniu eksmisji nie trzeba traktować dziecka ze szczególną troską. Przepis art. 572 k.p.c. stanowi, że każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy i nakłada ten obowiązek także na komorników.

#### 4. Wprowadzenie eksmisji na „bruk” i jej konsekwencje

W okresie obowiązywania ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. – Prawo lokalowe<sup>16</sup> problem eksmisji „na bruk” nie występował. Zgodnie z tą ustawą organ administracji państwowej był bowiem zobowiązany zapewnić każdemu, kto utracił uprawnienie do zajmowania lokalu mieszkalnego, co najmniej pomieszczenie zastępcze.

Pogorszenie się sytuacji osób eksmitowanych nastąpiło po wejściu w życie ustawy z dnia 2 lipca 1994 r. o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych<sup>17</sup>. Przepis art. 37 tej ustawy stanowił, że wyroków sądowych nakazujących eksmisję nie wykonuje się w okresie od 1 listopada do 31 marca roku następnego włącznie, jeżeli zobowiązanemu nie wskazano lokalu, do którego ma nastąpić przekwaterowanie. Przepis ten był błędnie interpretowany jako zezwolenie na eksmisję „na bruk” w pozostałych miesiącach. Mylny pogląd, że ustawa o najmie lokali wprowadziła eksmisję „na bruk” został rozpowszechniony i dopiero Trybunał Konstytucyjny wyjaśnił, że z art. 37 ustawy nie wynika nic więcej niż to, co zostało w nim powiedziane<sup>18</sup>. Eksmisję można wykonać w okresie zimowym, jeżeli dłużnikowi został zapewniony inny lokal.

Komornik jako organ władzy publicznej działa na podstawie i w granicach prawa<sup>19</sup>, a nie na podstawie błędnej wykładni przepisu. Dlatego też Stowarzyszenie Komorników Sądowych już w 1996 r. stało na stanowisku, że brakuje podstawy prawnej do wykonywania eksmisji „na bruk”. Pomimo to Minister Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa w odpowiedzi na wystąpienie Stowarzyszenia utrzymywał, że poza okresem od 1 listopada do 31 marca mogą być wykonywane wyroki nakazujące eksmisję bez wskazania innego lokalu, a więc „na bruk”<sup>20</sup>.

<sup>16</sup> Dz.U. z 1974 r., nr 14, poz. 84 ze zm., dalej: „Prawo lokalowe”. Ustawa ta utraciła moc dnia 12 listopada 1994 r. na podstawie art. 67 pkt 2 ustawy z dnia 2 lipca 1994 r. o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych (t.j. Dz.U. z 1998 r., nr 120, poz. 787 ze zm.).

<sup>17</sup> T.j. Dz.U. z 1998 r., nr 120, poz. 787 ze zm., dalej: „ustawa o najmie lokali”.

<sup>18</sup> Wyrok TK z 4 kwietnia 2001 r., K 11/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 54.

<sup>19</sup> Art. 7 Konstytucji.

<sup>20</sup> Pismo Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa z 31 maja 1996 r., PM-3/022/170/96.

Nieprawidłowa wykładnia art. 37 ustawy o najmie lokali doprowadziła do wykonywania eksmisji „na bruk”. Jej stosowanie stanowiło naruszenie praw człowieka oraz Konstytucji, a także wywoływało istotne problemy społeczne. Na takie skutki ustawy o najmie lokali zwrócił uwagę Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 4 kwietnia 2001 r.<sup>21</sup>.

W uzasadnieniu tym powiedziano, że Rzecznik Praw Obywatelskich, kwestionując zgodność art. 37 z Konstytucją powoływał się na wpływające doń skargi, z których wynika, że komornicy sądowi, działając na podstawie wyroków sądowych, podejmują czynności egzekucyjne i usuwają rodziny z mieszkań, często z małymi dziećmi, bez zapewnienia im jakiegokolwiek pomieszczenia.

Marszałek Sejmu RP w piśmie z 16 listopada 2000 r. podzielił stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich o niezgodności art. 37 ustawy o najmie lokali z art. 71 ust. 1, art. 72 ust. 1 i art. 75 ust. 1 Konstytucji RP, w zakresie, w jakim umożliwia eksmisję bez wskazania lokalu socjalnego, a zobowiązany nie jest w stanie we własnym zakresie zaspokoić swoich potrzeb mieszkaniowych.

Zdaniem Marszałka Sejmu przewidziany w art. 71 ust. 1 Konstytucji obowiązek uwzględniania dobra rodziny przez państwo w swej polityce społecznej i gospodarczej oraz obowiązek udzielania szczególnej pomocy rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietnym i niepełnym, nie jest realizowany, gdyż eksmisje z lokali mieszkalnych orzekane są najczęściej w związku z brakiem możliwości wywiązania się przez te rodziny z obowiązku uiszczania czynszu i innych należności za zajmowane lokale. Z kolei fakt, że czynności egzekucyjne są podejmowane w stosunku do rodzin z dziećmi, stoi w sprzeczności z zasadą ochrony praw dziecka, wyrażoną w art. 72 ust. 1 Konstytucji oraz ze zobowiązaniami RP wynikającymi z Konwencji Praw Dziecka, której Polska była jednym z inicjatorów. Marszałek Sejmu podniósł również, że przepis art. 75 ust. 1 Konstytucji zawiera nie tylko dyrektywę skierowaną do organów władzy publicznej, lecz również niepodlegający obniżeniu w drodze ustawy zwykłej minimalny poziom ochrony praw obywatelskich w zakresie prawa do mieszkania, a kwestionowany art. 37 nie tylko nie przeciwdziała bezdomności, ale wręcz jest źródłem rozszerzania się tego zjawiska.

Ponadto Marszałek Sejmu zwrócił uwagę na to, iż eksmisja jest orzekana w stosunku do osób, które znajdują się w bardzo ciężkiej sytuacji materialnej, nie mogą znaleźć zatrudnienia, mają na utrzymaniu dzieci i z przyczyn przez siebie niezawinionych nie są w stanie regulować czynszu i opłat za zajmowany lokal mieszkalny. Eksmitowane rodziny często nie mają środków nie tylko na to, aby opłacić czynsz, ale także na żywność czy niezbędną odzież. Orzekanie w stosunku do tych osób

<sup>21</sup> Wyrok TK z 4 kwietnia 2001 r., K 11/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 54.

eksmisji „na bruk” powoduje, że tracą one dach nad głową, stają się bezdomne, a w rezultacie nie mają szansy na normalne i godne życie.

Przedstawiciel Sejmu argumentował, że dotychczasowe stosowanie eksmisji „na bruk” narusza postanowienia Konstytucji w tym temacie, a także urąga godności człowieka, o której mowa w art. 30 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że sytuacja rodzin eksmitowanych na podstawie orzeczeń sądowych bez wskazania lokalu socjalnego stała się olbrzymim problemem społecznym. W latach 1994–1998 wykonano bowiem 6656 eksmisji bez zapewnienia dłużnikowi innego mieszkania, natomiast w samym roku 1999 takich eksmisji było 5120. Mechanizm ochronny przewidziany w art. 36 ustawy o najmie lokali<sup>22</sup> nie stwarzał więc wystarczającej zapory przed postępowaniem egzekucyjnym wobec lokatorów zobowiązanych do opróżnienia lokalu, z pogwałceniem elementarnych standardów konstytucyjnych<sup>23</sup>.

Wykonywanie wyroków nakazujących eksmisję bez wskazania innego lokalu było praktykowane od wiosny 1995 r. i, jak wynika z przytoczonego wyżej uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego, spowodowało powstanie licznych problemów społecznych. Eksmisja „na bruk” stała się też przyczyną wielu ludzkich tragedii. Zdarzały się bowiem przypadki samobójstw tuż przed eksmisją lub bezpośrednio po jej wykonaniu.

## 5. Wprowadzenie prawa do lokalu socjalnego

Po wejściu w życie w dniu 31 grudnia 2000 r. ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych<sup>24</sup> sytuacja eksmitowanych uległa poprawie. Ustawa ta wymieniła bowiem grupę osób, wobec których sądy nie mogły orzekać o braku uprawnienia do otrzymania lokalu socjalnego. Do tej kategorii zaliczono: kobiety w ciąży oraz małoletnich, niepełnosprawnych, ubezwłasnowolnionych, a także sprawujących nad takimi osobami opiekę i wspólnie z nimi zamieszkałych, jak i osoby spełniające przesłanki określone przez radę gminy w drodze uchwały.

Ponadto, aby zapobiec eksmitowaniu osób, które nie zostały wymienione w tytule wykonawczym, ustawa wprowadziła obowiązek oznaczenia przez powoda jako pozwanych wszystkich osób, które w razie uwzględnienia powództwa będą

<sup>22</sup> Zgodnie z treścią art. 36 ust. 1 ustawy o najmie lokali (t.j. Dz.U. z 1998 r., nr 120, poz. 787 ze zm.) sąd, biorąc pod uwagę dotychczasowy sposób korzystania z lokalu przez najemcę, jego szczególną sytuację materialną i rodzinną, mógł w wyroku nakazującym opróżnienie lokalu orzec o uprawnieniu najemcy do otrzymania lokalu socjalnego. W takim wypadku gmina była obowiązana zapewnić lokal socjalny.

<sup>23</sup> Por. uzasadnienie wyroku TK z 4 kwietnia 2001 r., K 11/00. OTK ZU 2001, nr 3, poz. 54.

<sup>24</sup> Dz.U. z 2000 r., nr 122, poz. 1317 ze zm., dalej: „ustawa o zmianie ustawy o najmie lokali”.

zobowiązane do opróżnienia lokalu. Ustawą wyłączono nakazywanie opróżnienia lokalu wyrokiem zaocznym bez przeprowadzenia postępowania dowodowego.

Nowelizacja ustawy o najmie lokali położyła kres naruszaniu art. 45 ust. 1 Konstytucji i art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka, gwarantujących każdemu prawo do sądu, które zaliczane jest do jednego z podstawowych praw człowieka.

Rozwiązania podobne do wprowadzonych ustawą o zmianie ustawy o najmie lokali w zakresie uprawnienia do lokalu socjalnego osób eksmitowanych przyjęto w ustawie z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego<sup>25</sup>, która weszła w życie w dniu 10 lipca 2001 roku, zastępując ustawę o najmie lokali.

Przepis art. 14 ust. 1 u.ochr.lok. stanowi bowiem, że sąd w wyroku nakazującym opróżnienie lokalu orzeka o uprawnieniu do otrzymania lokalu socjalnego albo o braku takiego uprawnienia wobec osób, których taki nakaz dotyczy. Sąd nie może jednak orzec o braku uprawnienia do otrzymania lokalu socjalnego wobec: kobiety w ciąży, małoletniego, niepełnosprawnego, ubezwłasnowolnionego oraz sprawującego nad taką osobą opiekę i wspólnie z nią zamieszkałą, a także wobec: obłożnie chorych, emerytów i rencistów spełniających kryteria do otrzymania świadczenia z pomocy społecznej, osoby posiadającej status bezrobotnego oraz osoby spełniającej przesłanki określone przez radę gminy w drodze uchwały (art. 14 ust. 4 u.ochr.lok.).

Przytoczone przepisy u. ochr. lok. stanowią realizację praw socjalnych, które gwarantuje obywatelom Konstytucja. Ustawa zasadnicza przewiduje bowiem, że władze publiczne prowadzą politykę sprzyjającą zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych obywateli, w szczególności przeciwdziałają bezdomności<sup>26</sup>, zaś rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietnym i niepełnym, przyznaje prawo do szczególnej pomocy ze strony tych władz<sup>27</sup>. Ponadto, nakłada na państwo szczególne obowiązki wobec osób niepełnosprawnych<sup>28</sup>, rodzin<sup>29</sup>, matek przed i po urodzeniu dziecka<sup>30</sup> oraz dzieci<sup>31</sup>.

Przepisy u.ochr.lok. odpowiadają ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym<sup>32</sup>, zgodnie z którą do zadań własnych gminy należy wspieranie rodzi-

<sup>25</sup> T.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 150, dalej: „u.ochr.lok.” lub „ustawa o ochronie praw lokatorów”.

<sup>26</sup> Art. 75 ust. 1 Konstytucji.

<sup>27</sup> Art. 71 ust. 1 Konstytucji.

<sup>28</sup> Art. 69 Konstytucji.

<sup>29</sup> Art. 71 ust. 1 Konstytucji.

<sup>30</sup> Art. 71 ust. 2 Konstytucji.

<sup>31</sup> Art. 72 Konstytucji.

<sup>32</sup> Por. art. 7 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 594 ze zm.).

ny, a także zapewnianie kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej. W u.ochr.lok. do zadań własnych gminy zaliczono tworzenie warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych członków wspólnoty samorządowej. Nałożono na gminę obowiązek zapewnienia lokali socjalnych i zaspokajania potrzeb mieszkaniowych gospodarstw domowych o niskich dochodach (art. 4 ust. 1 i 2 u.ochr.lok.) oraz utworzenia zasobu tymczasowych pomieszczeń, które przeznacza się na wynajem (art. 25a u.ochr.lok.)<sup>33</sup>.

## 6. Ograniczenie prawa do lokalu socjalnego

Prawo do otrzymania lokalu socjalnego, przysługujące osobom eksmitowanym, pomimo że stanowi zgodną z Konstytucją oraz aktami prawa międzynarodowego realizację prawa każdego człowieka do mieszkania, jest systematycznie ograniczane w kolejnych nowelizacjach u.ochr.lok.

Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego oraz o zmianie niektórych ustaw<sup>34</sup> przyznała sądowi prawo orzeczenia o braku uprawnienia do lokalu socjalnego, jeżeli nakazanie opróżnienia następuje z powodu wykarczania w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi domowemu albo, gdy małżonek, rozwiedziony małżonek lub inny współlokator tego samego lokalu swoim rażąco nagannym postępowaniem uniemożliwia wspólne zamieszkiwanie<sup>35</sup>. W takim przypadku sąd może odmówić lokalu socjalnego nawet kobietom w ciąży, matkom i dzieciom, pomimo że art. 71 Konstytucji objął je szczególną ochroną.

Ustawą z dnia 17 grudnia 2004 r. dodano do art. 14 u.ochr.lok. ustęp 7. Przepis ten stanowi, iż ustęp 4 artykułu 14 u.ochr.lok. nie znajduje zastosowania do osób, które utraciły tytuł prawny do lokalu niewchodzącego w skład publicznego zasobu mieszkaniowego, z wyjątkiem osób, które były uprawnione do używania lokalu na podstawie stosunku prawnego nawiązanego ze spółdzielnią mieszkaniową albo z towarzystwem budownictwa społecznego. Oznacza to, że jeżeli umowa najmu lokalu prywatnego została zawarta po dniu 1 stycznia 2005 r.<sup>36</sup>, w postępowaniu o eksmisję takiego lokalu nie obowiązuje zakaz orzekania o braku upraw-

<sup>33</sup> Art. 25a został dodany ustawą z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2011 r., nr 224, poz. 1342).

<sup>34</sup> Dz.U. z 2004 r., nr 281, poz. 2783, dalej: „ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r.”.

<sup>35</sup> Por. art. 14 ust. 5 u.ochr.lok. w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 17 grudnia 2004 r. w zw. art. 13 u.ochr.lok.

<sup>36</sup> Data wejścia w życie ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r.

nienia do lokalu socjalnego kobiet w ciąży, matek i dzieci oraz innych osób wymienionych w art. 14 ust. 4 u.ochr.lok. Osoby te, wbrew przewidzianej w art. 32 Konstytucji zasadzie równości wobec prawa mają więc różne prawa w zależności od tego, z kim i kiedy została zawarta umowa najmu.

Ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego oraz o zmianie niektórych ustaw<sup>37</sup> wprowadziła do u.ochr.lok. instytucję najmu okazjonalnego. Ustawa ta wyłączyła jednak stosowanie do takiego najmu przepisów u.ochr.lok., a więc i przepisu ochronnego z art. 14 ust. 4, jeżeli właściciel lokalu zgłosił zawarcie umowy najmu okazjonalnego naczelnikowi urzędu skarbowego<sup>38</sup>. Poszanowanie prawa każdego człowieka do mieszkania zostało uzależnione od tego, czy wynajmujący zapłaci podatek, czy też nie.

Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. nadała nowe brzmienie art. 17 u.ochr.lok. Przepis ten stanowi teraz, że przepisu art. 14 u.ochr.lok. nie stosuje się, gdy powodem opróżnienia lokalu jest stosowanie przemocy w rodzinie lub wykraczanie w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi domowemu albo niewłaściwe zachowanie czyniące uciążliwym korzystanie z innych lokali w budynku albo gdy zajęcie lokalu nastąpiło bez tytułu prawnego. Natomiast przed ww. nowelizacją przepis art. 17 u.ochr.lok. wyłączał stosowanie art. 14 tej ustawy tylko do wypadków, w których powodem wydania wyroku nakazującego opróżnienie lokalu było znęcanie się nad rodziną. Sąd wówczas mógł, ale nie musiał orzec o braku uprawnienia do otrzymania lokalu socjalnego, jeżeli nakazanie opróżnienia następowało z przyczyn wymienionych w art. 13 u.ochr.lok.

Treść zmienionego art. 17 ust. 1 oraz dodanego ustawą z dnia 31 sierpnia 2011 r. art. 25d u.ochr.lok. prowadzi do wniosku, że jeżeli kobieta w ciąży stosuje przemoc w rodzinie lub wykracza w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi domowemu albo jej niewłaściwe zachowanie czyni uciążliwym korzystanie z innych lokali w budynku, bądź też, gdy zajmie lokal bez tytułu prawnego – zostanie eksmitowana do noclegowni. Nie będzie jej bowiem przysługiwało ani prawo do lokalu socjalnego, ani prawo do otrzymania tymczasowego pomieszczenia. Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r., będąca ustawą zwykłą, ograniczyła więc prawo człowieka do mieszkania, wynikające z umów międzynarodowych, oraz konstytucyjne prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych przysługujące matkom przed i po urodzeniu dziecka oraz rodzinom w trudnej sytuacji materialnej i społecznej<sup>39</sup>.

<sup>37</sup> Dz.U. z 2010 r., nr 3, poz.13, dalej: „ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r.”.

<sup>38</sup> Por. art. 19e u.ochr.lok. w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 17 grudnia 2009 r.

<sup>39</sup> Art. 71 Konstytucji.

Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw<sup>40</sup> nadała nowe brzmienie przepisowi art. 791 k.p.c., zgodnie z którym stało się możliwe wykonanie wyroku nakazującego opróżnienie lokalu wobec osób niewymienionych w tytule wykonawczym. Przepis ten uniemożliwił sądowi rozpoznanie prawa do lokalu socjalnego domowników eksmitowanego dłużnika, jego krewnych i osób reprezentujących prawa dłużnika, nawet jeżeli są to osoby szczególnie chronione, wskazane w art. 14 ust. 4 u.ochr.lok., tj. kobiety w ciąży, dzieci, obłożnie chorzy, itd.

Prawo do otrzymania lokalu socjalnego będzie podlegało dalszym ograniczeniom. Projekt założeń projektu ustawy o zmianie u.ochr.lok. z dnia 26 kwietnia 2012 r. opracowany w Ministerstwie Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej<sup>41</sup> przewiduje bowiem wyeliminowanie przepisu art. 14 ust. 4, ustanawiającego bezwzględny zakaz orzekania o braku prawa do lokalu socjalnego wobec osób w nim wymienionych. Z projektu wynika, że o prawie do otrzymania takiego lokalu będzie orzekał sąd według swego uznania na podstawie art. 14 ust. 3 u.ochr.lok. Uzasadniając proponowaną zmianę u.ochr.lok., pogarszającą sytuację osób eksmitowanych, powiedziano, że wymagania zawarte w tej ustawie powodują, że gminy, do których należy ustawowy obowiązek zapewnienia lokalu socjalnego, mają problemy z wywiązywaniem się z tego obowiązku.

Gminy miały wiele lat na rozwiązanie problemu lokali socjalnych i na utworzenie dostatecznego zasobu tymczasowych pomieszczeń i mimo, że nie potrafią zapewnić swoim mieszkańcom lokali socjalnych oraz tymczasowych pomieszczeń, przodują we wnoszeniu powództw o eksmisję. W przytoczonych wyżej założeniach projektu ustawy o zmianie u.ochr.lok., w interesie gmin proponuje się cofnięcie do stanu prawnego obowiązującego przed wejściem w życie ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy o najmie lokali.

## 7. Wprowadzenie prawa do pomieszczenia tymczasowego

Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw<sup>42</sup>, która weszła w życie z dniem 5 lutego 2005 r., zapewniła wykonywanie eksmisji z lokalu mieszkalnego z poszanowaniem międzynarodowych i konstytucyjnych praw człowieka. Ustawą tą dodano bowiem do Kodeksu postępowania cywilnego przepis art. 1046 §4 k.p.c., przewidujący, że

<sup>40</sup> Dz.U. z 2011 r., nr 233, poz. 1381, dalej: „ustawa z dnia 16 września 2011 r.”.

<sup>41</sup> Projekt ZD21 w wykazie prac Rady Ministrów.

<sup>42</sup> Dz.U. z 2004 r., nr 172, poz. 1804, dalej: „ustawa z dnia 2 lipca 2004 r.”.

prawo do tymczasowego pomieszczenia przysługuje wszystkim eksmitowanym, którym sąd nie przyznał lokalu socjalnego ani zamiennego<sup>43</sup>.

Ciążący na gminach obowiązek zapewnienia tymczasowego pomieszczenia wszystkim osobom, którym sąd nie przyznał lokalu socjalnego, został zakwestionowany w skargach do Trybunału Konstytucyjnego wniesionych przez Gminę Gdynia<sup>44</sup> oraz Rzecznika Praw Obywatelskich<sup>45</sup>.

Gmina Gdynia zaskarżyła brak wskazania źródła finansowania nowego zadania w postaci zapewniania tymczasowych pomieszczeń. Natomiast Rzecznik Praw Obywatelskich – przyznając, że ograniczenie wynikające z art. 1046 § 4 k.p.c. wprowadzono w celu ochrony przed eksmisją „na bruk”, która sprzeciwia się zasadzie poszanowania i ochrony godności człowieka wyrażonej w art. 30 Konstytucji – opowiedział się za wzmocnieniem ochrony praw właściciela lokalu.

Wyrokiem z dnia 4 grudnia 2007 r.<sup>46</sup> Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 1046 § 4 k.p.c. jest zgodny z art. 2 w zw. z art. 7 Konstytucji. W uzasadnieniu orzeczenia TK podkreślił, że przepis art. 1046 § 4 k.p.c. ma charakter ochronny i służy zapobieganiu eksmisjom „na bruk”, które uznawane są za niehumanitarne oraz godzące w godność człowieka. Potrzebę jasnego określenia w u.ochr.lok. obowiązków gminy związanych ze wskazaniem tymczasowego pomieszczenia, o którym mowa w art. 1046 § 4 k.p.c., Trybunał Konstytucyjny zasygnalizował Sejmowi w postanowieniu z dnia 4 marca 2008 r.<sup>47</sup>.

W wyroku z dnia 4 listopada 2010 r.<sup>48</sup> Trybunał Konstytucyjny orzekł natomiast, że art. 1046 § 4 k.p.c. jest niezgodny z art. 2 Konstytucji, jednak podzielił pogląd wyrażony w powołanym wyżej wyroku wydanym w dniu 4 grudnia 2007 r., zgodnie z którym norma podstawowa zawarta w art. 1046 § 4 k.p.c. jest normą o cha-

<sup>43</sup> W wyrokach z dnia 4 grudnia 2007 r. (K 26/05, OTK ZU 2007, ser. A, nr 11, poz. 153) oraz z dnia 4 listopada 2010 r. (K 19/06, OTK ZU 2010, ser. A, nr 9, poz. 96) Trybunał Konstytucyjny przypomniał, że celem, który przyświecał ustawodawcy przy wprowadzaniu przepisu art. 1046 §4 do Kodeksu postępowania cywilnego, było zapobieżenie tzw. eksmisjom „na bruk”. W uzasadnieniu do projektu ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. wskazano bowiem, iż „projekt zmian wychodzi z założenia, że dokonywanie eksmisji z lokalu mieszkalnego bez dania eksmitowanemu jakiegokolwiek pomieszczenia jest nieludzkie i z tej racji nie może być dopuszczone przez prawo. Dlatego też proponowane zmiany art. 1046 k.p.c. przewidują obowiązek dostarczenia eksmitowanemu dłużnikowi jakiegoś pomieszczenia. Może to być pomieszczenie bardzo skromne, ale powinno być eksmitowanemu zapewnione. Zakłada się, że bliższe określenie tego pomieszczenia zawarte zostanie w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości. Proponowane rozwiązanie nie usprawni egzekucji dotyczącej opróżnienia lokalu. Względy humanitarne uniemożliwiają jednak przyjęcie innych rozwiązań” (Sejm IV kadencji, druk nr 965).

<sup>44</sup> K 26/05, OTK ZU 2007, ser. A, nr 11, poz. 153.

<sup>45</sup> K 19/06, OTK ZU 2010, ser. A, nr 9, poz. 96.

<sup>46</sup> K 26/05, OTK ZU 2007, ser. A, nr 11, poz. 153.

<sup>47</sup> S 2/08, OTK ZU 2008, ser. A, nr 2, poz. 33.

<sup>48</sup> K 19/06, OTK ZU 2010, ser. A, nr 9, poz. 96.

rakterze egzekucyjnym, skierowaną do komornika. W zakresie, w jakim norma ta wyraża nakaz wstrzymania egzekucji obowiązku opróżnienia lokalu do chwili zapewnienia dłużnikowi pomieszczenia tymczasowego przez jeden z podmiotów wymienionych w art. 1046 § 4 i 5 k.p.c. (tj. gminę lub wierzyciela) jest jasna i możliwa do stosowania przez komornika. Ponadto Trybunał zwrócił uwagę, że przywołany w zaskarżonym przepisie obowiązek gminy wymaga jasnego ukształtowania i dookreślenia w przepisach prawa materialnego, regulującego obowiązki gmin w zakresie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej. Skuteczność wyroku odroczonego o 12 miesięcy, ponieważ natychmiastowe wyeliminowanie art. 1046 § 4 k.p.c. z porządku prawnego spowodowałoby dopuszczalność wykonania eksmisji z lokalu mieszkalnego bez zapewnienia pomieszczenia tymczasowego, zaś takiego stanu rzeczy – jak uznał Trybunał – nie można pogodzić zarówno ze standardami konstytucyjnymi, jak i prawno-międzynarodowymi.

Skargi wniesione do Trybunału Konstytucyjnego przez Gminę Gdynia i Rzecznika Praw Obywatelskich zainicjowały proces, który doprowadził do odejścia od stanu prawnego zgodnego z prawami człowieka, obowiązującego od dnia 5 lutego 2005 r.

## 8. Ograniczenie prawa do sądu osób eksmitowanych wraz z dłużnikiem

Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r.<sup>49</sup> znowelizowała u.ochr.lok. oraz k.p.c. w sposób, który znacznie pogorszył sytuację osób eksmitowanych<sup>50</sup>. Ustawa ta ograniczyła bowiem prawo do sądu, prawo do lokalu socjalnego i prawo do tymczasowego pomieszczenia oraz uznała noclegownię za odpowiednie miejsce dla ludzi eksmitowanych.

Ustawą z dnia 31 sierpnia 2011 r. uchylono odpowiadający konstytucyjnej zasadzie państwa prawnego<sup>51</sup> przepis art. 1046 § 3 k.p.c., który zapewniał wykonywanie eksmisji tylko wobec osób wymienionych w tytule wykonawczym<sup>52</sup>. Teraz przy wy-

<sup>49</sup> Dz.U. z 2011 r., nr 224, poz. 1342.

<sup>50</sup> Za przyjęciem ustawy głosowało tylko 264 posłów, wstrzymało się od głosu aż 138, przeciw był 1 poseł.

<sup>51</sup> Art. 2 Konstytucji.

<sup>52</sup> W uzasadnieniu projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 4332) przedstawionego Sejmowi przez Prezesa Rady Ministrów w dniu 14 czerwca 2011 r. wskazano, iż: „Dotychczasowe rozwiązania prawne bardzo silnie chronią dłużników eksmitowanych z lokalu mieszkalnego. W większości wypadków egzekucja okazuje się w praktyce niemożliwa. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest wyłączenie możliwości prowadzenia eksmisji na podstawie tytułu wykonawczego skutecznego *erga omnes* i obowiązek dostarczenia eksmitowanemu tymczasowego pomieszczenia. Projekt zmian art. 1046 usuwa te przeszkody. Przez skreślenie obecnego § 3 otworzy się możliwość prowadzenia eksmisji na podstawie tytułu wykonawczego, który będąc wystawiony na dłużnika, upoważnia także do prowadzenia egzekucji przeciwko bliskim dłużnika i innym osobom reprezentującym jego prawa wspólnie z dłużnikiem zamieszkującym”.

konywaniu eksmisji stosuje się przepis art. 791 § 2 k.p.c. w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw<sup>53</sup>, obowiązującym od dnia 3 maja 2012 r. Zgodnie z tym przepisem tytuł wykonawczy zobowiązujący do opróżnienia pomieszczenia upoważnia do prowadzenia egzekucji nie tylko przeciw dłużnikowi, lecz także przeciwko jego domownikom, krewnym i innym osobom reprezentującym jego prawa. Konsekwencją takiej zmiany jest pozbawienie tych osób (w tym także osób wskazanych w art. 14 ust. 4 u.ochr.lok.) prawa do lokalu socjalnego. Sąd nie będzie bowiem mógł przyznać lokalu domownikom, krewnym i innym osobom reprezentującym prawa dłużnika, skoro osoby te nie brały udziału w procesie jako pozwani.

Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r., będąca ustawą zwykłą, pozbawiła domowników, krewnych i osoby reprezentujące prawa dłużnika jednego z podstawowych praw człowieka, jakim jest prawo do sądu, gwarantowane przez Konstytucję<sup>54</sup> oraz Konwencję o Ochronie Praw Człowieka<sup>55</sup>, a także przez Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych<sup>56</sup>. Pakt stanowi, że wszyscy są uprawnieni do jednakowej ochrony prawnej, zaś na jego podstawie Polska zobowiązała się do rozwijania ochrony praw na drodze sądowej.

Należy zauważyć, że przepis art. 791 § 2 k.p.c. w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 16 września 2011 r. jest niezgodny z art. 15 u.ochr.lok., który nakazuje sądowi, aby wezwał do udziału w sprawie w charakterze pozwanych wszystkie osoby, które mają być obowiązane do opróżnienia lokalu.

Ograniczenie prawa do sądu stanowi krok wstecz. Sądy nakazywały bowiem opróżnienie lokalu przez dłużnika, stosując formułę „wraz z osobami i rzeczami prawa jego reprezentującymi” (mimo że brakowało do tego podstawy prawnej) w okresie obowiązywania ustawy o najmie lokali, i to jeszcze przed wejściem w życie w dniu 31 grudnia 2000 r. nowelizującej ją ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r.

## **9. Zapewnienie dłużnikowi tymczasowego pomieszczenia jako obowiązek gminy**

Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. nadała nowe brzmienie przepisowi art. 1046 § 4 k.p.c., regulującemu postępowanie komornika wykonującego obowiązek opróżnienia lokalu mieszkaniowego na podstawie tytułu wykonawczego, z którego nie wynika prawo dłużnika do lokalu socjalnego lub zamiennego. Zgodnie

<sup>53</sup> Dz.U. z 2011 r., nr 233, poz. 1381.

<sup>54</sup> Art. 45 ust. 1 Konstytucji.

<sup>55</sup> Art. 6 Konwencji Ochronie Praw Człowieka.

<sup>56</sup> Por. art. 14 i 26 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (Dz.U. z 1977 r., nr 38, poz. 67).

z tym przepisem, komornik, wykonując wyrok nakazujący eksmisję, wstrzymuje się z dokonaniem czynności do czasu, gdy gmina na jego wniosek wskaże dłużnikowi tymczasowe pomieszczenie, nie dłużej jednak niż przez okres 6 miesięcy. Po upływie tego terminu komornik usuwa dłużnika do noclegowni, schroniska lub innej placówki zapewniającej miejsca noclegowe.

Przytoczony wyżej przepis art. 1046 § 4 k.p.c. jest niejasny, co doprowadziło do pojawienia się naruszającej prawa człowieka i u.ochr.lok. wykładni tego przepisu, według której uchylanie się gminy od obowiązku wskazania eksmitowanemu dłużnikowi tymczasowego pomieszczenia przez okres 6 miesięcy, zwalnia gminę z tego obowiązku.

Aby zrozumieć znaczenie słów: „gmina [...] wskaże dłużnikowi tymczasowe pomieszczenie, nie dłużej jednak niż przez okres 6 miesięcy”, trzeba uwzględnić całą ustawę nowelizującą z dnia 31 sierpnia 2011 r., a więc również nowe przepisy u.ochr.lok., regulujące obowiązek gminy zapewniania tymczasowego pomieszczenia. Należy także wziąć pod uwagę wyroki i postanowienie sygnalizacyjne Trybunału Konstytucyjnego, ponieważ w tych orzeczeniach Trybunał określił potrzebę i zakres zmian.

Ustawę z dnia 31 sierpnia 2011 r. uchwalono w odpowiedzi na sygnalizację Trybunału Konstytucyjnego, który zwrócił uwagę na potrzebę jasnego uregulowania w prawie materialnym obowiązków gminy w zakresie wskazywania (zapewniania) tymczasowego pomieszczenia. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że termin „wskazać – wskazywać” oznacza obowiązek zapewnienia, dostarczenia tymczasowego pomieszczenia przez gminę<sup>57</sup>.

Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. wprowadziła do u.ochr.lok. rozdział dotyczący tymczasowego pomieszczenia. Na gminę nałożono obowiązek tworzenia zasobu tymczasowych pomieszczeń przeznaczonych na wynajem (art. 25a u.ochr.lok.). Umowę najmu tymczasowego pomieszczenia zawiera się na czas nie krótszy niż miesiąc i nie dłuższy niż 6 miesięcy z osobą, wobec której wszczęto egzekucję na podstawie tytułu wykonawczego, w którym orzeczono obowiązek opróżnienia lokalu służącego zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych, bez prawa do lokalu socjalnego lub zamiennego (art. 25b i 25c u.ochr.lok.).

Zawarcie z eksmitowanym dłużnikiem umowy najmu tymczasowego pomieszczenia nie zostało uzależnione od uznania gminy, lecz stanowi jej obowiązek. Przepis art. 4 ust. 2a u.ochr.lok. nakazuje bowiem gminie wskazać tymczasowe pomieszczenie, chyba że pomieszczenie odpowiadające wymogom tymczasowego pomieszczenia wskazał wierzyciel, dłużnik lub osoba trzecia. W takim wypadku gmina nie ma obowiązku zapewnienia tymczasowego pomieszczenia.

<sup>57</sup> Wyrok z dnia 4 grudnia 2007 r., K 26/05, OTK ZU 2007, ser. A, nr 11, poz. 153.

Prawo do tymczasowego pomieszczenia nie przysługuje, jeżeli z tytułu wykonawczego wynika, że nakazanie opróżnienia lokalu orzeczono z powodu: stosowania przemocy w rodzinie lub rażącego lub uporczywego wykraczania przeciwko porządkowi domowemu albo niewłaściwego zachowania, czyniącego uciążliwym korzystanie z innych lokali w budynku, albo że dłużnik dokonał zajęcia opróżnionego lokalu bez tytułu prawnego. Prawo do tymczasowego pomieszczenia nie przysługuje także wówczas, gdy dłużnik został zobowiązany do opróżnienia lokalu zajmowanego na podstawie umowy najmu okazjonalnego, której zawarcie zgłoszono naczelnikowi urzędu skarbowego oraz, gdy dłużnik został zobowiązany do opróżnienia tymczasowego pomieszczenia<sup>58</sup> (art. 25d u.ochr.lok.).

W u.ochr.lok. nie ma więc przepisu, który zwalniałby gminę z wynikającego z art. 4 ust. 2a tej ustawy obowiązku wskazania tymczasowego pomieszczenia tylko z powodu ignorowania przez nią przez okres 6 miesięcy wniosku komornika o wskazanie takiego pomieszczenia. Norma o charakterze egzekucyjnym, zawarta w art. 1046 § 4 k.p.c. i skierowana do komornika, nie może zwolnić gminy z obowiązków przewidzianych w prawie materialnym, tj. w u.ochr.lok. Aby komornik mógł dokonać eksmisji z lokalu osoby, wobec której na gminie ciąży obowiązek wskazania tymczasowego pomieszczenia, gmina musi zapewnić takie pomieszczenie. Znaczenie tego obowiązku podkreślono w art. 25e w zw. z art. 18 ust. 5 u.ochr.lok., według którego gmina, która nie wskazała tymczasowego pomieszczenia, jest zobowiązana do zapłaty wierzycielowi odszkodowania na podstawie art. 417 k.c. Odszkodowanie należy się za czas, w którym gmina uniemożliwiała eksmisję wskutek niezapewnienia tymczasowego pomieszczenia.

Przedstawione rozważania prowadzą do wniosku, że zawarte w art. 1046 § 4 k.p.c. słowa: „gmina [...] wskaże dłużnikowi tymczasowe pomieszczenie, nie dłużej jednak niż przez okres 6 miesięcy” oznaczają, że gmina ma obowiązek wskazać, czyli zapewnić dłużnikowi, tymczasowe pomieszczenie przez okres nie dłuższy niż 6 miesięcy.

Jeżeli dłużnikowi nie przysługuje prawo do tymczasowego pomieszczenia<sup>59</sup>, komornik usuwa dłużnika do noclegowni, schroniska lub innej placówki zapewniającej miejsca noclegowe, wskazanej przez gminę (art. 1046 § 5<sup>1</sup> k.p.c.). Nato-

<sup>58</sup> W stanowisku do senackiego projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego Rząd zwrócił uwagę na to, że w projekcie wymaga uregulowania kwestia dotycząca sposobu postępowania z osobami, które pozostały w pomieszczeniu tymczasowym po upływie okresu, na jaki umowa była zawarta. Uznał za celowe rozważenie, czy po wygaśnięciu tytułu prawnego do pomieszczenia tymczasowego możliwe byłoby zapewnienie tym osobom miejsca w noclegowni lub schronisku, czy też następowałaby tzw. eksmisja „na bruk” (druk sejmowy nr 3278).

<sup>59</sup> Kategorie osób, którym nie przysługuje prawo do tymczasowego pomieszczenia wymienia przepis art. 25d u.ochr.lok.

miast w przypadku, gdy dłużnikowi przysługuje prawo do takiego pomieszczenia, to zgodnie z przepisami u.ochr.lok. i art. 1046 § 4 k.p.c., komornik może eksmitować do noclegowni taką osobę tylko po uprzednim jej pobycie w tymczasowym pomieszczeniu.

Ustawa o ochronie praw lokatorów traktuje tymczasowe pomieszczenie jako prawo, dlatego precyzyjnie określa krąg osób, którym to prawo przysługuje oraz dłużników, którzy zostali go pozbawieni. Uprawnienia przyznanego na podstawie przepisów prawa materialnego nie można odebrać na skutek wykładni przepisu postępowania egzekucyjnego.

Przepis art. 1046 § 4 k.p.c. nie został sformułowany zgodnie z zasadami prawidłowej legislacji w rozumieniu art. 2 Konstytucji i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego i jest niejasny. Jednakże wykładnia tego przepisu, która zmierza do ograniczenia praw człowieka, budzi sprzeciw. Powtarza się sytuacja z lat 1995–2000, kiedy to wadliwą wykładnią art. 37 ustawy o najmie lokali usiłowano uzasadniać eksmisję „na bruk”.

## 10. Wprowadzenie eksmisji do noclegowni i jej konsekwencje

Jeżeli dłużnikowi nie przysługuje prawo do tymczasowego pomieszczenia, komornik, wykonując wyrok nakazujący opróżnienie lokalu, usuwa dłużnika do noclegowni, schroniska lub innej placówki zapewniającej miejsca noclegowe, wskazanej na wniosek komornika przez gminę (art. 1046 § 5<sup>1</sup> k.p.c.).

Regulując, ustawą z dnia 31 sierpnia 2011 r., w taki sposób postępowanie komornika, nie dokonano jednocześnie zmian w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej<sup>60</sup>, mających na celu zapewnienie rodzinom eksmitowanym stałego, tj. całodobowego pobytu w noclegowni, schronisku lub domu dla bezdomnych. Nie przewidziano także szczególnego traktowania kobiet w ciąży, obłożnie chorych, starców, dzieci i niepełnosprawnych, a więc osób, które według umów międzynarodowych i Konstytucji powinny korzystać ze szczególnej opieki państwa.

W świetle ustawy o pomocy społecznej eksmitowani do noclegowni stają się osobami bezdomnymi. Rodzi to określone konsekwencje społeczne, gdyż rodziny eksmitowane do noclegowni są pozbawione możliwości normalnego funkcjonowania. Dochodzi do rozbicia nie tylko małżeństw, ale także rodzin poprzez oddzielenie dzieci od rodziców. Wprowadzenie instytucji eksmisji do miejsc noclegowych oznacza więc, że państwo w istocie tworzy bezdomność zamiast jej przeciwdziałać i tym samym narusza przepis art. 75 ust. 1 Konstytucji.

<sup>60</sup> T.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 182 ze zm., dalej: „ustawa o pomocy społecznej”.

## 11. Eksmisja do noclegowni a godność człowieka

Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. znowelizowała k.p.c. w ten sposób, że zapewniła tymczasowe pomieszczenie na czas nieoznaczony wszystkim dłużnikom zobowiązanym do opróżnienia lokalu mieszkalnego, którym sąd nie przyznał lokalu socjalnego ani zamiennego. Wszyscy eksmitowani byli więc traktowani jednako – zgodnie z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. podzieliła natomiast osoby eksmitowane na różne kategorie, uzależniając ich prawo do tymczasowego pomieszczenia z jednej strony od poprawnego zachowania się względem rodziny i pozostałych mieszkańców w danym budynku, z drugiej zaś – bez względu na zachowanie – wyłączając to prawo w przypadku, gdy eksmisja jest przeprowadzana z lokalu zajmowanego na podstawie umowy najmu okazjonalnego zgłoszonej naczelnikowi urzędu skarbowego oraz, gdy dłużnik został zobowiązany do opróżnienia tymczasowego pomieszczenia (por. art. 25d u.ochr.lok.).

Prawa człowieka, łącznie z prawem do mieszkania, przysługują wszystkim i nie mogą być uzależniane od sposobu zachowania się danej osoby, gdyż stanowi to naruszenie jej godności<sup>61</sup> gwarantowanej przez Konstytucję<sup>62</sup>.

Trybunał Konstytucyjny co prawda mówił, że ustawodawca powinien rozważyć celowość zróżnicowania standardu pomieszczeń przeznaczonych dla osób, wobec których został orzeczony nakaz eksmisji z lokalu mieszkalnego, uznając że kryteriami takiego zróżnicowania mogłaby być sytuacja, w jakiej znajdują się osoby podlegające eksmisji, a także względy, które zdecydowały o wydaniu wyroku nakazującego opróżnienie lokalu, w tym m.in. ocena postępowania dłużnika, jednakże zalecił, aby w takim wypadku ustawodawca rozważył dopuszczalność wskazywania pomieszczeń zlokalizowanych w schroniskach czy noclegowniach<sup>63</sup>. Uznał więc, że miejscem, do którego należy przekwaterować osobę eksmitowaną – nawet wówczas, gdy jej zachowanie w dotychczasowo zajmowanym lokalu było naganne – jest pomieszczenie znajdujące się w noclegowni, a nie miejsce noclegowe rozumiane jako łóżko do spędzenia w nim nocy. Dla Trybunału Konstytucyjnego eksmisja do noclegowni nie jest więc zasadą, lecz sytuacją wyjątkową.

<sup>61</sup> Stanowisko przeciwne wyrażono w uzasadnieniu projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 4332) przedstawionego Sejmowi przez Prezesa Rady Ministrów w dniu 14 czerwca 2011 r.: „Jeżeli chodzi o możliwość eksmisji do noclegowni lub schroniska osób uporczywie wykraczających przeciwko porządkowi publicznemu, albo których niewłaściwe zachowanie czyni uciążliwym korzystanie z innych lokali w budynku, jak również zajmujących lokal bez tytułu prawnego, to uzasadnione jest to względami aksjologicznymi. Osoby te niewątpliwie łamią prawo, a tym samym same swoim zachowaniem stawiają się poza prawem. Z tego powodu eksmitowanie ich do noclegowni czy schroniska nie może być uważane za naruszanie ich godności”.

<sup>62</sup> Art. 30 Konstytucji.

<sup>63</sup> Por. wyrok TK z dnia 4 listopada 2010 r., K 19/06, OTK ZU 2010, ser. A, nr 9, poz. 96.

Ponadto Trybunał Konstytucyjny podkreślał w swym orzecznictwie, że ustrojodawca nadał godności człowieka znaczenie konstytucyjne, czyniąc z niej płaszczyznę odniesienia dla systemu wartości, wokół którego zbudowano Konstytucję, a zarazem fundament całego porządku prawnego w państwie. Ustawodawca oraz organy stosujące prawo muszą respektować treści zawarte w pojęciu godności, przysługującej każdemu człowiekowi. Konstytucja stanowi, że przyrodzona i niezbywalna godność człowieka jest źródłem wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona należy do obowiązków władz publicznych. Zakaz naruszania godności człowieka ma charakter bezwzględny i dotyczy wszystkich. Natomiast obowiązek poszanowania i ochrony godności nałożono na władze publiczne państwa<sup>64</sup>. W konsekwencji wszelkie działania władz publicznych powinny z jednej strony uwzględniać istnienie pewnej sfery autonomii, w ramach której człowiek może się w pełni realizować społecznie, a z drugiej działania te nie mogą prowadzić do tworzenia sytuacji prawnych lub faktycznych odbierających jednostce poczucie godności. Przesłanką poszanowania tak rozumianej godności człowieka jest między innymi istnienie pewnego minimum materialnego, zapewniającego jednostce możliwość samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie oraz stworzenie każdemu człowiekowi szans na pełny rozwój osobowości w otaczającym go środowisku kulturowym i cywilizacyjnym<sup>65</sup>.

Przedstawione uwagi prowadzą do wniosku, że eksmisja do noclegowni, będąca w istocie eksmisją na „bruk”, stanowi naruszenie nałożonego Konstytucją na władze publiczne obowiązku poszanowania i ochrony godności człowieka. Miejsce w noclegowni, a tym bardziej konieczność życia na ulicy na skutek wykonania eksmisji, „na bruk”, nie stwarza bowiem eksmitowanemu możliwości samodzielnego funkcjonowania oraz szans na rozwój osobowości.

## 12. Podsumowanie

Świadomość konieczności przestrzegania praw człowieka nie jest jeszcze w Polsce powszechna. Z przeglądu ustawodawstwa i praktyki wynika, że wykonywanie eksmisji z lokali mieszkalnych nie odpowiada zobowiązaniom międzynarodowym Polski w dziedzinie praw człowieka ani Konstytucji.

<sup>64</sup> Art. 30 Konstytucji.

<sup>65</sup> Wyrok TK z 4 kwietnia 2001 r., K 11/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 54.



Currenda Sp. z o. o.  
Aleja Niepodległości 703A, 81-853 Sopot  
tel.: 58 550 38 75, 58 550 38 76  
faks: 58 550 38 75 w. 26  
e-mail: [nowa.currenda@currenda.pl](mailto:nowa.currenda@currenda.pl)  
[www.currenda.pl](http://www.currenda.pl)